

POLITIOPPLYSNINGER HOS FENGSELSMYNDIGHETEN

Skyldig inntil det motsatte er bevist?

Kandidatnummer: 604

Veileder: Kristian Andenæs

Leveringsfrist: 10.11.03

Til sammen 39278 ord

13.01.2004

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	BAKGRUNN	1
1.2	PRESENTASJON AV PROBLEMET	2
1.3	MÅL	5
1.4	FREMGANGSMÅTE	6
1.5	OVERSIKT OVER DEN VIDERE FREMSTILLING	7
<u>2</u>	<u>METODE</u>	<u>8</u>
2.1	INNLEDNING	8
2.2	EGET UTGANGSPUNKT	9
2.3	VALG AV METODE	11
2.4	PROBLEMER MED INNSYN	12
2.5	UTVALG	21
2.6	GJENNOMFØRING AV INTERVJUENE	24
<u>3</u>	<u>REGELVERKET</u>	<u>27</u>
3.1	INNLEDNING	27
3.2	TAUSHETSPLIKT OG BEGRENSNINGER	27
3.2.1	AVSLUTTEDE SAKER	27
3.2.2	PÅGÅENDE SAKER	30
3.2.3	GENERELL SPANINGSINFORMASJON	37
3.3	BRUK AV POLITIOPPLYSNINGER I FENGSELSMYNDIGHETEN.	38
3.4	OPPSUMMERING	41
3.5	MULIGHETER FOR EN OPPRYDDING	42
<u>4</u>	<u>FUNN</u>	<u>45</u>
4.1	INNLEDNING	45
4.2	HVA SKJER?	46
4.2.1	PRØVELØSLATELSE.	46
4.2.2	PERMISJON	58

4.2.3	FREMSTILLING	69
4.2.4	OVERFØRING	71
4.2.5	BESØK	89
4.3	HVORDAN SKJER DET, VIRKER DET, OPPLEVES DET?	104
4.3.1	MUNTlig SAKSBEHANDLING	104
4.3.2	KAMPEN MOT SPØKELSER	108
4.3.3	SOM HINDER FOR EN ANKE	116
4.3.4	FORHÅNDSDØMMING	117
4.3.5	MOTIVASJON	127
4.3.6	KVALITET OG FENGSELSMYNDIGHETENS MULIGHETER FOR KONTROLL	130
4.4	HVORFOR SKJER DET?	133
4.4.1	TO ORGANER MED ULIKE ROLLER	133
4.4.2	SUBSTITUTT FOR VARETEKT	139
 <u>5</u>	 <u>KONKLUSJON</u>	 <u>146</u>
 <u>6</u>	 <u>LITTERATURLISTE</u>	 <u>149</u>
 <u>7</u>	 <u>LISTE OVER VEDLEGG</u>	 <u>156</u>

1 Innledning

”Effektivitet vil mange ganger kunne gå på bekostning av rettssikkerhet”

(Justisminister Odd Einar Dørum)¹

”Det er jo maktmisbruk, det er jo det det er.”

(Fange Nr 9 ”Kasper”)

1.1 Bakgrunn

Da jeg fra 1999 til 2001 jobbet som saksbehandler i Fengselsgruppen (FEG) på Juss-Buss, ble jeg oppmerksom på et problem som fortjente å bli behandlet på et mer generelt plan.

Problemet dukket opp i flere enkeltsaker hvor det i tyngende vedtak fra fengselsmyndigheten² ble vist til opplysninger fra politiet som begrunnelse for forskjellige avslag overfor de innsatte³. Den kommunikasjonen som dermed avsløres kunne være

¹ Aftenposten, 18.08.2003.

² Med fengselsmyndigheten mener jeg den delen av Kriminalomsorgen som har myndighet til å treffe avgjørelser overfor de som er idømt fengselsstraff jfr Straffegjennomføringsloven (strgjl) § 6 og forskrift til lov om straffegjennomføring § 2-1.

³ Med ”innsatt” mener jeg personer som soner en dom i fengsel, altså ikke personer som sitter i varetekt. Jeg kommer i det følgende til å bruke ”innsatt” og ”fange” om hverandre.

svært betenkelig med hensyn til de innsattes rettssikkerhet. Et konkret eksempel er en klient som i lengre tid ble nektet permisjon fordi fengselsmyndigheten hadde fått opplyst at han var under etterforskning av politiet for nye straffbare forhold. Saken ble senere henlagt da det fremkom at det dreide seg om en falsk anklage.

Det er i Juss-Buss tradisjon for å ta utgangspunkt i erfaringer man får gjennom saksbehandlingen som grunnlag for avhandlinger på de rettsområder som Juss-Buss arbeider innenfor. Det er også bakgrunnen for denne avhandlingen.

Prosjektet ble lansert på FEGs gruppemøte den 07.12.00 og oppstart ble annonsert på gruppemøte den 19.01.01. Problemstillingen ble deretter forelagt og godkjent av prosjektleder for Juss-Buss, Kristian Andenæs som siden har blitt min veileder. Arbeidet med selve avhandlingen ble først igangsatt i oktober 2002, på grunn av problemer med innsyn, se pkt 2.4.

1.2 Presentasjon av problemet

I ulike sammenhenger får fengselsmyndigheten informasjon fra politi/påtalemyndighet som i noen tilfeller brukes når det underveis i soningen fattes vedtak overfor innsatte. Utgangspunktet er at politi/påtalemyndighet er underlagt taushetsplikt og at taushetsbelagte opplysninger ikke skal utleveres, heller ikke til et annet forvaltningsorgan jfr. straffeprosessloven § 61a. Som saksbehandler i FEG så jeg flere eksempler på at informasjon fra politi/påtalemyndighet til fengselsmyndighetene underveis i soningen kan være betenkelig ut fra et rettssikkerhetsmessig synspunkt, både hva gjelder taushetsbelagt og ikke taushetsbelagt informasjon.

At en sak blir tilstrekkelig opplyst før det fattes et vedtak er imidlertid et forvaltningsrettslig krav til god saksbehandling. I denne sammenhengen vil det som utgangspunkt være relevant å innhente informasjon fra andre myndighetsorganer. Men i

denne situasjonen, med informasjon fra politi/påtalemyndighet, vil det fra fangens side kunne oppleves som om opplysningene kommer fra en direkte motpart. Behandlingen av disse opplysningene kan videre oppfattes som et samarbeid mellom fengselsmyndigheten og politi/påtalemyndighet utover hva det er adgang til. Dette vil kunne komme enda klarere til uttrykk dersom det dreier seg om opplysninger fangen ikke får innsyn i og således ikke kan kommentere.

Av og til hender det at opplysninger fra politi/påtalemyndighet blir brukt i en annen sammenheng enn de ble innhentet for, og at de mer eller mindre tas ut av sin opprinnelige kontekst. Dette kan i seg selv være problematisk. I stedet for å bidra til at saken blir tilstrekkelig opplyst vil således opplysninger fra politi/påtalemyndighet kunne føre til at det bringes misvisende opplysninger inn i saken.

Samarbeidet mellom fengselsmyndigheten og politi/påtalemyndighet vil videre kunne bidra til å svekke forutberegneligheten og vil fra fangens ståsted kunne oppleves som urettferdig/urettmessig med hensyn til opparbeidede forventninger i forhold til egen soningsprogresjon. Uansett hvordan man har oppført seg i forhold til anstalten og det regelverk man der er underlagt, ser den innsatte at det tas hensyn til uavklarte forhold utenfor systemet. Politi/påtalemyndighet er et annet myndighetsorgan, med andre oppgaver, og hvor andre hensyn enn fangerettslige kan spille en rolle. Et samarbeid mellom disse organene vil derfor ikke alltid være ønskelig. Et eventuelt avslag på søknad om permisjon, overflytting, prøveløslatelse eller lignende frihetsinnskrenkende vedtak, bør i utgangspunktet bygge på fangerettslige vurderinger om formålstjenlighet og sviktfare⁴ ut fra relasjonen mellom fangen og anstalten.

⁴ Sviktfaren vil si risikoen for at en fange vil bryte de regler og påbud han er underlagt av fengselsmyndigheten, for eksempel faren for at han vil utebli (ikke returnere til fastsatt tid) ved en eventuell permisjon.

Hensynet til kontradiksjon har her stor betydning. Opplysninger fra politi/påtalemyndighet vil kunne være umulig å angripe for den innsatte i dennes situasjon. Helt tydelig blir dette der fangen ikke får vite at denne type opplysninger foreligger, eller at fangen i mer eller mindre grad nektes innsyn i selve innholdet. Men også for øvrig vil fangen kunne ha vanskeligheter med å forsvare seg i en slik situasjon. Politi/påtalemyndighet er myndighetsorganer med store ressurser og man fester intuitivt stor lit til kvaliteten av informasjonen herfra, kanskje i noen tilfeller i større grad enn det er grunn til. Man tar for eksempel ikke høyde for at opplysningene er ment å være gjenstand for grundig kontradiksjon på et senere tidspunkt, i en annen sammenheng; under en eventuell rettssak. Fangen på sin side, er mer eller mindre isolert fra omverdenen, og kan ofte også for øvrig ha lite ressurser til rådighet. Fangen stiller som altoppsyggende hovedregel ikke med representasjon. Innsatte vil ofte ha en svært dårlig økonomi samtidig som det ikke gis fri rettshjelp i fangesaker. I tillegg kommer at man nettopp i kraft av å være fange vil stille med tilsvarende liten troverdighet.

På denne bakgrunn ser en at fangen kan oppleve en frihetsbegrensning på bakgrunn av informasjon som ikke er tilstrekkelig klarlagt. Dersom politi/påtalemyndigheten mener at det inntil saken kommer opp er nødvendig med frihetsberøvelse av en ”vanlig” fri samfunnsborger, har vedkommende i utgangspunktet krav på domstolsprøvelse og representasjon. Den innsatte stiller altså svakere kun i egenskap av å være innsatt. I praksis vil dette kunne fortone seg som en tilsidesettelse av den strafferettslige uskyldspresumsjon. Man ser i hvert fall at den innsatte kan bli møtt med en reaksjon på bakgrunn av nye forhold, uten den mulighet for kontradiksjon og andre rettssikkerhetsgarantier som oppstilles ved en straffesak.

Om det først er kommet til en straffesak på grunn av nye forhold, får den innsatte rettigheter som siktet/tiltalt, f. eks offentlig oppnevnt forsvarer. Dette er imidlertid ikke nødvendigvis noen hjelp i forhold til forvaltningsvedtak fra fengselsmyndigheten, selv

om disse fattes på bakgrunn av den samme informasjon som behandles i selve straffesaken. Den innsattes advokat har f. eks ikke plikt og ofte heller ikke anledning til å klage på forvaltningsvedtak parallelt med forsvarsoppdraget. Dermed kan en lett tenke seg at informasjon som senere forkastes i straffesaken, etter å ha vært gjenstand for kontradiksjon, blir lagt til grunn i et tidligere forvaltningsvedtak.

Fengselsmyndighetens avgjørelser er administrative vedtak og ikke straff, slik at kravene til domstolsbehandling derfor i utgangspunktet verken vil være påkrevd eller praktisk anvendelig. Dette kan man imidlertid ikke se på som mer enn et utgangspunkt. Denne type vedtak vil kunne ligge nært opp til hva som reelt sett er å anse som straff. Og selv om det her i utgangspunktet ikke er snakk om straff i formell forstand, vil dette være inngripende vedtak overfor den innsatte, da det er snakk om innhugg i den personlige frihet. Derfor må hensynet til rettssikkerhet uansett veie tungt ved slike avgjørelser. Etter praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) vil et vedtak fra fengselsmyndigheten kunne være så inngripende at rettssikkerhetsgarantiene i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) art 6 må anvendes.

1.3 Mål

Hensikten med denne avhandlingen er å vurdere rettsreglene som gjelder for kommunikasjon av politi/påtaleopplysninger⁵ til fengselsmyndigheten, og de rettsreglene som gjelder for fengselsmyndighetens bruk av disse opplysningene, i lys av forvaltningspraksis på området. Hva går reglene ut på? Hvordan fortoner praksis på området seg? Kan regelverket ha betenkelige konsekvenser? Er det rom for endringer? Målet å belyse problemet i et rettssosiologisk⁶ perspektiv.

⁵ Heretter kalt politiopplysninger med mindre nærmere presisering er nødvendig.

⁶ Rettssosiologi tar som fag bl.a. for seg rettsreglenes virkninger (tilsiktete og utilsiktede) i samfunnet og samspillet mellom rettsregler og samfunnsforhold, se Kunnskapsforlagets jusleksikon, 1999,

Det er imidlertid ikke et mål å gi en fullstendig oversikt over situasjonen. Dette er kanskje heller ikke mulig. Jeg vil imidlertid, så godt det er mulig innenfor de rammer denne type spesialavhandlinger setter, forsøke å tegne et bilde av de vanskeligheter de innsatte her kan komme ut for, sett i forhold til innsattes rettssikkerhet.

1.4 Fremgangsmåte

For å nå det ovennevnte mål var det nødvendig å supplere erfaringene fra Juss-Buss med en mer omfattende undersøkelse. Jeg søkte derfor Justisdepartementet om adgang til å intervju innsatte og ansatte ved tre større fengsler i Sør-Norge, samt om innsyn i databasen KOMPIS⁷ og arkivene ved det enkelte fengsel, dvs fangesaksmappene⁸. I tillegg vurderte jeg i utgangspunktet å foreta intervjuer av representanter for andre institusjoner, yrkesgrupper eller interesseorganisasjoner med erfaring på området, for eksempel Politiet, Politihøyskolen, KRUS⁹, forsvarere og Juss-Buss. Dette ble alt for omfattende å gjennomføre i praksis, ikke minst fordi det skulle vise seg svært vanskelig og tidkrevende å få de nødvendige tillatelser fra departementet med hensyn til den primære del av grunnlaget for undersøkelsen. Det viktigste var å komme inn i fengslene for å nå de det direkte gjelder, de innsatte. Da dette endelig, til dels, gikk i orden, ble det ikke anledning til å foreta en bredere tilnærming. Mer om dette nedenfor under del 2 om metode.

”Retts sosiologi”. For en mer presis og helhetlig fremstilling av retts sosiologiens tema, se Mathiesen, 2001, s. 31ff.

⁷ Kriminalomsorgens journalføringssystem med bl.a. en hendelsesjournal hvor bl.a. vedtak fattet overfor den innsatte samt de søknader som ligger til grunn for vedtakene, er opplistet.

⁸ Her oppbevares bl.a. de vedtak som er fattet overfor den innsatte.

⁹ Kriminalomsorgens utdanningssenter.

1.5 Oversikt over den videre fremstilling

I del 2 vil jeg foreta en nærmere redegjørelse for metode. Deretter vil jeg i del 3 gi en oversikt over gjeldende rett, før jeg i del 4 gir en presentasjon og analyse av de funn undersøkelsen har gitt. I del 5 presenterer jeg konklusjonen med forslag til endringer.

2 Metode

2.1 Innledning

Hva er metode? Olav Dalland siterer Vilhelm Aubert som formulerer det slik: ”En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder”.¹⁰

I en retts sosiologisk avhandling kan det benyttes både juridisk og sosiologisk metode. Å klarlegge innholdet av rettsreglene på området er rettsspørsmål. Det er da den juridiske metode, eller rettskildelæren, som brukes. Denne kan kort beskrives som ”læren om hvilke rettskildefaktorer som finnes, og om hvordan man går frem når man bruker rettskildefaktorene for å løse rettsspørsmål”.¹¹

Mens den juridiske metode tar for seg rettsspørsmålene, vil den sosiologiske metoden, litt enkelt forklart, se på virkeligheten i rettssystemet. Det gjelder for eksempel å samle inn data eller empiri som gjennom en analyse kan være egnet til å si noe om den virkeligheten eller faktum rettsreglene anvendes på. Her er det imidlertid flere veier å gå. I motsetning til juristen har sosiologen flere muligheter med hensyn til metode.

Det er derfor den sosiologiske biten som her skal gjennomgås. Poenget er å gi leseren et innblikk i den eller de metodene jeg har valgt og mulige svakheter ved disse. Utfordringen ligger i å beskrive fremgangsmåten så utførlig at leseren selv vil være i stand til å vurdere hva materialet forteller, eventuelt trekke sine egne konklusjoner og dermed få mer ut av avhandlingen. I denne delen vil jeg altså forsøke å gi en kritisk fremstilling av egen metode.

¹⁰ Dalland, 2001, s. 71.

¹¹ Kunnskapsforlagets jusleksikon, 1999, ”Rettskildelære”.

2.2 Eget utgangspunkt

Vi har alle en forståelseshorison. Man kan si at vår forståelse av hva vi ser rundt oss avhenger av hva slags ”briller” vi har på nesen. Slik er det selvsagt også med hensyn til meg og mitt forhold til denne avhandlingens tema. Det er viktig å ha et bevisst forhold til sitt eget utgangspunkt, slik at man ikke så lett fokuserer ensidig på det som stemmer med forutinntatte oppfatninger.

Dalland¹² skriver at vi skal være vår ”førforståelse” bevisst. I følge Ottar Hellevik¹³ er målsettingen at resultatene skal være intersubjektive, dvs. ikke avhengige av hvem det er som har foretatt undersøkelsen. Han viser videre til et falsifiseringsprinsipp som innebærer at man skal være på jakt etter holdepunkter som kan avkrefte egne forhåndsoppfatninger.

Som nevnt innledningsvis, under pkt 1.2, var det som saksbehandler i FEG at jeg kom over problemet som er tema for denne avhandlingen. Fengselsgruppen tar saker for fanger som bl.a sliter med forskjellige vedtak fra fengselsmyndighetene. Det kan for eksempel dreie seg om refsels, nekt av overføring til annet fengsel, besøk, permisjon eller prøveløslatelse. Som hovedregel kommer Juss-Buss først inn i klageomgangen. I særlige tilfelle kunne det også hende at vi formulerte en primær søknad, for eksempel dersom den innsatte hadde vanskeligheter med å formulere seg skriftlig.

Jeg hadde altså rollen som fangenes fullmektig overfor fengselsmyndigheten. Som partsrepresentant er det selvsagt sentralt å se tingene ut fra fangenes synsvinkel. Men vi måtte også evne å se saken i et mer objektivt perspektiv. Skulle vi ha noe håp om å nå

¹² Dalland, 2001, s. 80.

¹³ Hellevik, 1995, s 14 ff.

frem med våre synspunkter måtte vi først ha vurdert alle sakens sider. Også de som taler til klientens disfavør.

Særlig klart er dette når man jobber med problemstillingene på et mer generelt plan. Den konkrete saksbehandling er ikke den eneste måten Juss-Buss arbeider på, for å fremme de innsattes rettigheter. Juss-Buss er bl.a. høringsinstans på fangerettens område. Selv var jeg med å skrive høringsuttalelse til den nye straffegjennomføringsloven.

Det er imidlertid ikke til å stikke under en stol at man gjennom arbeidet i FEG blir sosialisert¹⁴ inn i et miljø der straffens skadevirkende¹⁵ effekt og fangenes rettssikkerhet lett får en bredere plass enn hensynet til sviktfaren. For meg ble det spesielt viktig at fangesaksbehandlingen skulle gå riktig for seg med hensyn til forutberegnelighet, likhet osv. Klare ”spilleregler” er viktig ikke minst i et system som i sin målsetting har et oppdragende element jfr. straffegjennomføringsloven §§ 2 og 3.

Til å begynne med syntes jeg imidlertid det var vanskelig å se hvorfor Juss-Buss engasjerte seg såpass sterkt for fangenes sak. Jeg tror mitt møte med fengselssystemet var preget av fordommer knyttet til de innsatte. Etter hvert som jeg fikk mer erfaring med fangesaksbehandling, og fanger som klienter endret dette seg. Fokus for min kritiske innstilling ble ganske raskt flyttet fra fangene og over til fengselsmyndigheten.

¹⁴ Om begrepet, se for eksempel Mathiesen, 2001, s. 26.

¹⁵ I fengselsloven (som nå er avløst av straffegjennomføringsloven) var straffens skadevirkende evne eksplisitt nevnt som et vesentlig poeng i forhold til hvordan man skulle behandle de innsatte; ”...Skadelige virkninger av frihetsberøvelsen skal så vidt mulig forebygges eller bøtes på.” jfr § 14 (lov 7 des. 1958 nr.7).

Saksbehandlingen kunne være av så lav kvalitet at det gikk ut over fangenes rettigheter. Min oppfatning var at fangenes rettssikkerhetsmessige svake posisjon hadde sammenheng med fengselssystemets karakter av å være et lukket system. Jeg opplevde at fengselsvesenet i alt for liten grad ble utsatt for innsyn og kontroll med hensyn til fangenes rettigheter. Særlig tatt i betraktning at det her utøves, som Justisdepartementet selv beskriver det; ”en myndighet som er svært inngripende overfor den enkelte”.¹⁶ Men det var ikke bare saksbehandlingen som etter min mening var problematisk i forhold til de innsattes rettssikkerhet. Dette gjaldt også regelverket i seg selv. I stedet for klare regler der plikter og rettigheter er enkelt og forholde seg til, både for innsatte og ansatte, ga regelverket stor skjønnsmargin til den enkelte saksbehandler. Dette medførte blant annet svekket forutberegnelighet med hensyn til soningshverdagen. Denne forhåndsoppfatningen, av både praksis og regelverk, utgjør mitt utgangspunkt.

2.3 Valg av metode

Målet med undersøkelsen, og de ressursene man har til disposisjon vil være sentrale premisser for hvilken metode man velger. Jeg har derfor valgt en undersøkelse basert på kvalitative intervjuer.¹⁷ Jeg antok at innsatte og saksbehandlere i fengselsmyndigheten til sammen kunne tegne et godt bilde av hvordan praksis fortoner seg, jfr. pkt 1.4. Opprinnelig var det også som nevnt innledningsvis under pkt 1.5, meningen å supplere intervjuene med en gjennomgang av arkivene. Her var tanken å benytte en kombinasjon av kvalitativ og en kvantitativ tilnærming. Arkivene fikk jeg imidlertid ikke tilgang til. Problemene med å få innsyn behandles nedenfor under pkt 2.4.

Intervjuene var til en viss grad standardiserte, dvs. at de bygde på spørsmål fastsatt på forhånd. I hovedsak må de allikevel kunne beskrives som uformelle, altså at de bar mer

¹⁶ Ot. prp. 5 (2000-2001) s. 46 hvor departementet diskuterer tilsynsrådets fremtidige rolle.

¹⁷ Se Dalland, 2001, s 122.

preg av en samtale, selv om jeg alltid hadde en intervjuguide¹⁸ med meg. Dette varierte noe ut fra hvem jeg intervjuet. Intervjuene med saksbehandlerne var mer standardisert enn det som var tilfelle med hensyn til de innsatte. En nærmere beskrivelse av selve gjennomføringen av intervjuene følger nedenfor under pkt 2.6.

Det må i tillegg nevnes at jeg har hatt tilgang til materiale ut over det jeg har samlet gjennom selve intervjuene. Dels dreier det seg som nevnt om erfaringer med denne type saker fra Juss-Buss, dels dreier det seg om dokumentasjon jeg har fått av de innsatte. Nærmere om dette under pkt 2.5 om utvalg.

2.4 Problemer med innsyn

Når jeg her vil ofre litt plass til å beskrive problemene med å få innsyn kan det kanskje være en fare for å dreie fokus litt vekk fra avhandlingens hovedtema. Men jeg mener at disse vanskelighetene har satt en ramme for hele prosjektet som jeg tror det er viktig at leseren får vite om. Det kan dessuten gi nyttig innsikt for andre som har planer om å forske på lukkede institusjoner.

Allerede i mars 2001 sendte jeg en søknad til Justisdepartementet¹⁹ om rett til innsyn i fangesaksmapper og databasen KOMPIS, samt adgang til å foreta intervjuer av innsatte og ansatte ved tre store fengsler i Sør-Norge. Som vedlegg til søknaden fulgte, en utfyllende prosjektbeskrivelse²⁰, samt et støtteskriv fra Institutt for kriminologi og retts sosiologi, ved professor Kristian Andenæs, som ansvarlig for prosjektet. Behandlingen av søknaden tok svært lang tid, nærmere bestemt 18 måneder.

¹⁸ Min egen plan for gjennomføring av intervjuet, med noen ferdig formulerte spørsmål og en oversikt over de temaene jeg ville ta opp, se Dalland, 2001, s 137.

¹⁹ Se vedlegg 1.

²⁰ Prosjektbeskrivelsen samsvarer i det vesentlige med det som er skrevet ovenfor under pkt 1.3, ”Presentasjon av problemet”, se vedlegg 1.

At det kunne oppstå vanskeligheter var ikke forbausende sett ut fra erfaringer fra lignende prosjekter tidligere. Vårin Hellevik skriver for eksempel i sin avhandling, ”Bruk av isolasjon i norske fengsler”, at: ”Søknadsprosessen var omstendelig. Jeg beskriver den her, fordi den sier noe om hvilke barrierer man kan møte ved forskning av fengselsvesenet”.²¹ Et annet eksempel er prosjektet til Lars Due-Tønnesen og Lene Elisabeth Andersen som tok for seg løslatelse etter halv soning.²² Også her oppsto det store problemer med å få innsyn og det tok svært lang tid før de slapp til. Men det skulle vise seg at det nå var blitt enda vanskeligere enn det tidligere erfaringer bar bud om.

Av hensyn til løftet om anonymitet for de saksbehandlerne som er intervjuet, vil de aktuelle fengslene bli gjengitt med nummer; fengsel 1, 2 og 3. Nr 2 og 3 er fengsler med et høyt sikkerhetsnivå, mens fengsel nr 1 er en anstalt med et noe mildere regime.

Nesten tre måneder etter at søknaden var sendt fikk jeg en mail den 18.06.01 fra saksbehandleren i departementet²³, hvor det ble bedt om mer informasjon om metode. Departementet var særlig interessert i hvilke spørsmål jeg ville stille til de innsatte. Det ble ikke gitt noen begrunnelse for dette. Justisdepartementet skulle innhente tillatelse fra de aktuelle fengslene så snart denne informasjonen forelå. På telefonsamtale med saksbehandleren 20.06.01 kom det frem at dette betydde at man ville lytte til fengslenes innstillinger. Men jeg ble gitt et løfte om at dersom fengslene ville innstille negativt av ressurs hensyn, måtte det anses som en midlertidig hindring som ikke ville medføre avslag fra departementet. At jeg tok dette opp skyldtes at jeg var forberedt på at fengslene kunne komme til å innstille negativt av hensyn til ressurser.

²¹ Hellevik, Vårin, 2001 s. 30.

²² Due-Tønnesen, Lars og Lene Elisabeth Andersen, 2001.

²³ Se vedlegg 2.

Deretter kommer det den 22.06.01 et brev²⁴ fra departementet hvor spørsmålene i den foregående mail gjentas. Men hvor jeg samtidig får en helt ny og annerledes beskjed om den videre saksbehandlingen. Det har tydelig oppstått en diskusjon internt. Det er nå jeg som etter avtale må fremlegge prosjektet for de aktuelle fengslene. Videre får jeg beskjed om at godkjenning fra fengslene deretter må sendes departementet.

Dette er i seg selv en spesiell form for saksbehandling. Her kommuniseres at fengslenes godkjenning er avgjørende. Dette er stikk motsatt av hva som var sagt i den nevnte telefonsamtalen med saksbehandleren i departementet, samt at det forøvrig var departementet som her hadde vedtakskompetanse, jfr. forvaltningsloven § 13.²⁵ Videre bør innhenting av innstillinger fra de enkelte anstaltene være en del av saksforberedelsen og etter alminnelige saksbehandlingsregler dermed departementets oppgave.

Men jeg henvendte meg da til de enkelte fengslene i tråd med departementets brev.²⁶ Her medfulgte en nærmere beskrivelse av metoden, og en foreløpig intervjuguide med spørsmål det kunne bli aktuelt å stille de innsatte. Jeg forklarte også at intervjuene til dels ville måtte bli uformelle slik at det i tillegg kunne komme opp ting som ikke var planlagt på forhånd.

²⁴ Se vedlegg 3.

²⁵ Justisdepartementet jfr. kgl. res. 16 des. 1977 (ved kgl. res. 22 nov. 2002 ble kompetansen delegert til Kriminalomsorgens regioner, med virkning fra 01.09.03), jfr. brev 13.08.03 fra Justisdepartementet til Kriminalomsorgens regioner, vedlagt ”Retningslinjer for behandling av søknader om forskning i Kriminalomsorgen”, gjeldende fra 01.09.03.

²⁶ Se vedlegg 4.

Fengsel 3 var det første jeg fikk tilbakemelding fra. Jeg fikk et brev den 31.07.01²⁷ der de opplyste at de hadde sendt sin innstilling til sin region²⁸ som rette vedkommende. Nok en måned senere, den 31.08.01, får jeg så innstillingen²⁹ fra denne regionen. De anbefaler at søknaden avslås. Begrunnelsen er som følger: ”Dette begrunnes bl.a. med ressurs hensyn, og at det allerede pågår forskningsprosjekter i anstalten. Vi har ingen merknader til direktørens begrunnelse”. Kopi av denne innstillingen var foruten til meg sendt til de andre fengslene og deres region. Det samme gjaldt direktørens begrunnelse, dvs. innstillingen fra fengsel 3. Men til meg var denne utelatt. Jeg ringte derfor til saksbehandleren ved regionen, som opplyste at de hadde besluttet å behandle direktørens innstilling som et internt dokument. Hvorfor de hadde gjort det fikk jeg ikke vite. Jeg ble altså nektet innsyn i begrunnelsen for å avslå innsyn.

Etter litt frem og tilbake på telefon får jeg imidlertid likevel den 11.09.01 et brev³⁰ der jeg gis innsyn i innstillingen fra fengsel 3³¹. I innstillingen ramses det opp seks punkter som begrunnelse for en anmodning til departementet om å avslå søknaden. Man stiller seg bl.a. tvilende til om metoden er egnet, man peker på at det vil bli svært ressurskrevende, og viser til at man antar at hele prosjektet hviler på en feilaktig hypotese om at det skulle være noe galt med saksbehandlingen overfor de innsatte. Videre heter det at prosjektet synes lite hensiktsmessig med hensyn til utviklingen av innsattes rettssikkerhet. Direktøren avslutter imidlertid med at hovedproblemstillingene er interessante og relevante i forhold til deres daglige virke. Det gis ingen begrunnelse for hvorfor man stiller seg tvilende til metodevalg eller for hvorfor man mener dette

²⁷ Se vedlegg 5.

²⁸ Kriminalomsorgen er inndelt i seks regioner, underlagt hvert sitt regionskontor; det nye mellomorganet mellom det enkelte fengsel og Justisdepartementet, (Kriminalomsorgens sentrale forvaltning).

²⁹ Se vedlegg 6.

³⁰ Se vedlegg 7.

³¹ Se vedlegg 8.

ikke vil være hensiktsmessig redskap med hensyn til utviklingen av de innsattes rettssikkerhet.

Heller ikke fra fengsel 2 fikk jeg umiddelbart innsyn i innstillingen. Men jeg fikk den til sist tilsendt³² fra regionen for fengsel 1 og 2. Også her sies det at man er positiv til problemstillingen. Men man anbefaler ikke søknaden da det vises til at det vil bli svært ressurskrevende. Med hensyn til metode uttrykkes det også skepsis. Denne gangen er dette begrunnet men heller ikke her er skepsisen fundert i kunnskaper om samfunnsvitenskapelig metode: ”For øvrig er vi av den oppfatning at man av hensyn til de innsatte bør vurdere verdien av intervjuene grundig. Vi er noe usikre på nytten av svarene, kanskje med unntak av spørsmålet om de innsattes syn på praksis. Det antas at det finnes andre metoder å fremskaffe de øvrige dataene på”.³³ Hvordan hensynet til de innsatte her spiller inn på denne måten, er for meg vanskelig å se ettersom det dreier seg om et prosjekt som nettopp vil sette fokus på de innsattes rettssikkerhet.

Fra fengsel 1 fikk jeg et brev den 13.09.01³⁴, hvor de uoppfordret hadde vedlagt sin egen innstilling³⁵. Direktøren for fengsel 1 gir uttrykk for at man i utgangspunktet var positivt innstilt til at noen utenfor systemet ønsket å undersøke forholdene i fengslene. På den annen side legger de vekt på at det vil kreve store ressurser og at man har merket seg at både fengsel 2 og 3 har innstilt negativt.

Regionen for fengsel 1 og 2 innstiller imidlertid overraskende nok positivt.³⁶ Her tilbakevises det at det er noen fare for at avhandlingen vil bygge på feilaktige hypoteser,

³² Se vedlegg 9.

³³ Se vedlegg 10.

³⁴ Se vedlegg 11.

³⁵ Se vedlegg 12.

³⁶ Se vedlegg 13.

som direktøren for fengsel 3 uttrykte i sin innstilling, jfr. ovenfor. Man mener problemstillingene er interessante og at prosjektet er godt nok formulert, tatt i betraktning at det dreier seg om et forskningsprosjekt i startfasen og at søknaden kommer fra en student, ikke en profesjonell forsker. Det forutsettes imidlertid at fengslene selv får sette rammer med hensyn til ressurser.

Den 19.09.01, seks mnd etter at søknaden ble sendt, var altså alle innstillinger avgitt og det skulle være duket for en avgjørelse fra departementet. Men det var nå de virkelige problemene skulle vise seg å komme. Saksbehandleren i departementet forteller på telefon at hun tror dette blir en vanskelig avgjørelse. Hun nevner dette med ressurser, men er fortsatt enig i at dette ikke kan være avgjørende, jfr. samtalen den 20.06.01.

Da jeg to måneder senere ringte for å høre hvordan det gikk, ble jeg lovet et svar før jul. Men nå begynte det som må beskrives som en endeløs utdragning. Løfter om en avgjørelse ble stadig brutt. Etter mange henvendelser utover vinteren, fikk jeg vite at saken var utsatt på grunn av behandling hos nye instanser internt. Jeg fikk ikke vite hvor saken lå. Den 19.02.02 sender professor Thomas Mathiesen, under professor Andenæs' reisefravær (våren 2002), en purring³⁷ fra instituttet, hvor det påpekes at det er avgjørende at det kommer en avklaring innen den tidsramme som studiet setter. Men det drøyer fortsatt. Og jeg må stadig ringe og ringe.

Den 07.03.02 får jeg endelig vite at det er i politiavdelingen saken ligger. Hvor lang tid det kan ta før det kommer et svar derfra kan departementet ikke svare på. Jeg ber igjen om at de nå må treffe en avgjørelse, og ber om at politiavdelingen evt. gis en frist for å komme med et innspill.

³⁷ Se vedlegg 14.

Det går to og en halv måned med stadige henvendelser, før jeg den 22.05.02 blir fortalt at departementet, ved Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, har besluttet å ta en selvstendig avgjørelse, uten innspill fra politiavdelingen. Muntlig opplyses jeg om at avgjørelsen eventuelt vil gå ut på å gi meg delvis innsyn. Av sikkerhetsmessige grunner kunne jeg ikke få innsyn i mappene. Departementet hadde tatt en ny runde med fengslene, som nå var enige alle sammen. Man var redd for de innsattes sikkerhet bl.a. med hensyn til lekkasje av tysterinformasjon og dermed eventuelle represalier. Dette aspektet er helt nytt og kommer temmelig sent. Ingen av innstillingene fra fengslene eller regionene, som nå har foreligget i åtte måneder, har nevnt sikkerhet med et eneste ord. At et for fengselsmyndigheten ellers så sentralt hensyn som sikkerhet først trekkes frem så sent er påfallende, og leder tankene til at det kan dreie seg om vikarierende begrunnelser. Det er i alle fall en svært liten tillitsvekkende saksbehandling. For meg fremstod det som en generell uvilje mot å slippe noen utenfra til med et utgangspunkt som mitt. Som nevnt ovenfor under pkt 2.2 hadde jeg allerede i utgangspunktet en oppfatning om at dette var et system som i alt for liten grad blir utsatt for innsyn og kontroll med hensyn til fangenes rettigheter.

Et annet poeng er at jeg på denne måten gis et muntlig forhåndsvarsel om hva departementets avgjørelse vil gå ut på. For i samme samtale blir jeg spurt om det var mulig for meg å gjennomføre prosjektet om jeg eventuelt kun fikk adgang til å intervju. Jeg følte meg i denne situasjonen tvunget til å godta dette, og dermed i praksis trekke deler av søknaden. Jeg var redd for at det ellers ville bli et totalt avslag, eller at det ville dra enda mer ut før det kom noen avgjørelse. En eventuell klageomgang var etter hvert blitt mindre og mindre aktuelt, sett i forhold til tidsaspektet. At jeg ville føle meg tvunget til å godta dette må ha vært klart for departementet. Jeg mener derfor at det her blir lite rimelig med en slik muntlig og uformell utøvelse av forvaltningsmyndighet.

En lignende ”hestehandel” måtte jeg akseptere da jeg den 28.05.02 muntlig blir bedt om å søke et annet fengsel enn nr 3. Hvis jeg gikk med på dette ville departementet være mer behjelpelig med å ordne et annet fengsel. Det ble ikke gitt noen grunn. Forøvrig skulle søknaden nå bare oversendes Rådet for taushetsplikt og forskning, som var et rent sandpåstrøingsorgan og følgelig ikke ville være til hinder for meg. Endelig vedtak ville kunne foreligge i juli.

Det kan her nevnes at fengsel 3 på denne tiden hadde fått ganske dårlig omtale i pressen for hvordan fangene her ble behandlet. Aftenposten skriver den 12.05.02³⁸ at fengselet får alvorlig kritikk i en rapport fra sitt eget tilsynsråd, som ledes av en lagdommer. Det pekes bl.a. på ulovlig åpning av post og sjokkerende dårlig mat. Rapporten forteller om et anstrengt forhold til fengselets ledelse: ”Det må konstateres at Tilsynsrådet heller ikke i 2001 har lyktes med å etablere noen god dialog med anstaltens ledelse. (...) Rådet har en følelse av at henvendelsene anses som en innblanding i interne forhold. Enkelte av kommentarene i tilsynsprotokollen bærer preg av en arrogant holdning som det er svært overraskende for et statlig oppnevnt tilsynsorgan å møte.”³⁹

Jeg ble altså nødt til å søke⁴⁰ et annet fengsel og kom frem til at fengsel 4 kunne være et godt alternativ. Fengsel 4 er i praksis i en mellomstilling mellom fengsel 1 og 2 med hensyn til sikkerhet og dermed hvor strengt regime de innsatte blir underlagt. Saksbehandleren i departementet opplyste at de ikke hadde noen innvendinger mot

³⁸ Aftenposten, 12.05.2002. (Her avsløres det hvilket fengsel nr 3 er. Men det er ingen informanter å ta hensyn til med hensyn til anonymitet ved dette fengselet).

³⁹ Et annet eksempel på hvor dårlig det står til med hensyn til innsyn og kontroll ved fengsel 3 er å lese i Aftenposten, 27.10.2002. Her fremgår det at fanger som benytter seg av sin rett til juridisk bistand, systematisk må kle seg nakne for kontroll etter konferanse både med advokater og rådgivere fra Juss-Buss.

⁴⁰ Se vedlegg 15.

fengsel 4. Søknaden ble sendt den 28.05.02, hvor jeg minnet om forventningen som var skapt om et svar i løpet av juli.

Det kom imidlertid ikke noe svar i løpet av juli. Jeg måtte da igjen henvende meg pr telefon gang på gang uten annen beskjed enn at svar ville komme snart. Når, kunne jeg imidlertid ikke få vite. Jeg anså nå situasjonen som så håpløs at jeg begynte å se meg om etter et annet emne for en avhandling, og var bl.a. i kontakt med Senter for europarett.

Den 25.09.02, nye tre måneder senere, kom endelig departementets vedtak.⁴¹ Jeg gis adgang til å foreta intervjuer av innsatte og ansatte ved fengslene 1, 2 og 4. Innsyn i KOMPIS og fangesaksmapper avslås. Begrunnelsen er at opplysningene kan være av svært sensitiv art, som ved publisering selv i anonymisert form, kan skade innsatte eller ansatte. Videre har ikke Kriminalomsorgen generell adgang til å gi ut dokumenter, noe som ville ha medført meget stor arbeidsbyrde. Dette er spesielt sett i forhold til at departementet to år tidligere innvilget innsyn i nettopp KOMPIS og fangesaksmappene for Vårin Helleviks prosjekt.⁴² Under hennes undersøkelse var det bare ett av fengslene som foretok noen siling av hva hun skulle få se i mappene.⁴³ Ved de to andre fengslene fikk hun henholdsvis egen nøkkel eller hun fikk overlevert mappene som de var. Arbeidsbyrden for Kriminalomsorgen kunne altså være svært begrenset.

Sist, men ikke minst, pekes det på at det etter departementets vurdering ikke er nødvendig for å få belyst problemstillingen. Heller ikke denne gangen er det forsøkt å gi noen metodisk analyse som begrunnelse for dette.

⁴¹ Se vedlegg 16.

⁴² Hellevik, Vårin, 2001: vedlegg 7.

⁴³ Hellevik, Vårin, 2001: vedlegg 10.

I praksis hadde jeg nå ingen mulighet for å klage. Melding til datatilsynet ble umiddelbart sendt og datainnsamling kunne igangsettes i januar 2003, et år og ti måneder etter at søknaden ble sendt.

2.5 Utvalg

Undersøkelsen baserer seg altså på intervjuer av innsatte og ansatte ved tre større fengsler i Sør-Norge. Et metodisk hovedpoeng er gjerne spørsmålet om dette utvalget er representativt. Skyldes tendensen i resultatene egenskaper ved selve utvalget?⁴⁴ I en kvalitativ undersøkelse som her er imidlertid ikke dette noe viktig poeng. Her har målet tvert i mot vært å finne frem til de som har størst innsikt i temaet for undersøkelsen, altså problemene rundt kommunikasjon av politiopplysninger til fengselsmyndigheten jfr. pkt 1.3.⁴⁵ Jeg har derfor foretatt et strategisk utvalg.⁴⁶

Fengslene i undersøkelsen ble valgt ut fra den kjennskap jeg hadde til disse gjennom saksbehandlingen i Juss-Buss. Ved fengsel 2 (og 3) hadde Juss-Buss jevnlig saksinntak og klientmøter. De to andre var mer sporadisk besøkt. Men fra samtlige kom det også inn saker pr. telefon eller post. For øvrig kunne man i den enkelte sak få informasjon om forholdene ved flere av fengslene, enten via sakens dokumenter eller via samtaler med klienter med soningserfaring fra flere anstalter.

Med hensyn til antallet informanter var det i utgangspunktet meningen å intervju to ansatte ved hver anstalt og ca ti fanger totalt. Dette for at ikke datamengden skulle bli for stor. Ettersom jeg ikke fikk innsyn i fangesaksmappene kunne jeg intervju noen ekstra. Totalt intervjuet jeg 32 personer, inkludert et intervju med Foreningen for Fangers Pårørende (FFP) og et prøveintervju med en saksbehandler på Juss-Buss. Dette

⁴⁴ Hellevik, 1995, s. 67.

⁴⁵ Hellevik, 1995, s. 83.

⁴⁶ Dalland, 2001, s. 79.

er mye sett i forhold til rammene for prosjektet. Innsamling og bearbeidelse av datamaterialet har krevd mye tid.

Fengslene som var med i undersøkelsen er bemannet med to saksbehandlere hver. Med saksbehandlere mener jeg de som formulerer eller fatter vedtak overfor de innsatte. Alle disse ble intervjuet, bortsett fra ved fengsel 2 hvor jeg ble nektet å intervju mer enn den overordnede. Saksbehandlerne er alt fra direktører til konsulenter med varierende erfaring. To av saksbehandlerne var ikke jurister.

Med hensyn til de innsatte sendte jeg forespørsler om å stille til intervju til samtlige fanger ved de tre anstaltene. Forespørslene var lagt i åpne konvolutter som var adressert til meg. Fengslene skulle så dele disse ut, og meningen var at de som ønsket å delta kunne krysse av og returnere svarslippen via fengselet. Denne fremgangsmåten kan by på problemer.⁴⁷ Forskning viser at det blant de innsatte i fengsel hersker en fangekultur som innebærer at det utvikler seg en konfliktsone mellom ansatte og fanger.⁴⁸ Jeg antok at min henvendelse ville bli diskutert i fangebefolkningen og at responsen fra de innsatte var avhengig av at fangene hadde tillit til at prosjektet gagnet deres sak. For meg ble dette en litt vanskelig balansegang. Forespørselen til de innsatte måtte være så informativ at de forsto mitt utgangspunkt. Samtidig var det et poeng at forespørslene kunne bli lest av de ansatte, slik at forespørslene måtte kunne virke tillitskapende i begge leire. Jeg løste dette ved å knytte undersøkelsen til Juss-Buss og fengselsgruppens arbeid innenfor murene.⁴⁹ Fengsel 2 reagerte negativt på denne tilknytningen og mente at det ikke til nå hadde vært snakk om noe Juss-Buss prosjekt, og stilte seg dermed spørrende til forespørselen til de innsatte. Jeg nevnte da at jeg verken i min søknad om innsyn eller den vedlagte prosjektbeskrivelse hadde lagt skjul på at det var arbeidet i

⁴⁷ Hanoa, 2000, s.5f.

⁴⁸ Mer om dette: Finstad og Gjetvik, 1980, s.20ff og Lauesen, 2000 kapittel 1 og 3.

⁴⁹ Se vedlegg 17.

Juss-Buss som var utgangspunktet for prosjektet og at Juss-Buss organisatorisk var en enhet underlagt Institutt for rettssosiologi. Fengselet godtok dermed at jeg kalte prosjektet et ”Juss-Buss prosjekt” i forespørselen til fangene.

Jeg sendte ut til sammen 555 forespørsler. Kun fengsel 2 ga tilbakemelding på hvor mange som ble delt ut. Her hadde de delt ut 99 av de 160 tilsendte forespørlene. Antall utdelte forespørsler må derfor være færre enn 495 totalt. Jeg fikk 68 svar, hvorav 42 ønsket å delta i undersøkelsen. Dette er i seg selv en antydning om at denne problematikken kan være relevant for mange. Samtidig kan det være mange grunner til at fanger ikke svarer på slike henvendelser, selv om de har relevant erfaring. Det kan for eksempel ha noe å si hvordan fengselet formidler kontakt.⁵⁰ Et annet poeng, som fremkom i undersøkelsen, er at fanger gjerne fokuserer på ting som er aktuelt i øyeblikket. Problemer man har opplevd tidligere engasjerer ikke i like stor grad. Man prøver å legge det bak seg. Et tredje moment er at henvendelsene kun var skrevet på norsk. På denne bakgrunn var responsen overraskende god i forhold til mine forventninger.

På svarslippen som fulgte med forespørselen ble de innsatte bedt om å også krysse av for om de hadde personlige erfaringer på området eller ikke, eventuelt om de hadde annenhånds erfaring eller ikke. For å få de mest interessante informantene plukket jeg fortrinnsvis ut de som hadde førstehånds, eventuelt både førstehånds og annenhånds erfaring. Jeg endte opp med å intervju 24 fanger.

I forespørselen til de innsatte oppfordret jeg også den enkelte til å ta med eventuelle papirer som kunne tjene som eksempler. Dette skulle vise seg å være en god ide. De

⁵⁰ Hanoa, 2000 s. 5ff.

innsatte kunne i stor grad dokumentere sine fremstillinger. Jeg fikk overlevert mange vedtak og lignende skriftlig materiale, som er egnet til å illustrere problemet.

2.6 Gjennomføring av intervjuene

Som nevnt innledningsvis under pkt 2.1 er det et poeng å beskrive fremgangsmåten så utførlig at leseren kan gjøre seg opp en selvstendig mening om hva materialet forteller. Derfor vil jeg kort beskrive selve intervjusituasjonen.

Intervjuene av både de innsatte og de ansatte foregikk som samtaler på bakgrunn av en intervjuguide. Dette var imidlertid et støtteverktøy som endret seg etter hvert som jeg fikk mer oversikt og erfaring. Dette er typisk for kvalitative undersøkelser.⁵¹ Utviklingen av problemstilling, datainnsamling og analyse foregår til en viss grad samtidig. I forhold til de innsatte forholdt jeg meg mindre strengt til intervjuguiden. Den enkelte kunne ha behov for å fortelle om andre ting enn det som strengt tatt var relevant for dette prosjektet. På grunn av den vanskelige situasjonen det å sitte i fengsel innebærer, tok jeg hensyn til dette.

Intervjuene ble tatt opp på bånd. Dette var for å ikke bruke for mye konsentrasjon på å notere svar. Men kassettopptak sikret ikke nødvendigvis gode intervjuer. Enkelte av saksbehandlerne kunne bli litt tilbakeholdne som følge av at samtalen ble tatt opp på bånd. En ba meg flere ganger underveis i intervjuet om å skru av mikrofonen. En annen snakket betydelig lavere med en gang mikrofonen var slått på. I et tredje intervju fikk jeg en mye mer kritisk og detaljert fremstilling av en del spørsmål etter at det var slutt på båndet, enn det som var sagt under selve intervjuet.

Samtalene med de innsatte foregikk på besøksavdelingene i besøksrom. Dette var i grunnen egnede møterom, bortsett fra at enkelte av de innsatte ga uttrykk for at de ikke

⁵¹ Hellevik, 1995, s. 64.

følte seg sikre på at samtalerne ikke ble avlyttet. Jeg vil anta at dette til en viss grad har evne til å påvirke svarene på samme måte som enkelte av saksbehandlerne reagerte på min mikrofon. Men i det store og hele fungerte selve kommunikasjonen greit, sammenholdt med den erfaring jeg har fra klientmøter med Juss-Buss; som er en sammenlignbar samtalsituasjon, selv om jeg nå hadde en litt annen rolle.

Det som vanskeliggjorde intervjuene med de innsatte var prosedyrene tilknyttet bl.a. det å hente og bringe de innsatte. Dette varierte imidlertid med hvilket regime den enkelte anstalt opererte med. I fengsel 1 gikk det veldig greit. I fengsel 4 var det litt vanskeligere, men fortsatt ikke mer enn forventet. I fengsel 2 var det imidlertid svært vanskelig, og det gikk mye tid til venting mellom intervjuene. Det var også to jeg ikke fikk snakke med. Jeg fikk forklart at det ”visstnok var for tidlig på morgenen for dem”. Jeg foreslo da at jeg kunne intervju disse litt senere på dagen. Da fikk jeg strengt tilbake av han som organiserte henting og bringing at nå hadde de fått sjansen, så da fikk det være. Man kunne ikke holde på sånn. Senere, da jeg var på vei ut fikk jeg forklart at de måtte holde seg til den rekkefølgen de hadde på listen (denne var endret flere ganger), fordi: ”Vi kan ikke la dem styre når det passer. Det blir helt feil. Så det er grunnen altså”. Jeg oppfattet episoden som et eksempel på den nevnte konfliktsone som hersker mellom de innsatte og de ansatte.

Spesielt vanskelig ble det når jeg skulle intervju en fange som satt på sikkerhetsavdelingen. Jeg fikk først pr. telefon høre at dersom jeg ønsket å intervju denne fangen, så måtte det skje med glassvegg mens en betjent avlyttet samtalen. Dette krevde så mye ressurser at jeg i tilfelle måtte begrense meg til en halv time. Når jeg ankom anstalten fikk jeg imidlertid høre at det ikke var tilstrekkelig avklart ennå. Senere på dagen fikk jeg høre at intervjuet ikke kunne gjennomføres da de hadde tekniske problemer med avhørsrommet. En uke senere lyktes det imidlertid å få i stand et intervju. Det ble en veldig spesiell opplevelse:

Sikkerhetsforanstaltningene foran dette intervjuet var mye strengere enn vanlig. Nå ble ikke bare mobiltelefonen beslaglagt. Jeg måtte først legge fra meg yttertøyet, deretter måtte jeg gå gjennom en detektor, lignende den man har på flyplasser. Deretter ble bagen min gjennomgått av en betjent. Så ble jeg ført inn og innlåst på besøksrommet, før de kom og låste den innsatte inn på et tilstøtende rom med en glassvegg i mellom. Kommunikasjonen foregikk med et callingsystem som innebar at lyden kom frem senere enn man snakket, noe som var litt vanskelig. Videre var det et tredje rom, som stakk litt inn i disse to rommene, også med glassvegger. Der satt det to betjenter for å avlytte samtalen. Rommene var ikke større enn at avstanden mellom oss fire tilsvarte det den ville vært om alle satt rundt et kjøkkenbord. Betjentene var et ganske forstyrrende element, så jeg spurte om de ikke kunne trekke for noen gardiner de hadde. Det gikk imidlertid ikke, for det var meningen at de skulle ha innsyn i tillegg til å høre på hva som ble sagt. Vi vurderte et øyeblikk om vi skulle droppe å gjennomføre intervjuet, men den innsatte ville gjerne bidra. Jeg var overrasket over hvor åpen han var under disse forholdene. Men han hadde kanskje ikke så mye å tape tatt i betraktning det ekstremt strenge sikkerhetsopplegget han sonet under. Situasjonen kunne vanskelig bli verre for han.

3 Regelverket

3.1 Innledning

Her skal det gis en presentasjon av de rettsregler som gjelder på dette området. Regelverket kan sies å ha to sider. Den ene siden av regelverket gjelder politiet/påtalemyndighetens adgang til å kommunisere opplysninger til fengselsmyndigheten, altså reglene om politiets og påtalemyndighetenes taushetsplikt og begrensninger i denne. Den andre siden av regelverket gjelder fengselsmyndighetens bruk av politiopplysninger.

3.2 Taushetsplikt og begrensninger

Reglene om politiets og påtalemyndighetens taushetsplikt er begrunnet i personvern hensyn og hensynet til den enkeltes integritet. Reglene skal også ivareta privates tillit til det offentlige. Det finnes forskjellige regelsett om taushetsplikt for politi og påtalemyndighet rundt omkring i lovgivningen. Den informasjon fengslene mottar kan deles inn i tre hovedgrupper som reguleres av ulike regelsett. Den første er informasjon om avsluttede saker. Den andre er opplysninger fra det man kan kalle pågående saker, selve straffesaksbehandlingen. Den tredje gruppen med informasjon fengslene får er mer generelle spaningsopplysninger som ikke nødvendigvis knyttes til en spesiell sak. Det er disse gruppene som her skal behandles.⁵²

3.2.1 Avsluttede saker

Opplysninger om avsluttede saker får fengslene først og fremst i forbindelse med innsettingen. I tillegg til dommen, som utgjør innsettelsesgrunnlaget, følger bl.a. en utskrift fra "strafferegisteret". I følge forskrift om strafferegistrering § 2 jfr.

⁵² Dette gir ikke en uttømmende behandling av reglene om taushetsplikt for politi og påtalemyndighet. Spesialregler som straffeprosessloven §§ 159 og 216i faller utenfor denne fremstillingen.

strafferegistreringsloven §1 vil strafferegisteret inneholde opplysninger om den innsatte er tidligere straffet mv.⁵³

Bortsett fra den det direkte gjelder, er retten til å begjære opplysninger fra strafferegisteret i utgangspunktet forbeholdt politiet, påtalemyndigheten og domstolene jfr. Strafferegistreringsloven § 2. Ut over det gjelder en tilsynelatende streng taushetsplikt jfr. § 8. Det følger uttrykkelig av § 8 annet ledd, at forvaltningslovens regler om taushetsplikt, og dermed unntak fra taushetsplikten, ikke gjelder som utfyllende regler her. Det samme gjelder unntaksreglene i straffeprosessloven jfr. Ot. prp. nr. 49 (1986/87) s. 31, hvor departementet har lagt dette til grunn. I utgangspunktet skulle man altså kunne spørre seg om det er riktig at fengslene automatisk skal få utskrift fra strafferegisteret som en del av innsettelsesgrunnlaget.

Det er reelle hensyn som taler imot en slik automatisk løsning. Selv om det til en viss grad er behov for at fengselsmyndigheten kjenner den innsattes bakgrunn, kan det hevdes at forholdet mellom disse først og fremst bør relateres til den dommen som skal sones.⁵⁴ Tidligere forhold burde i denne sammenhengen helst anses som ”ferdig og oppgjort”. Har man sonet sin straff, er det et poeng at man skal kunne legge dette bak seg og gå videre i livet. Bare dersom det er nødvendig ut fra hensynet til å forebygge eller avverge ny kriminalitet bør det opplyses om tidligere forhold. På dette punkt er da

⁵³ I realiteten dreier dette seg om utskrifter fra BOT (Bøtereisteret) og SSP (Det sentrale straffe og politiopplysningsregisteret). Dette er eldre registre som nå er underordnet det EDB-baserte registeret STRASAK, som fungerer som straffesaksjournal i politiet. STRASAK inneholder forøvrig opplysninger ut over det som nevnes i strafferegistreringsloven og er ikke opprettet i medhold av denne men av straffeprosessloven § 62, som gir Kongen i statsråd hjemmel til å gi nærmere regler om ordningen av påtalemyndigheten.

⁵⁴ Om at det først og fremst burde være den aktuelle dom som bestemmer straffens innhold, se Løvlie, 2002, s. 139ff.

også taushetsplikten i strafferegistreringsloven § 8 uttrykkelig begrenset, jfr. politiloven § 24, første ledd if., jfr. fjerde ledd, nr 2. Se mer om dette under pkt. 3.2.3 nedenfor.

I forskriftene til strafferegistreringsloven er imidlertid lovens § 2 utvidet med et ekstra ledd. Her heter det at ”Begjæring om opplysninger fra strafferegisteret kan også fremsettes av Justisdepartementet, Politidirektoratet, fengselsvesenet og lederen av det enkelte kontor for Kriminalomsorg i frihet” jfr. forskrift om strafferegistrering (strafferegistreringsforskriften) § 6, som for øvrig tilsvarende lovens § 2. Her ser vi altså et eksempel på at lovens regel om taushetsplikt uthules betydelig ettersom kretsen med tilgang til opplysninger utvides i forskriften.

Det kan reises spørsmål om ikke strafferegistreringsforskriften her går litt lenger enn strafferegistreringsloven § 10 åpner for. I § 10 gis Kongen hjemmel til å gi forskrifter til gjennomføringen av loven. Forskriftsadgangen er listet opp i åtte punkter. En utvidelse av den krets som kan begjære opplysningene er ikke blant disse. Bestemmelsen gir imidlertid ikke inntrykk av at listen er uttømmende jfr. ”bl.a.” i ordlyden. Men omfanget av den krets som kan begjære utskrifter fra registeret, var i forarbeidene forutsatt uttømmende regulert i selve loven, jfr. uttalelsene fra Straffelovrådet som departementet, og senere justiskomiteen sluttet seg til, jfr. Ot. prp. nr. 21 1970-71 ”Om lov om strafferegistrering” s. 14 og s. 21, jfr. Inst. O. nr. 52 1970-71 s. 1.

I straffeprosessloven § 28 siste ledd er Kongen gitt hjemmel til å gi forskrifter om innsyn i straffesaksdokumenter fra en avsluttet sak ut over hva som følger av § 28 første og annet ledd (fornærmede og andre med rettslig interesse, f. eks forsikringsselskaper). I påtaleinstruksen § 4-2 gis fengselsmyndigheten anledning til å låne dokumentene i en avsluttet straffesak ”til bruk for strafferettspleien”. Dette er et lite presist formål og sier lite om hva som kan begrunne utlån til fengselsmyndigheten. Det kan derfor spørres om ikke hjemmelsgrunnlaget også her blir litt for tynt og at bestemmelsen må tolkes

innskrenkende i lys av reglene om taushetsplikt slik at utlån evt. bare kan skje der det er nødvendig for å forebygge ny kriminalitet.⁵⁵

3.2.2 Pågående saker

Opplysninger om pågående saker, eller rettere sagt saker som ikke er avsluttet, utgjør den mest sentrale gruppen med informasjon som fengselsmyndigheten mottar i forhold til temaet i denne avhandlingen. Dette blir gjerne av myndighetene omtalt som uoppgjorte forhold. En riktigere betegnelse vil være uavklarte forhold. Dette kan være informasjon om at en innsatt er anmeldt, under etterforskning eller tiltalt for nye forhold.⁵⁶ Det er denne gruppen informasjon som antakeligvis har størst betydning for fangene og deres soningssituasjon jfr. nedenfor under pkt 3.3. og del 4.

Det som er lovfestet om politi/påtalemyndighetenes taushetsplikt i forhold til straffesaksbehandlingen følger av straffeprosessloven §§ 61a – e. Reglene kom inn i loven ved en tilføyelse i 1987⁵⁷, som i realiteten innebar at påtaleinstruksens kapittel 3 i sin helhet ble tatt inn i loven. Med hensyn til politiet er det uttrykkelig presisert at det er

⁵⁵ Rutinene med hensyn til hvordan og i hvilke sammenhenger fengselsmyndigheten får opplysninger fra politiet var helt sentralt i undersøkelsen. Adgangen til å låne straffesaksdokumenter etter PI § 4-2 nevnes ikke av noen av saksbehandlerne, noe som kan tyde på at bestemmelsen ikke er spesielt praktisk.

⁵⁶ Uoppgjorte forhold viste seg å kunne være ”gammelt grums”. Dvs. saker som er ferdig etterforsket men som av forskjellige grunner har blitt liggende uten at tiltale er tatt ut eller at saken har blitt formelt henlagt. Det kunne også være saker som er henlagt, men som allikevel har blitt stående som en anmerkning i politiets registre, dvs. hhv STRASAK eller SANSAK. (Saker registrert i STRASAK saneres etter fem år og blir da i stedet registrert i SANSAK.) Nærmere om dette med ”gammelt grums” ; se pkt 4.3.6.

⁵⁷ Lov 18 des. 1987 nr 97.

disse reglene som regulerer taushetsplikten i forhold til behandling av straffesaker, jfr. politiloven § 24 første ledd, første punktum.⁵⁸

Det vesentlige utgangspunkt i forhold til straffesaksbehandlingen er at man plikter å hindre at andre får tilgang til det man får vite om noens personlige forhold, jfr. straffeprosessloven § 61a, første ledd nr 1.⁵⁹ At opplysninger om at noen er anmeldt eller mistenkt for straffbare forhold dermed er omfattet av taushetsplikten fremgår av forarbeidene jfr. Ot. prp. nr. 49 1986-87 s. 50 jfr. NOU 1984: 27 s. 74.

Også opplysninger om hvem som er siktet må være omfattet av politiet/påtalemyndighetens taushetsplikt etter utgangspunktet i § 61a, første ledd nr 1. Tor-Geir Myhrer⁶⁰ peker i sin doktoravhandling, Personvern og samfunnsansvar, om taushetsrett og ytringsrett i straffesaksbehandlingen, på at behovet for beskyttelse er størst på etterforskningsstadiet. Dette fordi opplysninger om mistenktes tilknytning til saken kan være foreløpige og senere vise seg uriktige. De reelle hensyn Myhrer her anfører har imidlertid gyldighet lenger enn til etterforskningsstadiet. For den forfulgte vil det kunne være mer belastende at det blir kjent at man er tiltalt enn at man bare er anmeldt. Og selv om en tiltalebeslutning innebærer at påtalemyndigheten har vurdert muligheten for domfellelse, er opplysningene uansett å anse som foreløpige i påvente av selve rettssaken. Derfor vil behovet for beskyttelse kunne være like stort når det

⁵⁸ Det er ikke bare reglene om taushetsplikt som setter skranker for hvilke utsagn politi eller påtalemyndighet kan komme med under straffesaksbehandlingen. Også uskyldspresumsjonen i EMK art 6 nr. 2 setter skranker, jfr. EMD No 15175/89 *Allenet de Ribemont vs France* A 308 (1995). Her fant domstolen at uskyldspresumsjonen var brutt ved at den franske innenriksministeren og to høyere offiserer i politiet i Paris på en pressekonferanse konstaterte Mr. Ribemonts skyld før hans sak var prøvet for retten.

⁵⁹ Ordlyden er her den samme som er brukt i forvaltningsloven § 13 og domstolsloven § 63a.

⁶⁰ Myhrer, 1999, s. 391.

foreligger en siktelse eller når det tas ut tiltale. Også forarbeidene kan tas til inntekt for at en siktelse vil være taushetsbelagt etter utgangspunktet i § 61a, jfr. Ot. prp. nr. 49 1986-87 s. 50 jfr. NOU 1984: 27 s. 75.

Utgangspunktet i straffeprosessloven § 61a, første ledd nr 1 må forstås slik at taushetsplikten med hensyn til opplysninger om hvem som forfølges gjelder frem til straffesaksbehandlingens siste ledd, selve rettssaken. Politiets og påtalemyndighetens taushetsplikt med hensyn til hvem som blir forfulgt bortfaller på dette stadiet ut fra hensynet til en offentlig rettergang, jfr. domstolsloven § 124.

Dette utgangspunktet blir imidlertid sterkt begrenset av unntaksreglene, ikke minst om ytringsrett ovenfor allmennheten (pressen), hvor loven viser til regler gitt av Riksadvokaten jfr. § 61c, første ledd nr 9.⁶¹

Men i forhold til fengselsmyndigheten, og temaet for denne avhandlingen, inneholder straffeprosessloven § 61c viktigere begrensninger i utgangspunktet om taushetsplikt.

⁶¹ Slike regler, eller retningslinjer, er gitt i Riksadvokatens rundskriv 12. feb. 1981 (Del II - nr. 1/1981). Reglene åpner for at politiet skal ha en viss adgang til å gå ut med navn i konkrete straffesaker. En annen viktig regel er Påtaleinstruksen (PI) § 22-7 om at kopi av tiltalen i utgangspunktet skal gis pressen på anmodning. Bestemmelsen er endret ved forskrift 13. juli 1995 nr. 645 og 6. juli 2001 nr. 758. Opprinnelig var det først ved hovedforhandlingens begynnelse at pressen på anmodning alltid skulle gis kopi av tiltalebeslutningen. I tillegg var det en skjønnsmessig adgang til å gi pressen kopi fra tidspunktet etter at tiltalen var forkynt for tiltalte. Dette var i tråd med forslaget fra mindretallet i utvalget bak NOU 1984:27 og resultat av at flere av høringsinstansene så betenkeligheter med en regel om at pressen alltid skulle ha kopi av tiltalebeslutningen før hovedforhandlingen. Når dette senere allikevel har blitt regelen skyldes nok det ikke minst press fra pressen selv, men også at flere statsadvokatembeter allerede hadde praktisert den regel som flertallet foreslo og mente ulempene ved dette var små, jfr. Foredraget til kongelig resolusjon 28. juni 1985 (heretter Foredraget) om regler om ordningen av påtalemyndigheten (Påtaleinstruksen), s. 115-117.

Ytringsrett til pressen har ikke i samme grad den direkte innvirkning på de innsattes hverdag som politiopplysninger kan få når de kommuniseres til fengselsmyndigheten.⁶²

Etter § 61c, første ledd nr. 5 kan politiopplysninger for det første gjøres kjent for andre offentlige organer når formålet er å forebygge lovovertrедelser eller å hindre at virksomhet blir utøvd på uforsvarlig måte. Med hensyn til kommunikasjon til fengselsmyndigheten kan det lett tenkes tilfeller der det er nødvendig at fengselsmyndigheten informeres for å forhindre en lovovertrедelse.⁶³ For eksempel dersom politiet har kjennskap til konkrete rømningsplaner. Bestemmelsen ble endret våren 2003.⁶⁴ Endringene presiserer at opplysningsrett i kriminalitetsforebyggende øyemed er avhengig av hvem opplysningene skal kommuniseres til. Til offentlige organer som fengselsmyndigheten kan opplysninger kommuniseres dersom det er ”hensiktsmessig” jfr. Ot. prp. nr. 106 (2001-2002) s. 32-33.⁶⁵ I dette ligger et krav om at det må foreligge objektive holdepunkter for at straffbare handlinger av en viss alvorlighet vil bli begått, samt at det er naturlig for å forebygge handlingen at et annet offentlig organ gjøres oppmerksom på forholdet (s 32). Dette innebærer at det må avveies om lovbruddet kan avverges på annen måte, jfr. Rt. 1994 s. 1632.⁶⁶

⁶² Se nedenfor under pkt 3.3.

⁶³ Isolert sett er det vanskeligere å se for seg tilfeller der det er nødvendig å gi opplysninger til fengselsmyndigheten ut fra hensynet til forsvarlig utøvelse av virksomhet.

⁶⁴ Lov 21 mars 2003 nr 18, i kraft 1 april 2003 iflg. res. 21 mars 2003 nr. 358.

⁶⁵ Proposisjonen bygger blant annet på betraktningene i Rt 1994 s. 1632 hvor en lensmannsbetjent ble dømt for brudd på taushetsplikten som følge av uttalelser han kom med som privatperson i en pub på Notodden. Det holdt ikke at uttalelsene var ment å skulle forebygge kriminalitet så lenge de ikke fremsto som nødvendig ut fra en objektiv vurdering.

⁶⁶ For kommunikasjon til private kreves at det er ”nødvendig”, dvs. at forebygging av lovovertrедelsen ikke kan oppnåes på andre måter jfr. Ot. prp. nr. 106 (2001-2002) s 32. Forskjellen begrunnes med at offentlige organer selv har taushetsplikt. Men at mottakerorganet selv har taushetsplikt ivaretar ikke nødvendigvis personvernens hensyn. For de innsatte vil personvernet ha størst betydning nettopp i forhold

Videre kan opplysninger om en persons forbindelse med politiet og om avgjørelser som er truffet gis dersom det er nødvendig for å fremme politiets oppgaver jfr. § 61c, første ledd nr. 7. Forarbeidene er her knappe.⁶⁷ I forhold til fengselsmyndigheten er det derfor vanskelig å se at denne bestemmelsen har noen betydning ved siden av § 61c, første ledd nr. 5 og nr. 8.

Det er unntaket i § 61c, første ledd nr. 8 som i forhold til fengselsmyndigheten i praksis utgjør den største begrensningen i taushetsplikten. Bestemmelsen regulerer konflikten mellom taushetsplikten og plikt til å gi informasjon gitt i andre regelsett. For eksempel barneloven § 6-4, arkivloven § 8, legemiddeloven § 25 og serveringsloven § 11. I tillegg gis imidlertid også generell instruks fra Kongen eller Riksadvokaten, altså den øverste delen av påtalemyndigheten, forrang foran taushetsplikten i § 61a. Politiet og påtalemyndigheten har etter påtaleinstruksens kapittel 5 informasjonsplikt til en rekke offentlige myndigheter, deriblant fengselsmyndigheten jfr. PI § 5-3. På denne måten blir utgangspunktet om taushetsplikt så innsnevret at unntakene i §61c i praksis blir de viktigste reglene.

til fengselsmyndigheten som mottakerorgan, fordi politiopplysninger her kan få direkte og alvorlige følger, jfr del 4.

⁶⁷ Ot. prp. nr. 49 (1986-87) viser på s. 50 til NOU 1984:27 om ny påtaleinstruks. Men her var det ikke foreslått noen tilsvarende bestemmelse. Proposisjonen viser videre til forarbeidene til den tilsvarende bestemmelse i forvaltningslovens § 13b.1.nr 5, særlig Ot. prp. nr 3 (1976-1977). Dette er den generelle regel om adgangen til å gi ellers taushetspliktbelagte opplysninger til andre forvaltningsorganer. Heller ikke denne henvisningen gir noe veiledning om anvendelsesområdet for straffeprosessloven § 61c.1.nr.7. I følge Justisdepartementets rundskriv G-205/85 må ”politiets oppgaver” oppfattes i vid forstand. Utrykket omfatter for eksempel politiets oppgave med å hjelpe den enkelte med å få nødvendig bistand fra sosialetaten, jfr. Foredraget s. 35-36.

Når § 61c på denne måten henviser til instrukser står bestemmelsen i kontrast til departementets egen argumentasjon om hvorfor bestemmelsene om politiets og påtalemyndighetens taushetsplikt burde lovfestes, jfr. Ot. prp. nr 49 (1986-1987) s. 30-31. Her fremheves reglenes viktighet og behovet for klarhet. Det presiseres at for stor grad av instruksbestemt taushetsplikt bør unngås. Slik resultatet ble, fremstår det imidlertid som om lovgiver her først og fremst har tilpasset seg de regler som allerede fantes på området, som i sin tur bygger på eldre forvaltningspraksis jfr. NOU 1984:27 s. 25-26. Slik sett kan man spørre seg om ikke forvaltningens egen vurdering av effektivitetshensyn her har fått uforholdsmessig stor plass i forhold til de personvernensyn en lovfestelse av taushetspliktreglene var ment å sikre. Det er i hvert fall vanskelig å se at personvernensyn står noe sterkere som følge av lovfestingen. Om lovfestingen har ført til klarhet er også tvilsomt og behovet for en ytterligere klargjøring kommer tydelig frem i Ot. prp. nr. 106 (2001-2002) s 29-33.

PI § 5-3 bygger på den eldre påtaleinstruksen § 54.⁶⁸ Bestemmelsen innebar en plikt for politiet til å underrette Kriminalomsorgen i frihet (KIF) dersom det ble innledet ny straffeforfølgning mot en person som sto under tilsyn. Hensikten bak denne regelen var dels at den forfulgte skulle kunne få den nødvendige hjelp i denne vanskelige situasjonen, jfr. NOU 1984:27 s. 49. I den nye PI § 3-5 ble meldeplikten imidlertid utvidet til også å gjelde fengselsmyndigheten som nå skal underrettes straks det er satt i gang etterforskning mot en person som sitter fengslet, jfr. 3-5 annet ledd. Denne utvidelsen bygger på eldre rundskriv fra Riksadvokaten, spesielt R. 2617/83, 28. desember 1983, som gjelder melding om angivelige straffbare forhold begått under permisjon. Hvilke hensyn som ligger bak denne utvidelsen fremgår ikke tydelig av forarbeidene til den nye påtaleinstruksen. Men det presiseres at dette vil kunne ha

⁶⁸ Gitt ved Kronprinsregentens resolusjon 14. desember 1934 med senere endringer, senest ved Kongelig resolusjon 16. desember 1977.

betydning for vurdering av senere permisjoner, frigang og prøveløslatelse. Dette gjelder både der det (angivelig) er begått straffbare handlinger under permisjon eller der det er eldre forhold som ikke er tatt med i den dom som er grunnlaget for frihetsberøvelsen⁶⁹ jfr. NOU 1984:27 s. 92 jfr. s. 48. Det er her tydelig at hensynene bak taushetsplikten har måttet vike for påtalemyndighetens vurdering av hva som er en hensiktsmessig praksis. De kontroversielle sidene ved dette, dvs. konsekvensene for den innsatte, for eksempel frihetsberøvelse som følge av uavklarte forhold, er ikke drøftet i forarbeidene, jfr. fortalen s. 48 jfr. NOU 1984:27 s. 92-93 og 47-50.

Det kan spørres om ikke legalitetsbetraktninger må føre til en innskrenkende tolkning i forhold til ordlyden i PI § 3-5. Bestemmelsen utgjør på sitt område et vesentlig inngrep i lovens utgangspunkt om taushetsplikt jfr. §61a. Den setter ingen skranker. Den nevner for eksempel ikke hvilke formål kommunikasjonen er ment å tilgodese. Heller ikke forarbeidene gir noen forklaring på hva som nødvendiggjør denne begrensningen i taushetsplikten. Begrensningen er slik sett vesentlig videre enn unntaket i lovens § 61c, første ledd nr. 5, hvor det som nevnt over kreves at kommunikasjonen har et konkret formål (for eksempel å forebygge kriminalitet) og i tillegg at det ut fra formålet er ”hensiktsmessig” at opplysningene gis etter en forholdsmessighetsvurdering. Videre oppstiller ikke PI § 3-5 en ytringsrett, men en ytringsplikt, jfr. ”skal”. Plikten ligger hos politiet, men det sies ikke noe om på hvilket nivå dette ansvaret ligger. I praksis hender det at informasjon kommer fra den enkelte polititjenestemann, noe som innebærer at informasjon fra de helt tidlige stadier i etterforskningen/straffesaksbehandlingen kan få umiddelbare konsekvenser for den det gjelder.⁷⁰ En så omfattende uthuling av lovens

⁶⁹ ”Gammelt grums” jfr. note 57.

⁷⁰ Undersøkelsen tyder imidlertid på at plikten ikke følges konsekvent. Utenom fengselsmyndighetens rutinemessige henvendelser, gir politiet bare opplysninger dersom de ønsker å oppnå noe med det. Nærmere om dette nedenfor under del 4.

utgangspunkt om taushetsplikt burde kreve et tydeligere grunnlag i loven enn henvisningen i § 61c, første ledd nr. 8.⁷¹

3.2.3 Generell spaningsinformasjon

Dette er også en gruppe informasjon som kan ha mye å si for fangene når den kommuniseres til fengselsmyndigheten. Men denne gruppen skiller seg ut da det her ofte gjelder informasjon om andre enn den innsatte og dermed også kan få stor betydning for disse eller tredjepersoner. For eksempel der politiet har indikasjoner på at noen som står på den innsattes besøksliste har til hensikt å overdra narkotika ved besøk. Det vil kunne få betydning både for den innsatte, den besøkende eller andre på besøkslisten, for eksempel barn eller andre nære pårørende, i form av besøksnekt eller kontrollert besøk.

Taushetsplikt for personopplysninger som er kommet til politiets kunnskap ved annen virksomhet enn ved behandlingen av straffesaker (for eksempel spaning for å følge utviklingen i et spesielt miljø el) er regulert i forvaltningsloven §§ 13 til 13f og i politiloven § 24 tredje og fjerde ledd, jfr. første ledd. Utgangspunktet er her det samme som med hensyn til pågående saker, jfr. forvaltningsloven § 13. Her er det imidlertid ikke like omfattende unntak. Den viktigste begrensningen i taushetsplikten, i forhold til kommunikasjon av denne type informasjon til fengselsmyndigheten, følger av politiloven § 24, fjerde ledd nr. 2, som gir politiet ytringsrett i kriminalforebyggende øyemed. Spaningsopplysninger kan gis andre offentlige organer dersom formålet er å forebygge eller avverge straffbare handlinger. Med avverging siktes til en situasjon hvor det synes sannsynlig at et lovbrudd er umiddelbart forestående, mens forebygging tar sikte på situasjoner hvor det ikke er klare indikasjoner på et nært forestående lovbrudd,

⁷¹ Til sammenligning har Utlendingsseksjonen ved Oslo politidistrikt av hensyn til taushetsplikten nektet å kommunisere opplysninger til Utlendingsdirektoratet (UDI) etter den tilsvarende bestemmelsen i PI § 5-13. Spørsmålet er oversendt Politidirektoratet til vurdering.

men hvor opplysningene likevel er relevante i den hensikt å forhindre fremtidige lovbrudd, jfr. Ot. prp. nr. 22 (1994-1995) s 69.⁷² Med hensyn til det som her sies om situasjoner ”uten klare indikasjoner” og om hvilke opplysninger som er ”relevante i den hensikt å forhindre fremtidige lovbrudd”, er det naturlig å se hen til den forholdsmessighetsvurderingen som må foretas etter straffeprosessloven § 61a, første ledd nr 5. Det er ingen grunn til at grensene for ytringsretten med hensyn til kriminalitetsforebygging skulle være avhengig av om opplysningene er knyttet til en konkret straffesaksbehandling, eller mer generell spaningsvirksomhet. Dette vil nærmest bero på tilfeldigheter. Spaningsopplysninger bør etter dette, på samme måte som nevnt ovenfor, kunne kommuniseres dersom det er ”hensiktsmessig”. I dette ligger som nevnt et krav om at det må foreligge objektive holdepunkter for at straffbare handlinger av en viss alvorlighet vil bli begått, samt at det er naturlig for å forebygge handlingen at fengselsmyndigheten gjøres oppmerksom på forholdet.

3.3 Bruk av politiopplysninger i fengselsmyndigheten.

De opplysningene fengselsmyndigheten mottar kan, uavhengig av om det dreier seg om avsluttede saker, pågående saker eller generell spaningsinformasjon, få betydning for den innsatte eller dennes pårørende i en lang en rekke sammenhenger. Fengselsmyndigheten fattet vedtak om alt fra rett til bruk av pc på cellen, rett til besøk, permisjoner, overføring til anstalter med ulike soningsregimer, løslatelse på prøve med mer.⁷³

Reglene om fengselsmyndighetens vedtak overfor de innsatte finnes i straffegjennomføringsloven og straffegjennomføringsforskriften. I praksis har også retningslinjene til disse, utarbeidet av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, stor betydning. I likhet

⁷² Om lov om politiet (politiloven).

⁷³ I tillegg kommer at tillit i form av generell ”goodwill” på betjentplan kan svekkes. Dette kan føre til en strengere behandling ved mer uformelle avgjørelser i fengselshverdagen.

med reglene om politiet/påtalemyndighetens taushetsplikt er det altså også på fangerettens område generelt slik at lovens betydning i praksis er begrenset som følge av at detaljene i regelverket er gitt i forskrift og enda mer detaljert i de generelle retningslinjene om hvordan bestemmelsene skal praktiseres.

Når det gjelder bruk av politiopplysninger spesielt, er imidlertid regelverket ”tynt” på alle trinnhøyder. Selve loven sier svært lite om bruk av politiopplysninger. Den eneste regel i selve loven som direkte omhandler politiopplysninger er § 27 femte ledd som åpner for innhenting av opplysninger om den besøkenesandel. I følge forarbeidene innebærer dette i praksis at det innhentes opplysninger fra strafferegisteret jfr. Ot. prp. nr. 5 (2000-2001) s. 160. Dette gjelder altså opplysninger om avsluttede saker. I retningslinjene er imidlertid retten utvidet til å be politiet om en faglig vurdering av den aktuelle personen, ”for eksempel om vedkommende er kjent i bestemte miljøer eller lignende”. Er det snakk om besøk til høyrisikoavdeling, skal det i tillegg til opplysninger fra strafferegisteret kontrolleres om politiet har ”andre opplysninger av sikkerhetsmessig betydning” jfr. strafferegistreringsforskriften § 6-9. En slik rett til å innhente generelle spaningsopplysninger om den besøkende går klart lengre enn lovens bestemmelse åpner for, slik den må forstås ut fra ordlyd og forarbeider. En slik rett har også reelle hensyn mot seg på grunn av de mulige følgene. En person som ikke er registrert i strafferegisteret, men observert i miljøet, vil typisk kunne være den innsattes ektefelle eller kjæreste. Restriksjoner med hensyn til besøk i forhold til denne vil være svært tyngende, ikke bare for den innsatte, men også for den pårørende. For en person som aldri har vært straffet vil dette kunne oppleves som svært urettferdig, og dessuten kunne fremstå som lite rimelig for folk flest.⁷⁴ Restriksjoner i forhold til besøk fra ektefelle/samboer kan også få betydning for barns mulighet til samvær med innsatte foreldre, da barn rent praktisk gjerne trenger følge eller skyss.

⁷⁴ Se om dette under pkt 4.2.5.

Opplysninger om uavklarte forhold er ikke nevnt i selve loven. Lovens § 7, bokstav c forutsetter kjennskap til pågående etterforskning. Kjennskap til en pågående etterforskning er imidlertid ikke avhengig av opplysninger fra polit/påtalemyndighet. Det kan for eksempel dreie seg om forhold som er avdekket/anmeldt av anstalten. Forarbeidene sier ingenting om denne bestemmelsen, bortsett fra at den er ny ved straffegjennomføringsloven.⁷⁵

For øvrig virker det litt tilfeldig om politiopplysninger er nevnt eller ikke. Med hensyn til vurderingen om den innsatte skal innvilges permisjon, er det i retningslinjene fastsatt at det skal ses hen til tidligere dommer, straffesaksdokumentene og ”andre kilder”. Dette har støtte i forarbeidene, jfr. Ot. prp. nr. 5 (2000-2001) s. 163. Hva ”andre kilder” innebærer gis det imidlertid ingen forklaring på, likeledes opplyses det ikke hvorvidt uavklarte forhold går inn under denne bestemmelsen, eller om eventuelle svakheter ved en slik tolkning. Men reglene på området er generelt svært skjønnspregede. Alle avgjørelser vil bygge på konkrete helhetsvurderinger hvor innholdet i politiopplysninger kan komme inn som et av flere momenter.

Kommunikasjon av politiopplysninger og de betenkelige sidene ved dette, har tilsynelatende heller ikke på dette området vært gjenstand for drøftelse forut for vedtakelsen av bestemmelsene. Dette er bekymringsverdig da de personvern hensyn som ligger bak reglene om politiets taushetsplikt, kanskje gjør seg ekstra sterkt gjeldende ved fengselsmyndighetens bruk av politiopplysninger, hvor kommunikasjonen kan få så umiddelbare og særlig tyngende følger. Det forutsettes kun at man har tilgang på slike opplysninger og at de kan tillegges vekt. Ved vurderingen av prøveløslatelse er det for

⁷⁵ Vurderingstemaet i bestemmelsen synes å høre under den myndighet som har ansvaret for etterforskningen og altså ikke fengselsmyndigheten.

eksempel i forarbeidene vist til at det som et av flere momenter skal legges vekt på en anmeldelse/tiltalebeslutning for ”nye straffbare forhold”.⁷⁶ Hvilken vekt opplysninger om slike uavklarte forhold bør tillegges, er ikke drøftet. Det sies ingenting generelt, verken i lov eller forarbeider om fengselsmyndighetens mulighet eller evne til å kontrollere/vurdere opplysningenes riktighet. Om det bør ha noe å si hvor tidlig i straffesaksbehandlingen opplysningene skriver seg fra er for eksempel heller ikke behandlet. At opplysningenes kvalitet bør være av vesentlig betydning, er imidlertid en sannsynlig årsak til at det i retningslinjene vedrørende prøveløslatelse er tatt inn at en anmeldelse bør ha ført til tiltale for et forhold av en viss alvorlighet, og at forholdet ikke må ligge for langt tilbake i tid.⁷⁷

3.4 Oppsummering

Det som kjennetegner rettsreglene på dette området er altså at de praktisk viktigste reglene ikke fremkommer i formell lov, men i forskrifter, retningslinjer eller rundskriv. Til dels er reglene i realiteten en kodifisering av tidligere praksis fra de aktuelle myndighetene på området. Dermed har forvaltningens egen oppfatning om hensiktsmessighet og effektivitet kanskje fått større plass enn hensynene bak taushetspliktreglene tilsier.

Til dels er begrensningene, unntakene eller utvidelsene meget omfattende i forhold til utgangspunktet i selve loven. Ut fra legalitetsbetraktninger kan det derfor reises spørsmål om disse kan tas på ordet eller må tolkes innskrenkende i lys av loven.

Et annet aspekt ved at man har valgt å gi regler på et trinnlavere nivå, er at tilgjengeligheten reduseres og det blir vanskeligere å få oversikt over gjeldende rett.

⁷⁶ Ot. prp. nr. 5 (2000-2001) s 168.

⁷⁷ Dette kan også illustrere at fengselsmyndigheten og politi/påtalemyndighet ikke nødvendigvis har samme oppfatning av hva slags følger politiopplysningene bør få. Mer om dette under del 4.

Med hensyn til politiet/påtalemyndighetens taushetsplikt begrenses også oversiktligheten fordi reglene er gitt i ulike lover. Hvilken lov som gjelder kan være vanskelig å bedømme. Det kan som nevnt være flytende overganger mellom generell spaning og etterforskning i en konkret sak. Hvilken lov som gjelder har imidlertid ikke den største betydningen ettersom ytringsretten uansett er såpass vid. Men systemet er med på å styrke inntrykket av at reglene med hensyn til politiet/påtalemyndighetens taushetsplikt og begrensningene i denne, samt fengselsmyndighetens bruk av politiopplysningene, er blitt til som følge av utviklingen i forvaltningspraksis, snarere enn som følge av en helhetlig tanke, hvor de ulike hensyn har blitt veid opp mot hverandre på et mer prinsipielt plan.

3.5 Muligheter for en opprydding

Det er på dette området utsikter til en opprydding. Den 28. august 2000 nedsatte Justisdepartementet et utvalg (Politiregisterutvalget) som skulle gjennomgå strafferegistreringsloven og utarbeide forslag til ny lov om politiregistre. I mandatet het det blant annet at utvalget skal:

”-gi en oversikt over eksisterende politiregistre og dagens regelverk for slike, og foreslå nye regler for etablering, bruk og opphør av politiregistre. Utvalget skal legge særskilt vekt på de registre som inneholder personopplysninger og som er etablert til bruk i eller avledet av straffesaksbehandling, herunder etterretningsregistrene. [...] Når det gjelder etablering og bruk av politiregistre, skal utvalget særlig vurdere og foreslå regulering av formål og innhold, ansvar og kontroll, utveksling og innsyn, personvern og informasjonssikkerhet”.

Utvalget leverte sin utredning den 28. august 2003: NOU 2003:21 ”Kriminalitetsbekjempelse og personvern – politiets og påtalemyndighetens behandling av politiopplysninger”.

Her drøftes bl.a. kommunikasjon av politiopplysninger i forhold til EMK art 8 om retten til ”respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse”. Bakgrunnen er at det i flere saker fra både EMD og Kommisjonen er blitt konstatert at behandling av personopplysninger er et inngrep i den enkeltes privatliv som faller innenfor det art 8 skal beskytte. Det vises også til Rt. 2001, s. 428, hvor Høyesterett uttalte at formidling av opplysninger fra strafferegisteret må anses som et inngrep i retten til respekt for privatlivet.⁷⁸

For at et inngrep i privatlivet skal være rettmessig etter EMK, kreves bl.a. at inngrepet må være i ”samsvar med loven” jfr. art 8 nr. 2. Politiregisterutvalget peker på at dette innebærer et krav om en formell nasjonal norm som må oppfylle visse kvalitetskrav. Det vises til at EMD i sin praksis har fastslått at normen må være forutberegnelig, dvs. både at den er ”accessible” (tilgjengelig) og ”foreseeable” (forutsigbar). Med hensyn til tilgjengelighetskravet fremhever utvalget at:

”Tilgjengelighetskravet innebærer at regelverket for politiets behandling av personopplysninger må være nedskrevet og kunngjort overfor den det gjelder. I dag finnes mesteparten av reguleringen av politiets registre i rundskriv og interne instruksjer. Utvalget anbefaler at dette endres. Kravet om offentliggjøring innebærer i de aller fleste tilfeller at regulering i form av rundskriv ikke er tilstrekkelig, og reglene bør minst være forankret i forskrift”.⁷⁹

I utvalgets lovforslag er adgangen til kommunikasjon knyttet til formålet med kommunikasjonen. Til offentlige organer kan opplysninger utleveres for å forebygge en

⁷⁸ Saken gjaldt krav om oppreisning fra staten fordi Justisdepartementet, i forbindelse med ansettelse av en avdelingsleder ved en domstol, etter forespørsel fra embetslederen innhentet og formidlet til ham opplysninger fra strafferegisteret om en av søkerne. Opplysningene var innhentet uten hjemmel, og det var begått saksbehandlingsfeil ved formidling av opplysningene, etter strafferegistreringsloven. Lovskravet i EMK art 8 nr. 2 var dermed ikke oppfylt.

⁷⁹ NOU 2003:21 s. 106 – 107.

straffbar handling eller dersom det er i mottakerorganets interesse og dette klart følger av lov eller med hjemmel i lov. jfr. forslaget § 19 annet og tredje ledd, jfr. § 22 første og annet ledd.⁸⁰ Det presiseres at utleveringen må være forholdsmessig i den konkrete situasjonen. Det skal særlig legges vekt på om mottaker er underlagt taushetsplikt, hvordan det kan forventes at mottaker benytter opplysningene og om opplysningene etter sin art eller kilde er beheftet med usikkerhet. Det er også foreslått at den det gjelder som utgangspunkt skal varsles, før utlevering skjer.

Det foreslås dermed endringer i politiloven § 24 og straffeprosessloven § 28 samtidig som strafferegistreringsloven og straffeprosessloven §§ 61a – 61e oppheves. På denne måten vil forslaget, dersom det blir vedtatt, kunne bidra til at politiopplysninger ikke i samme grad som nå ukritisk kommuniseres til fengselsmyndigheten.

⁸⁰ NOU 2003:21 s. 383ff.

4 Funn

4.1 Innledning

I denne delen skal jeg presentere selve undersøkelsen. Et spørsmål som generelt reiser seg ved undersøkelser der folk blir spurt om livet sitt, for eksempel om sex, rusproblemer, kriminalitet og lignende, er om den som intervjues snakker sant. Dette gjelder selvsagt også når fanger uttaler seg om kritikkverdige forhold i fengselet, se for eksempel Finstad og Gjetviks bok; ”Varetektsfanger forteller”⁸¹. Denne problemstillingen har imidlertid her vært mindre aktuell. Det er for det første mange som har kunnet dokumentere sine historier. Jeg fikk som nevnt overlevert mange vedtak og lignende skriftlig materiale. Noe av dette er tatt inn som illustrasjon.⁸² Historiene er også i det vesentlige sammenfallende med det saksbehandlerne forteller. Det generelle inntrykk vil dermed ikke kunne påvirkes nevneverdig av om noen skulle ha ”skrytt på seg litt”.

Saksbehandlerne presenteres etter nummer fra 1 til 5. Fangene har i tillegg fått fiktive navn. Dette er for å lette oversikten, ettersom de er såpass mange. Jeg er klar over at navnene også vil kunne føre til at leseren får et mer personlig forhold til intervjuobjektene. Dette er imidlertid ikke min intensjon, ettersom materialet etter min oppfatning er engasjerende nok i seg selv. For øvrig gjengir jeg i generelle vendinger litt om fangenes alder og bakgrunn. Med hensyn til saksbehandlerne vil dette ikke være mulig ettersom det da blir for lett å avsløre deres identitet. Om gruppen som helhet kan det sies at saksbehandlerne er av begge kjønn, har både ledende og vanlige stillinger, og har variert utdannelsesbakgrunn. Ikke alle er jurister.

⁸¹ Finstad og Gjetvik, 1980, s 14ff.

⁸² Når disse er forsøkt anonymisert i best mulig grad så er det ikke gjort av nødvendighet, men fordi poenget ikke er å gjøre det lett gjenkjennelig.

Funnene presenteres i tre ledd; hva, hvordan og hvorfor. Først vil jeg presentere hva som skjer når politiopplysninger havner hos fengselsmyndigheten. Jeg tar da for meg fem ulike situasjoner hvor fengselsmyndigheten treffer vedtak overfor de innsatte, og hvor politiopplysninger tillegges vekt. Valget av situasjonene, er tatt ut fra at disse hyppigst ble trukket frem under undersøkelsen, og fordi jeg antar disse har størst betydning for de innsatte. Listen er dermed ikke uttømmende. Deretter vil jeg skildre hvordan kommunikasjonen av politiopplysninger til fengselsmyndigheten og fengselsmyndighetens bruk av disse fortøner seg eller virker/oppleves ut over de helt konkrete avslag. Til sist kommer en del om hvorfor dette skjer.

4.2 Hva skjer?

4.2.1 Prøveløslatelse.

Etter å ha sonet to tredjedeler av straffen vil man normalt løslates på prøve, jfr. straffegjennomføringsloven § 42. Bare dersom omstendighetene etter en totalvurdering gjør løslatelse utilrådelig, skal løslatelse på to tredjedels tid nektes. Kriminalomsorgen skal ved denne vurderingen ”særlig [legge] vekt på domfeltes atferd under gjennomføring av straffen, og om det er grunn til å anta at domfelte vil begå nye straffbare handlinger i prøvetiden” jfr. § 42, femte ledd.

At det skal legges vekt på oppførsel i fengselet innebærer en vurdering basert på førstehånds informasjon som fengselsmyndigheten selv har om hvordan den innsatte har opptrådt i fengselet. Vektlegging av hvorvidt det er grunn til å anta at domfelte vil begå nye straffbare handlinger innebærer derimot at fengselsmyndigheten må bygge på mer usikre spådommer om hva som kan komme til å skje i fremtiden.

Som nevnt i pkt 3.3 over, er det forutsatt i forarbeidene og presisert i retningslinjene at ”anmeldelse/tiltalebeslutning for nye straffbare forhold” (uavklarte forhold) vil være et moment i denne vurderingen. Det er imidlertid ikke presisert i retningslinjene hvordan

man mener uavklarte forhold kan knyttes opp til vurderingstemaene i lovens ordlyd. Dette kan være årsaken til en del misforståelser i praksis. Jeg har ikke sett mange vedtak som vedrører § 42 spesielt, men for undersøkelsen generelt er tendensen at det i begrunnelsene for fengselsmyndighetens vedtak, ofte kun forutsettes at uavklarte forhold hører inn under vurderingstemaene i loven, noe det ikke uten videre er grunnlag for. Det gjøres dermed sjelden noe forsøk på å forklare nærmere hvilket av lovens vurderingstemaer de uavklarte forholdene hører inn under, dersom det som i § 42 nevnes forskjellige kriterier.⁸³ Forarbeidene fremhever i kommentarene til § 42, femte ledd, at bestemmelsen legger opp til en totalvurdering og at ordlyden ikke er uttømmende med hensyn til hvilke momenter som kan tillegges vekt. Det er i denne sammenhengen at uavklarte forhold nevnes som et av flere eksempler på hva som er relevant. Det er imidlertid heller ikke i forarbeidene helt klart om man mener dette hører under de kriteriene som nevnes i ordlyden eller om dette er et selvstendig moment. Dette kan ha sammenheng med at forarbeidene som nevnt ikke virker særlig gjennomtenkt på dette området. De problematiske sidene ved å vektlegge uavklarte forhold er ikke behandlet, men godtatt som innarbeidet praksis, uten noen nærmere prinsipiell vurdering.

Når opplysninger om uavklarte forhold vektlegges ved spørsmål om prøveløslatelse, kan konsekvensene være meget alvorlige for den innsatte. Å bli nektet prøveløslatelse kan innebære at fengselsoppholdet forlenges med flere år, som regel i lukket anstalt, under et ekstra strengt regime.

Både fangene og saksbehandlerne har uttalt seg om hvordan opplysninger fra politiet påvirker vedtak om prøveløslatelse og om betenkeligheter ved dette. Materialet avdekker for det første at uavklarte forhold er et moment som rutinemessig sjekkes når

⁸³ Begrunnelsene er altså ofte mangelfulle, noe jeg kommer tilbake til underveis.

det nærmer seg tiden for prøveløslatelse. Saksbehandler nr 2⁸⁴ forklarer hvordan rutinene er:

”Ja det er klart altså., hvis folk er under etterforskning så får vi jo informasjon, altså i forbindelse med for eksempel prøveløslatelse så er det jo., følger det jo av reglene i straffegjennomføringslovens § 42 at når du vurderer om noen skal få prøveløslatelse, så skal du legge vekt på om de har uoppgjorte straffesaker hos politiet. Og da må jo vi henvende oss til politiet, og det gjør vi jo rutinemessig.”

Dette er standard for alle de tre fengslene som undersøkelsen omfatter. Et annet innledende poeng er at opplysninger om uavklarte forhold vil kunne være det helt avgjørende moment med hensyn til prøveløslatelse. Saksbehandler nr 3⁸⁵ beskriver det med et tenkt eksempel:

”I forhold til prøveløslatelse så er det ofte avgjørende. Ja, bare for å gi et eksempel da; en person som sitter og soner sin andre dom og ikke har noen anmerkninger under soning, eller skal vi si ingenting negativt, og som har et ordnet opplegg å gå til ved løslatelse og sånn, han vil jo normalt sett bli løslatt. Men om vi får en tiltalebeslutning fra politiet som viser at han skal opp i ny dom for et nytt alvorlig forhold så skal vi ikke løslate han. Og da i den forbindelse der så kan du si at den opplysning som vi har fått i fra politiet er helt vesentlig i forhold til utfallet av saken.”

Nr 9 ”Kasper”⁸⁶ forteller om et reelt eksempel som ligger helt opp til den situasjonen som saksbehandler nr 3 her skisserte:

⁸⁴ Intervjuet 20.02.03 (Fengsel 4).

⁸⁵ Intervjuet 20.02.03 (Fengsel 4).

⁸⁶ ”Kasper” er noen år over tretti og har teknisk utdanning. Han har en veldig rolig fremtreden og svarer avbalansert. Intervjuet 03.02.03.

”En kamerat av meg han har sona 6 år på en 9 års dom og så var hans telefonnummer inne i telefonlista i en narkosak i Bergen. Han satt her åtte måneder over tid. Han hadde plettfri soning, skulle egentlig løslates. Men på grunn av at hannes telefonnummer sto i telefonlista i Bergen, så var det en ny sak. Statsadvokaten sa han må sitte inne til vi har fått avklart den nye saken. Og han blir blankt frifunnet i retten og bare løslatt på dagen. Hadde rett vært rett så skulle de jo ha løslatt han den dagen to tredjedeler var ferdig. Mente de så at det var noen fare, så kunne de arrestert han på utsiden her og varetektsfengslet han på nytt. Og det hadde jo de aldri fått, for da hadde jo dommeren sagt at her er det ikke grunn for mistanke en gang.”

Eksempelet viser hvor urimelig det kan være å legge vekt på uavklarte forhold. Her var dette momentet helt avgjørende. Det er kun denne såkalte nye saken som gjør at den omtalte kameraten soner på overtid i forhold til normalt løslatelsestidspunkt. Når saken avklares, i retten, blir han frifunnet. Dette eksemplet illustrerer også med all mulig tydelighet at betegnelsen ”uoppgjorte forhold”⁸⁷, burde erstattes med ”uavklarte forhold”. Det var imidlertid ikke bare fangene som kom med slike eksempler. Det Nr 9 ”Kasper” her forteller ligner svært mye på et eksempel som saksbehandler nr 3 kommer med og som blir behandlet nedenfor under pkt 4.4.1.⁸⁸ Også saksbehandler nr 2 kom med et reelt eksempel hvor prøveløslatelse utelukkende ble avslått som følge av opplysninger om uavklarte forhold:

”Vi hadde jo en fyr her som ble holdt tilbake. Han satt på en tre års dom. Så ble han holdt tilbake etter to, og han var jo da tiltalt for alvorlige narkotikaforbrytelser da. Jeg tror de la ned påstand i saken om 12 års fengsel eller et eller annet sånn jeg. Så det var skikkelig grovt. Og når han ble holdt tilbake, så tok jo han ut søksmål mot staten og mente at..., altså den eneste grunnen at han ble holdt igjen, var uoppgjorte saker som var beramma før endt tid og var alvorlig ikke sant, og han mente det var i strid med EMK da. Og det er klart, så gikk det jo fire måneder eller noen sånt da, tror jeg, hvor han satt over tida. Så ble han frikjent. Og da løslot jo vi ham samme dag. Men

⁸⁷ Se illustrasjon nr 1 nedenfor, som er et av mange vedtak hvor denne betegnelsen brukes.

⁸⁸ Ettersom jeg ikke fikk innsyn i arkivene har det ikke vært mulig å fastslå om det er ett og samme eller to meget like tilfeller.

han trakk jo da søksmålet dagen etterpå. Hvorfor han gjorde det?, kanskje fordi han ikke hadde råd, eller jeg vet ikke. Men det viser jo på en måte det urimelige da, for han satt jo på en måte i fire måneder, så ble han frikjent.”

At den innsatte ble løslatt samme dag som han ble frifunnet viser at det uavklarte forholdet var det avgjørende i forhold til å nekte vedkommende prøveløslatelse.

Fange nr 7 ”Jonatan”⁸⁹ forteller at det ikke er ekstraordinært at innsatte blir holdt igjen på grunn av nye forhold:

”Dem informerer om alt politiet til fengselsmyndighetene. Sånn som folk som har nye forhold dem ikke er dømt for, så blir dem holdt igjen på full tid og sånn, det er jo helt vanlig. Og det er jo helt feil og det skjer jo hele tida. Og det kommer gjerne dagen før eller samme dagen som man eventuelt skulle fått prøva. Det opplevde jeg på X, og så er det ikke så store greiene så blir de bare holdt igjen litt over tida liksom. Det virker som om politiet tar det personlig at dem skal la deg svi. Dem syns kanskje du er dømt for lite. Det er mange som blir holdt igjen her altså på grunn av nye forhold.”

Dette stemmer godt overens med mitt generelle inntrykk. Mange har gitt uttrykk for at dette er vanlig praksis. Her er Nr 7 ”Jonatan” også inne på et annet aspekt. Det virker som om det er mange av de innsatte som opplever avslaget på prøveløslatelse som overraskende. At politiopplysninger om uavklarte forhold svekker forutberegnelighet rundt løslatelsesdato, kan gå hardt ut over motivasjonen i forhold til rehabilitering.⁹⁰ Men det kan også ha betydning rent praktisk. Nr 10 ”Jesper”⁹¹ uttaler:

⁸⁹ ”Jonatan” er ca 40 år og er fagarbeider av yrke. Intervjuet 03.02.03.

⁹⁰ Se nærmere om betydningen for motivasjonen under pkt 4.3.5.

⁹¹ ”Jesper” er litt over tretti år og har økonomisk utdannelse. Han virket engasjert og var opptatt av innsattes rettigheter ut over egen soningshverdag. Intervjuet 03.02.03.

”Det som er jævlig, det er at man ikke vet når man blir løslatt. Man skal prøve å fikse seg jobb og leilighet og sånne ting til man blir løslatt og hvordan skal man klare det når man ikke har noen dato? Det blir jævla vanskelig. [...] Dette går jo ikke bare ut over deg selv, det går også ut over familien din, omgangskretsen din, planlegging mot løslatelsen, de som vil leve et lovlydig liv, de som vil prøve å få seg en jobb, de som skal ha seg leilighet. Du har ingenting å forholde deg til.”

Å nektes prøveløslatelse er altså et svært tyngende vedtak som berører flere enn bare den innsatte. Samtlige av saksbehandlerne var da også opptatt av å få frem at ikke alle politiopplysninger ville være avgjørende ved spørsmål om prøveløslatelse. Saksbehandler nr 4⁹² forteller:

”Jeg har opplevd at politiet har ringt og gir opplysninger om kanskje, altså jeg husker ett tilfelle, hvert fall, hvor det da var en fornærma som var livredd og de ringte da og lurte da på muligheten for at han ikke kunne løslates. Altså de mente det var helt uforsvarlig å løslate han.⁹³ Men vi er jo avhengig av noe konkret. Jeg skjønner at fornærmede kan være livredd men hvis vedkommende ikke har gjort noen ting i forhold til fornærmede under soningen så bli det vanskelig for oss å ta hensyn til. Ikke sant. Men jeg har opplevd den biten og. Og nesten en sånn slags frustrasjon fra politiet, fordi vi ikke, altså fordi vi slipper løs folk av og til.”

Det fremheves her at man er ”avhengig av noe konkret”. Generelt var saksbehandlerne opptatt av hvor langt saken var kommet hos politiet, og hvor alvorlige forhold det gjaldt, men også av når det kunne ventes en avklaring, altså om og når saken evt. var berammet. Et helt avgjørende poeng for samtlige var om det var tatt ut tiltale. Saksbehandler nr 3 uttaler:

⁹² Intervjuet 26.02.03 (Fengsel 1).

⁹³ Hensynet til fornærmede blir det nærmere redegjort for under pkt 4.4.1.

”Du kan si det vi gjør er å opplyse om at en tiltale, en eventuell tiltale før tidspunktet for 2/3 tid kan bety at den innsatte ikke blir løslatt. Og det er noe som politiet er klar over da. Og sånn regelmessig så kan du si det at om en innsatt har uoppgjorte forhold som ikke har kommet så langt, som bare er på etterforskningsstadiet så - så er det noe som vi da heller ser bort i fra. I den forstand at vi holder ikke tilbake en person fordi han er under etterforskning for nye saker. For vi krever jo regelmessig at det skal foreligge en tiltale. Og klarer ikke politiet å gjøre det så får de heller varetektsfengsle han.”

Saksbehandler nr 5⁹⁴ viser til eksempler som viser betenkelighetene ved å vektlegge uttalelser fra politiet om tiltalespørsmålet, før det er endelig avgjort:

”Og det blir også betenkelig, det finnes jo eksempler, jeg kan ikke huske akkurat her, men jeg vet om det, der innsatte eller der politiet har sagt at det blir tatt ut tiltale, det er så så lang strafferamme og innsatte har da ikke blitt løslatt på 2/3 tid. Og så når du endt tid, og så blir hele saken frafalt. Det finnes jo sånne eksempler. Da kan man jo si at innsatte satt, altså sonet, over 2/3 tid i påvente av en ny sak som aldri ble noe av, og hvis politiet ikke hadde sagt det, så hadde han kanskje blitt løslatt på 2/3 tid. Det er jo betenkelig.”

At det kun er anmeldelser som har ført til tiltalebeslutning som skal vektlegges, presiseres i retningslinjene. Dette har nok større betydning for saksbehandlerens fokus på tiltalespørsmålet, enn den faktiske avklaringen en tiltale innebærer. Tiltalebeslutningen innebærer at saken skal berammes, dvs. fastsette tid og sted for hovedforhandling, innen 2 uker, jfr. straffeprosessloven § 275. Saken er imidlertid fortsatt langt fra avklart. Også fange nr 15 ”Stian”⁹⁵ kommer med et eksempel der det var tatt ut tiltale men hvor saken likevel henlegges ved løslatelse på full tid:

⁹⁴ Intervjuet 26.02.03 (Fengsel 1).

⁹⁵ ”Stian” er litt over tretti år og fagarbeider. Intervjuet 04.02.03.

”Jeg har opplevd mange rundt meg som hele tida opplever at dem itte.. jeg satt sammen med en på X som hadde en 14 måneders dom og han søkte permisjoner og han vart nekta permisjoner på grunn ta nye saker. Og så måtten sitte hele dommen ut og så bleien løslatt. Og så ble de nye sakene henlagt.”

På spørsmål til saksbehandlerne om hvorvidt de så betenkeligheter ved bruk av politiopplysninger om uavklarte forhold, avspeiler svarene jeg fikk et tydelig skille mellom de ulike saksbehandlerne, som var gjennomgående for alle temaene i undersøkelsen. Fokus på problematiske sider ved vektleggingen, eller bruk av politiopplysninger ble mindre jo strengere regime fengselet hadde. Utvalget er selvsagt alt for tynt for å konstatere en reell sammenheng, men for meg var det påfallende i forhold til hva jeg hadde regnet med på forhånd. Jeg antok jo at dette ville variere mer med utdanning og erfaring, noe som viste seg å ikke stemme. Det største skillet gikk mellom det strengeste (fengsel 2) og det nest strengeste fengselet (fengsel 4). Saksbehandler nr 1 (fengsel 2) var utelukkende opptatt av å forsvare egen praksis som helt korrekt i forhold til gjeldende regelverk, og inntok en tydelig forsvarsposisjon under hele intervjuet.⁹⁶ Også de andre saksbehandlerne tok utgangspunkt i dette perspektivet, men de hadde en mer ”ydmyk” holdning, og kunne i tillegg komme med kritiske vurderinger av regelverket og praksis på et mer prinsipielt grunnlag. Saksbehandler nr 5 illustrerer dette godt når denne først gir uttrykk for at:

”Altså i en sånn prøveløslatelsesprosess hvor vi skal vite om det er nye straffbare forhold. Hvis jeg får opplysninger om at det er sånn og sånne forhold. Som er ferdig etterforsket. Det vil bli tatt ut tiltale eller det *er* tatt ut tiltale og saken skal opp da og da, så syns jeg det er uproblematisk å bruke den opplysningen. For da sier mitt regelverk at vedkommende ikke skal løslates. Hvis det er nye forhold på gang.”

⁹⁶ Mer om dette under pkt 4.3.5.

Da jeg så ba vedkommende om å se bort fra hvordan reglene faktisk er og heller svare på om vedkommende syns reglene er fornuftige, kom betenkelighetene tydelig frem:

”Det med uoppgjorte forhold, er det fornuftig at det skal være avgjørende? Nei. Nei. [Det er ikke det?]⁹⁷ Nei. [Du mener det er en ufornuftig regel?] Ja, altså hvis du skal, det blir vel kanskje å være litt urealistisk, men lage sånn idealsamfunn, så burde det jo være sånn at politi og påtalemyndigheter kunne jobbe så kjapt at det ikke gikk år og dag før ting ble etterforsket og pådømt. Jeg har vært en del på studiereiser i England og der pådømmer de ting ganske kjapt. Det er sikkert noen ulemper med det da men. Men det er i hvert fall mye mer effektivt enn det vi har her til tross for at det er mye høyere kriminalitet og mange flere innsatte. Mye mer effektivt. Det burde det være. Da kan det hende vi slipper unna dette her med at du holder på med gamle saker mens du sitter. Så egentlig så burde ikke det være noe sånt avgjørende moment for om du blir løslatt eller ikke. Det syns jeg ikke. Det syns jeg ikke. Vi får jo slippe han løs da og så får de sette han inn igjen den dagen vi slipper han ut.”

Saksbehandler nr 2 fremhever at kommunikasjonen i seg selv er ikke er så problematisk, men stiller seg kritisk til at politiopplysninger i praksis tillegges så stor vekt:

”En annen sak er jo kanskje at jeg syns det tillegges stor vekt. Altså du kan nektes prøveløslatelse fordi du har uoppgjorte saker du ikke er dømt for. Som kan medføre at du reelt sett blir sittende i fengsel lenger enn du ellers ville gjort uten at du er dømt for det. Og sånn sett så blir det jo et slags substitutt for varetekt som du var inne på, selv om du ikke taper noe på det hvis du blir dømt. Men du taper jo selvfølgelig på det hvis du blir frikjent. Akkurat som du ville gjort om du hadde sittet i varetekt for så vidt og. Blir du frikjent så har du sitti, ja frihetsberøva uten at det var noen grunn til det da. [Men i forhold til varetekt, så har man vel en mulighet til erstatning for uberettiget forfølgning. Det finns vel ikke noe sånt for de tilfeller der man har sittet i prøvetiden og så blir frikjent?] Nei. Og det er klart det

⁹⁷ Jeg bruker [hakeparentes] der jeg selv kommer med innspill eller spørsmål.

er det som er betenkelig, altså den vekten, altså det blir en slags forhåndsdømming da. Altså det blir jo veldig nært opp da. Altså sånn, uskyldspresumsjonen og sånn.”

Saksbehandleren er her inne på forhåndsdømming og forholdet til uskyldspresumsjonen. Dette går jeg nærmere inn på under pkt. 4.3.4. Når det gjelder påstanden om at ”du ikke taper noe på det hvis du blir dømt”, så siktes det til at når de to dommene slås sammen, beregnes det en ny felles 2/3 tid. Løslates du på dette tidspunktet blir resultatet det samme som om du hadde sittet i varetekt og fått trukket fra dag for dag, jfr. straffeloven § 60. Å få de to dommene sammenslått, før felles 2/3 tid, vil kunne være en fordel. I hvert fall i forhold til prøveløslatelse isolert sett. Men hva som evt. blir en felles 2/3 tid kan det være svært vanskelig for saksbehandleren å ta stilling til. Straffeutmålingen vil være et av rettssakens hovedtemaer. Men den primære forutsetningen er at tiltalen ender med en dom. Om denne forutsetningen vil materialiseres, vet man heller ikke noe om på vedtakstidspunktet. Den tredje forutsetningen er at dommen må være rettskraftig før full tid. Det er også en forutsetning som saksbehandleren ikke har absolutt kontroll over på vedtakstidspunktet. Selv ikke når saksbehandleren vet at saken er berammet noe før full tid. Det hender at rettssaker utsettes. Kommer saken først opp etter endt tid, vil ikke de to dommene kunne slås sammen. Da har ”du” tapt.⁹⁸

Saksbehandler nr 2 presiserer da også at han ikke er tilhenger av regelen om at de skal vektlegge uavklarte forhold:

”En annen sak er jo at jeg er jo ikke noen tilhenger av denne regelen om uoppgjorte saker. Hadde det vært opp til meg, så hadde den ikke vært sånn som den er nå. Men det er jo ikke, altså det må jeg jo bare forholde meg til. Jeg kan jo ikke bare finne på mine egne regler selv om jeg er uenig.”

⁹⁸ Dette gjøres det nærmere rede for under pkt 4.4.2.

Et vesentlig problem i forhold til å treffe avgjørelser på bakgrunn av opplysninger om uavklarte forhold, er at opplysningene som nevnt kommer fra det den innsatte vil oppfatte som en direkte motpart, uten at det gis en reell mulighet for kontradiksjon eller en objektiv prøvelse av opplysningenes holdbarhet. Nr 10 ”Jesper” er inne på dette:

”Fengselets oppgave er jo å utøve dommen, den straffende del ikke sant. Og det er jo en dommer som avgjør hvor lenge du skal være straffa. Men mot slutten av en soning så plutselig skal det være opp til en eller annen direktør ett eller annet sted hvor mye ekstra du skal sone eller om du skal bli løslatt, og det, man har ikke anledning til å forsvare seg ikke sant, på lik linje som man ville hatt i en rettssak hvor du har en advokat til stede blant annet, og dette er et stort problem.”

Også saksbehandler nr 3 bidrar til å illustrere at dette er opplysninger som er ment for behandling i et helt annet fora, nemlig i en rettssak:

”Om den innsatte sier at han er sikker på at han kommer til å bli løslatt eller noe sånt, så legger ikke vi vekt på det. Der må vi bare rett og slett forholde oss til påtalemyndighetens beslutning om å ta ut tiltale. Og vi har jo også hatt et tilfelle hvor vi har holdt tilbake en person, nettopp av det her tilfellet som jeg skisserte nå og han ble frikjent i retten. Og det er jo bare sånt som vi må være klar over kan skje, men som vi for så vidt ikke får gjort noe med.”

Som illustrasjon tar jeg her inn et vedtak om avslag på søknad om prøveløslatelse, hvor det blant annet legges vekt på ”nye uoppgjorte straffbare forhold” uten at det er tatt ut tiltale. Det fremgår isteden at ”Saken ligger hos påtaleansvarlig ved [X Politi]”. Tiltalespørsmålet er altså ennå ikke avgjort. Illustrasjon 1:

Kriminalomsorgen
fengsel

INNSATTES KOPI

[REDACTED]
Avdeling A 2
her

Deres ref:

Vår ref:

Dato:
19.08.02**[REDACTED], FØDT [REDACTED] - SØKNAD OM
LØSLATELSE PÅ PRØVE I MEDHOLD AV
STRAFTEGJENNOMFØRINGSLOVEN § 42.1**

Det vises til søknad om løslatelse på prøve ved utholdt 2/3 straffetid av 17.07.02. Saken ble behandlet ved fengslet den 16.08.02.

I medhold av straffegjennomføringsloven § 42, 1, ledd kan en innsatt som er dømt til fengselsstraff løslates på prøve når han, medregnet mulig varetektsopphold, har utholdt to tredjedeler av straffetiden, dog minst 2 måneder I følge straffegjennomføringsloven § 42, 5. ledd skal imidlertid prøveløslatelse ikke tilstås hvis omstendighetene etter en totalvurdering gjør løslatelse utilrådelig. Det skal særlig legges vekt på domfeltes atferd under gjennomføringen av straffen, og om det er grunn til å anta at domfelte vil begå nye straffbare handlinger i prøvetiden

Søknaden innvilges ikke. Det er ved avgjørelsen lagt avgjørende vekt på faren for at domfelte vil begå nye straffbare handlinger i prøvetiden. Det vises her til at innsatte har 11 tidligere dommer. Det legges særlig vekt på domfeltes mange forutgående domfellelser, siden innsatte kun er 24 år, og det således ikke gått lang tid mellom de straffbare handlinger

Når det gjelder domfeltes adferd under straffegjennomføringen ved [REDACTED] fengsel, har innsatte pådratt seg flere nye uoppgjorte straffbare forhold under permisjon. Permisjonen var fra 17.01. til 19.01.2002, hvorpå [REDACTED] uteble. Saken ligger for tiden hos påtaleansvarlig ved [REDACTED] Polit.

Vi finner ikke at din situasjon vedrørende arbeid ved løslatelse tilsier at løslatelsen likevel anses tilrådelig.

Løslatelsesspørsmålet vil etter dette bli vurdert fortløpende og tatt opp til fornyet vurdering senest innen 3 måneder, jfr forskriften § 3-41.

Det er ikke fremkommet omstendigheter som tilsier at nektelse vil være sterkt urimelig.

Vedtaket kan påklages til Kriminalomsorgen region [REDACTED]. Klagefristen er 7 dager fra underretningen om vedtaket er mottatt, jfr straffegjennomføringsloven § 7 bokstav e. Eventuell klage sendes om inspektøren ved [REDACTED] fengsel.

Postadresse:
[REDACTED]
[REDACTED]Besøksadresse:
[REDACTED]
[REDACTED]Telefon [REDACTED]
Telefaks [REDACTED]
Org.nr [REDACTED]Saksbehandler:
[REDACTED]
[REDACTED]

Region [REDACTED]

4.2.2 Permisjon

Etter å ha sonet 1/3 av straffen, et tidspunkt i soningen som omtales som ”permisjonstid” eller ”permtid”, skal den innsatte normalt få permisjoner fra fengselet, jfr. straffegjennomføringsloven § 33, jfr. straffegjennomføringsforskriften § 3-30. Å få permisjon vil si at man gis anledning til å forlate fengselet uten følge for kortere tidsrom av gangen. Permisjoner skal på en måte forberede den innsatte på livet ute i det fri. Målet er at løslatelsen skal skje med minst mulig risiko for at personen gjør noe kriminelt igjen. Permisjon kan også ses på som en belønning til innsatte som oppfører seg bra og viser vilje til å omstille seg. Yngve Hammerlin, forsker ved Kriminalomsorgens utdanningssenter, svarte følgende på spørsmål fra Dagbladet om hva formålet er med å gi de innsatte permisjon: ”Permisjoner er nødvendige for å bryte med fengslingens skadevirkninger. Det er også viktig for å bevare eller gjenopprette en mest mulig normal sosial omgang med folk utenfor fengselsmurene”.⁹⁹

Permisjoner skal bare gis dersom sikkerhetsmessige grunner ikke taler mot det, jfr. straffegjennomføringsloven § 33. Dette innebærer at det skal foretas en konkret sviktfarevurdering¹⁰⁰.

Avveiningen mellom progresjon i soningen, med en gradvis tilnærming til samfunnet på den ene siden, og muligheten for svikt på den andre siden, er vanskelig. Progresjon og fare for svikt trekker i hver sin retning. Flere av saksbehandlerne er inne på at fengselsmyndigheten ofte utsettes for kritikk i media dersom noen rømmer, noe som kan virke svært uheldig. Dette fordi medienes fremstilling blir unyansert, fordi det som regel dreier seg om de enkelttilfellene hvor noen har rømt. Den svært lave andelen¹⁰¹

⁹⁹ Dagbladet, 11.03.2000.

¹⁰⁰ Se note 4.

¹⁰¹ Under 0.5 %, jfr. Kriminalomsorgens årsstatistikk for 2002.

permisjoner hvor dette skjer, danner dermed grunnlaget for opinionens, og dermed politikernes utgangspunkt, med hensyn til permisjonsordningen generelt. Saksbehandler nr 4 uttrykker det slik:

”For vi, altså Kriminalomsorgen, tåler ikke så innmari mange sånne store medieoppslag hvor det stilles spørsmålstegn ved hva vi gjør, før alt blir strammet inn. For det er det som skjer. Man hadde Iladrapet hvor det da ble massiv tilbakegang med de innsattes frihet, med permisjonsutgang og alt det der. Og det varte lenge. Og vi mener det er helt klart, altså det er ting som skjer, enkelthendelser man tar hensyn til. Helt feil. [Så det er presseoppslag som på en måte styrer?] Ja altså det, for det er presseoppslag, tror jeg, som gjør at politikerne får beskjed om hva som skjer. Og vi er sårbare i forhold til det, og vi er nødt til å ta hensyn til det. Enten vi vil eller ikke.”

Et annet eksempel på dette er hvordan enkelte politikere angrep ordningen med åpen soning etter at det i mediene fremkom at ”Greven” hadde rømt.¹⁰² Presseoppslag kan altså påvirke praksis i større grad enn det er saklig grunnlag for. For som saksbehandler nr 3 forklarer kan det ikke være et mål for fengselsmyndigheten å unngå enhver svikt, dersom det samtidig skal være en progresjon i soningen, med en gradvis tilnærming til samfunnet utenfor:

”Vi driver ikke en permisjonspraksis med null hull. Fordi da, da blir det ikke mye permisjoner gitt. Vi må jo ta høyde for svikt. Det er jo også en del av tanken om at den innsatte kan oppnå progresjon. Det er jo å ta en sjanse da, og se om de er tilliten verdig. Og da rent logisk så skal ikke det alltid gå bra da.”

¹⁰² Se Aftenposten, 02.11.2003, hvor det fremheves at ”Greven” på tross av sitt tilnavn ikke bør anses som så betydningsfull at han setter premissene for straffegjennomføring generelt.

Undersøkelsen viser at politiopplysninger kan ha stor betydning for spørsmålet om det skal gis permisjon ved oppnådd permisjonstid eller ikke. I motsetning til hva som foran er nevnt med hensyn til prøveløslatelse, er det imidlertid verken i forarbeidene eller i retningslinjene nevnt at uavklarte forhold skal inngå som et moment i sviktfarevurderingen ved spørsmål om permisjon. Likevel viser det seg at uavklarte forhold kan være helt avgjørende også for behandlingen av permisjonssøknader. Også ved spørsmål om permisjon var det standard rutine ved samtlige fengsler å kontakte politiet på forhånd. Saksbehandler nr 2 forklarer:

”Vi gjør det ved utganger, ja. Når jeg sier utganger så mener jeg utganger hvor du blir overlatt til deg selv da. Fremstilling er noe annet. Da er det jo med tjenestemenn, og da tar vi ikke kontakt med politiet.”

Hvorfor uavklarte forhold ble tillagt vekt ved sviktfarevurderingen kommer ikke frem av materialet. Det er for eksempel ingen saksbehandler som på dette punktet viser til regelverket. Det er heller ingen vedtak som i begrunnelsen viser hvordan uavklarte forhold er relevant i forhold til sviktfarevurderingen etter § 33. Det synes som om det forutsettes at sviktfaren øker dersom det foreligger opplysninger om uavklarte forhold. En slik sammenheng kan kanskje tenkes, avhengig av forholdene i den enkelte sak. Man har kanskje konkrete opplysninger om at en fange har planer om å stikke av, for å forsøke å unndra seg gjennomføringen av en vesentlig lengre straff han regner med vil komme som følge av at han straffeforfølges for nye forhold. Men at det foreligger uavklarte forhold er selvsagt ikke i seg selv tilstrekkelig til å nekte permisjon. Det må vurderes konkret.

En sammenligning med straffeprosessloven §§ 171, første ledd nr 1, jfr. 184 om varetektsfengsling på grunn av unndragelsesfare, kan kanskje illustrere dette. At det pågår en straffeforfølging er selvsagt ikke i seg selv tilstrekkelig grunn til å frykte at

den mistenkte vil unndra seg forfølgningen, eller fullbyrding av straff.¹⁰³ En sak fra Juss-Buss vedrørende en annen form for uavklarte forhold, illustrerer også nødvendigheten av en konkret vurdering: Saken gjaldt en utenlandsk innsatt som ikke fikk permisjon fordi det ikke var endelig avklart i UDI om han ville bli utvist. Fengselet omgjorde her sitt eget vedtak som følge av at Sivilombudsmannen har uttalt at selv et endelig utvisningsvedtak ikke i seg selv er tilstrekkelig for å fastslå sviktfare, det skal foretas en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle.¹⁰⁴ Også praksis fra Fengselsstyret bekreftet dette. Saken er fra tiden før straffegjennomføringsloven, men gjeldende rett er ikke endret på dette området.

De vedtakene jeg har sett gjennom undersøkelsen nøyer seg imidlertid ofte med å slå fast at det foreligger opplysninger om uavklarte forhold, uten at det i begrunnelsen gjøres noe forsøk på å knytte dette opp mot sviktfarevurderingen i loven. Illustrasjon 2 er et godt eksempel. Saken gjelder fange nr 2 ”Børre”¹⁰⁵. Først ser vi avslaget i første instans, fengselet. Så ser vi det endelige avslaget etter klage til regionalt nivå:

¹⁰³ Forholdet til varetekt blir behandlet nedenfor under pkt 4.4.2.

¹⁰⁴ Utvisning, Juss-Buss, 1996, s. 19: pkt. 8.2

¹⁰⁵ ”Børre” er midt i tjuårene og førstegangssoner. Intervjuet 23.01.03.

Kriminalomsorgen
region Sør-Øst

her

Deres ref

Vår ref

Dato
11 12 02

AD SØKNAD OM ORDINÆR PERMISJON

Det vises til din søknad, udatert, om ordinær permisjon i 2 døgn i tiden 24 -26 12 02

Formålet med permisjonen er samvær med familien i jula

Du vil ta opphold hos dine foreldre

Dersom sikkerhetsmessige grunner ikke taler mot det, kan kriminalomsorgen gi innsatte permisjon av kortere tids varighet dersom særlige og vektige grunner taler for det, eller når permisjon anses formålstjenlig for den videre gjennomføring av straffen, jfr straffegjennomføringsloven § 33

Iflg foreliggende opplysninger er du siktet for overtredelse av straffeloven § 162, 3 ledd. Saken ligger hos statsadvokaten i Oslo med innstilling på tiltale

Med bakgrunn i ovennevnte finner man ikke å kunne innvilge din søknad om ordinær permisjon i tiden 24 -26 12 02.

Ved avgjørelsen er det lagt betydelig vekt på at du er under straffeforfølgning for uavklarte straffbare forhold. Dersom du blir funnet skyldig vil du kunne påregne ny lengre fengselsstraff, og det foreligger derfor usikkerhet med tanke på om dette vil medføre endring i beregning av din permisjonstid. Du kan event. fremme en ny søknad om permisjon når de straffbare forholdene er avklart

Dette vedtaket kan påklages til direktøren for Kriminalomsorgen region Sør-Øst innen 7 dager fra underretning. Event klage sendes via fengsel

ung direktør

førstekonsulent

Postadresse

Besøksadresse

Telefon
Telefaks
Org nr

Saksbehandler
E-post

Region

20/12/2002 15 34

AV 916 D001

Kriminalomsorgen region

SENDT PÅ TELEFAX
DATO: 20.12.02

Kriminalomsorgens fengsel

FENGSEL
JNR 02266 23.12.02
mappe

Deres ref.

Vår ref

Dato:
20.12.2002

KLAGE OVER DIREKTØRENS AVSLAG PÅ SØKNAD OM PERMISJON

Regionalt nivå tar ikke til følge klagen fra [redacted] over direktørens avslag av 11. desember 2002 på søknad om ordinær permisjon. Permisjonstid 19. desember 2002

Etter Straffegjennomføringslovens § 33. 3 skal en ved vurderingen av om en permisjon er sikkerhetsmessig forsvarlig, ut fra den kjennskap kriminalomsorgen har til innsatte og innsattes atferd under gjennomføringen, særlig legge vekt på om det er grunn til å anta at innsatte vil begå ny straffbar handling, unndra seg gjennomføringen eller bryte forutsetninger og permisjonsvilkår som er fastsatt

Vi har ved avgjørelsen vektlagt at domfelte har ny uoppgjort sak ved [redacted] politidistrikt. Denne saken er av alvorlig karakter.

Vi har ellers ikke noe å bemerke til den begrunnelse som framgår av vedtaket og av direktørens brev av 19. desember 2002 som domfelte og hans advokat etter det opplyste er gitt gjenpart av

Domfeltes anførsler i anledning klagesaken har således ikke gitt grunn til en endret vurdering av permisjonsspørsmålet.

Domfelte bes underrettet med en gjenpart av dette skrevet.

Postadresse:
[redacted]
[redacted]

Besøksadresse:
[redacted]

Telefon: [redacted]
Telefaks: [redacted]
Org nr. [redacted]

Saksbehandler:
[redacted]
E-post: [redacted]

Det er her lagt vekt på at dersom den innsatte blir dømt for det uavklarte forholdet, og dommene slås sammen, er det usikkert om man på søknadstidspunktet har oppnådd permisjonstid for de to dommene samlet. Etter straffegjennomføringsloven § 33 skal det imidlertid foretas en avveining av hensynene som ligger bak permisjonsordningen opp mot faren for svikt. Mener man at uavklarte forhold kan være et moment i denne vurderingen må det begrunnes. Usikkerhet om eventuell ny permisjonsberegning vil etter min oppfatning i seg selv være et utenforliggende hensyn.

Fengselsmyndigheten har altså ikke uten videre hjemmel til å avslå permisjoner begrunnet i usikkerhet om eventuell ny felles permtid. Materialet er ikke stort nok til å avdekke om dette er en fast generell praksis. Men undersøkelsen viser at det skjer, og at det skjer ved flere fengsler. Nr 9 ”Kasper” forteller for eksempel:

”Har permtid inne med hensyn til den saken jeg soner for nå. Får jeg tre år i den som kommer opp ville jeg [etter sammenslåing] hatt permtid for et halvt år siden. Hadde politiet vært litt kjappere ute så kunne jeg kanskje ha vært på perm allerede med hensyn til permtid for de to dommene sammenlagt. [...] Jeg har jo eksempler på folk som har sittet hele dommen uten en eneste perm. Jeg ser jo folk som, ja de kan gå syv, åtte, ni måneder over permtid, og så kommer de i retten og så får de tredve dager for det nye forholdet. Da er jo hele den permtida ødelagt på grunn av en fillesak. Butikktyveri, det er nok.”

”Kaspers” fremstilling viser tydelig hvor lite rimelig resultatet kan bli ved å vektlegge usikkerhet om tidspunkt for permisjonstid ved en eventuell ny felles beregning. Ikke bare er det usikkert om det blir en dom. Det er også usikkerhet knyttet til straffens lengde og dermed betydningen for beregning av felles permtid.

Da jeg intervjuet Nr 2 ”Børre” hadde han fortsatt ikke fått permisjon på tross av at han som nevnt var førstegangssoner og satt på en relativt kort dom. Det var da gått ca en

måned inn i permisjonstiden og det var bare ca tre mnd igjen til tidspunktet for prøveløslatelse. Han forteller hvordan det oppleves:

”Jeg syns det er helt tåpelig at dem gjør det på grunn av det politiet sier at jeg har to uoppgjorte saker da.¹⁰⁶ Så får ikke jeg perm og jeg hadde permtiden min for tre måneder siden. Og så søker jeg perm, men hele veien så får jeg avslag for dem sier du har nye forhold, ikke sant. Og så har ikke politiet tatt ut noen tiltale, dem har ikke tatt stilling til tiltale en gang. Dem vet ikke om det blir tatt ut noen tiltale. [...] Dem har forhåndsdomt meg på en måte. Kanskje jeg ikke blir dømt i det hele tatt. Kanskje det ikke blir tatt ut tiltale. Så har dem dømt meg på forhånd liksom det syns jeg er helt feil.”

Uttalelsen viser hvor lite forenlig denne praksisen er med lovformålet om at fengselsoppholdet skal ha en oppdragende effekt. Den innsatte opplever det som om ”spillereglene” ikke blir fulgt. En slik effekt ble det uttrykt bekymring for fra saksbehandlerhold, noe jeg kommer tilbake til nedenfor.

En annen ting som illustreres ved dette eksempelet er at det her ikke nødvendigvis er avgjørende om det er tatt ut tiltale før opplysningene om det uavklarte forholdet tillegges vekt. Dette var som nevnt avgjørende i følge samtlige saksbehandlere ved løslatelsesspørsmålet. Ingen av saksbehandlerne nevner betydningen av tiltalespørsmålet i forhold til permisjon, eventuelt hva som begrunner en annen praksis her. At det generelt har liten betydning ved permisjonsvurderingen om det er tatt ut tiltale eller ikke, er imidlertid i tråd med det generelle inntrykket. Flere av fangene har

¹⁰⁶ I vedtaket vises det kun til et forhold mens ”Børre” refererer til to. Dette har muligens sammenheng med at det i forbindelse med det andre forholdet forelå en skriftlig uttalelse fra vedkommende politidistrikt, om at de ikke hadde noe i mot permisjoner på tross av det uavklarte forhold. Denne uttalelsen må karakteriseres som ”unntaket som bekrefter regelen” i forhold til materialet forøvrig, se pkt. 4.4.1.

gitt uttrykk for dette. Nr 4 ”David”¹⁰⁷ kommer med sin egen historie. Her er det ikke tatt ut tiltale og han har heller ikke status som siktet. Han satt imidlertid en stund i varetekt for det uavklarte forholdet, men ble løslatt. Senere møtte han opp etter innkallelse for å sone den dommen han soner nå, som for øvrig er hans første:

”Problemet er jo da at jeg har jo en ny sak, altså jeg er under etterforskning i en ny sak. Ikke tatt ut noe tiltale ennå. Ikke sikta. Det kan jo hende at det kommer da, men jeg blir nektet permisjoner på grunn av dette her. Jeg har permtid, og jeg har også, den saken jeg er under etterforskning for har jeg sittet for i varetekt et halvt år. Og så slapp jeg ut og så var jeg ute hele sommeren. Så møtte jeg opp frivillig for å sone denne dommen her. En gammel dom. Det er fordi at de forventer at jeg skal få en lang dom. Så derfor vil de ikke slippe meg. For plutselig er det rømningsfare med i bilde og sånn da. Når jeg har stilt opp selv til soning?”

Eksempelet berører også forholdet til varetekt som blir grundigere behandlet nedenfor under pkt 4.4.2. Også Nr 6 ”Fredrik”¹⁰⁸ er inne på at tiltale ikke er avgjørende. Han peker på at en siktelse er nok:

”Det er klart det skal noe til før man nektes permisjoner etter man f. eks har sonet halve dommen. Men det holder med en siktelse fra politiet i en mindre sak og de nekter å gjøre noe med det. Det kan stoppe permisjoner i lang tid. [...] Du får et sånt sinnssykt hat til politiet og alt de står for, ikke sant, når du blir utsatt for sånne ting.”

Nr 6 ”Fredrik” er her inne på at det ofte er politiet som er mest opptatt av å hindre permisjoner. Blant fangene virker det som om dette er en utbredt oppfatning. Nr 9 ”Kasper” uttaler:

¹⁰⁷ ”David” er midt i trettiårene og førstegangssoner. Intervjuet 23.01.03.

¹⁰⁸ ”Fredrik” er ca 40 år. Han har utdannelse innen data og soner sin andre dom. Intervjuet 03.02.03.

”Men jeg får ikke permisjon så lenge jeg har uoppgjorte saker hos politiet. Og den siste saken her det er en helt soleklar sak. Jeg ble tatt på fersken med et kvantum stoff i en ryggsekk, og det kunne de ha tatt opp for to år siden hvis de hadde hatt lyst, men det er bevisst måte for politiet å dra ut tida. Hadde det ikke vært for at advokaten min har stått på det siste halvåret og pusha på og pusha på, så kunne det gjerne ha tatt et år til før den saken hadde kommet opp.”

Også saksbehandlernes fremstillinger gir støtte til inntrykket om at praksis på dette området i litt for stor grad avhenger av politiets metoder, mål og oppgaver, jfr. nærmere om forholdet mellom de to myndighetene nedenfor under pkt. 4.4.1. Men materialet gir ikke grunnlag for å beskrive praksis som helt entydig. Av og til skjærer fengselsmyndigheten gjennom og gir permisjon på tross av opplysninger fra politiet om uavklarte forhold. Som Nr 9 ”Kasper” forteller:

”Nå er det noen [i fengselsmyndigheten] som har begynt å se litt gjennom fingra på det der. Jeg har noen kamerater som har noen forhold, men som likevel har kommet seg på permisjoner. Det kommer helt an på trynefaktor.”

Mer om i hvilken grad fengselsmyndigheten skjærer igjennom under pkt 4.3.6.

Saksbehandler nr 4 fortalte forøvrig at politiopplysninger kunne få betydning ved spørsmål om permisjon også på en annen måte:

”Det hender jo at vi også tar kontakt med politiet på andre måter enn akkurat det. Og da gjerne knytta opp mot hvis innsatte skal ha permisjon for eksempel og søker til en permadresse som vi ikke er kjent med. Og da spesielt hvis det ikke er familie, altså han søker til en god venn. Og hvis vedkommende for eksempel har rusproblemer, så ringer vi kanskje politiet for å spørre om, har dere noen kjennskap til denne personen? Vi forklarer da hvorfor vi ringer og får da stort sett informasjon i forhold til vedkommende. [Ja. Hva da?] Om hvorvidt de er kjent med vedkommende og hvilken kjennskap de har. Det kan være at de er tidligere straffedømt, det kan

være at de er kjent i rusmiljøet, eller det kan være at de ikke kjenner dem overhode. Som vi da bruker i vår sikkerhetsvurdering om hvor greit det er å få permisjon dit.”

En slik praksis er i tilfellet et klart brudd på politiets taushetsplikt. En slik kommunikasjon kan, slik det er redegjort for i del 3, bare forsvares dersom det foreligger objektive holdepunkter for at straffbare handlinger av en viss alvorlighet vil bli begått, samt at det er naturlig for å forebygge handlingen at fengselet gjøres oppmerksom på forholdet, jfr. Straffeprosessloven § 61c, første ledd nr. 5. Politiet kan ikke gå ut med opplysninger til fengselsmyndigheten om hvorvidt de er kjent med at en person er tidligere straffedømt eller kjent i rusmiljøet, fordi en innsatt har søkt om permisjon til vedkommendes adresse. Her har politiet taushetsplikt selv om fengselsmyndigheten for eksempel er bekymret for fyll ved besøk til en venn eller kjæreste som fengselsmyndigheten ikke kjenner til.

At fengselsmyndigheten på denne måten får taushetsbelagte opplysninger, har også en annen uheldig konsekvens, slik saksbehandler nr 4 her beskriver:

”Hvis for eksempel han søker permisjon til en god kamerat, vi ringer, og politiet gir opplysninger som gjør at vi finner det utilrådelig å innvilge perm dit, så får han [den innsatte] ikke beskjed om det, for da har jo vi taushetsplikt, om andre ikke sant. Da får han bare beskjed om at vi ikke godtar permisjonsadressen. Men ikke hvorfor. Men som regel vet de det.”

Når vedtak dermed ikke begrunnes skikkelig eller det eventuelt er synlig at den egentlige begrunnelsen ikke fremgår, har det selvsagt svært negative konsekvenser for de innsattes tillit til at søknader behandles korrekt i henhold til straffegjennomføringsloven. Den innsatte opplever det som om det spilles med urene kort, noe som naturligvis ikke er forenlig med den oppdragende effekt et fengselsopphold også er ment å skulle ha. Dette vil gjelde selv om, eller kanskje nettopp

fordi, den innsatte har en mer eller mindre sikker oppfatning om hva som egentlig ligger bak vedtaket.

4.2.3 Fremstilling

Fremstilling vil si utgang fra fengsel med følge av en eller flere fengselsbetjenter, jfr. straffegjennomføringsloven § 34. Fremstilling benyttes ved spesielle behov dersom ikke sikkerhetsmessige eller kapasitetsmessige behov taler i mot, jfr. Straffegjennomføringsforskriften § 3-32.

Ovenfor uttalte saksbehandler nr 2 at det ved fremstilling ikke var rutine å ta kontakt med politiet. Men det viste seg at opplysninger om uavklarte forhold også kunne være helt avgjørende ved spørsmål om fremstilling. Nr 20 ”Thomas”¹⁰⁹ forteller:

”Jeg skulle ha..., jeg var på vei til å få fremstilling for å være med på fødselen til sønnen min. Og det stoppa. Jeg var villig til å stå der med håndjern og to betjenter men det stoppa på grunn av den saken. Og hu fødte på X sykehus for at jeg skulle ha bedre anledning til å komme ned dit. Men det ble stoppa. Jeg fikk det bare muntlig og da var jeg så oppgitt at jeg klagde ikke noe mer på det.”

Som han forteller foreligger det ikke noe skriftlig vedtak her.¹¹⁰ Men han hadde i forkant både søkt om overføring til et fengsel nært X sykehus og velferdspermisjon for å kunne delta på fødselen. Disse søknadene ble avslått begrunnet med et uavklart forhold. Overføringssaken kommer jeg tilbake til nedenfor. Jeg legger her avslaget på velferdspermisjon inn som illustrasjon 3, selv om dette ikke dreier seg om fremstillingen direkte:

¹⁰⁹ ”Thomas” er ca 40 år og soner sin andre dom. Intervjuet 10.02.03.

¹¹⁰ Det at han fikk avslaget muntlig er ikke unikt, noe jeg kommer nærmere tilbake til under pkt 4.3.1.

Kriminalomsorgen
fengsel

Inspektør avdeling B

Deres ref

Vår ref

Dato
14 08 02

DOMSINNSATT [REDACTED], FØDT [REDACTED], FØDT - SØKNAD OM PERMISJON (117)

Det vises til innsattes søknad datert 26 07 02 hvor han søker om permisjon i forbindelse med fødsel. Ektefellen har fødselstermin 02.09.02. Søknaden ble behandlet i rådsmøte i avdeling C 07 08 02.

Det følger av straffegjennomføringsloven § 33,1 og 3 ledd at «Dersom sikkerhetsmessige grunner ikke taler mot det, kan kriminalomsorgen gi innsatte permisjon av kortere tids varighet dersom særlige og vektige grunner taler for det, eller når permisjon anses formålstjenlig for den videre gjennomføring av straffen»

Ved vurderingen av om en permisjon er sikkerhetsmessig forsvarlig skal det, ut fra den kjennskap kriminalomsorgen har til innsatte og innsattes adferd under gjennomføringen, særlig legges vekt på om det er grunn til å anta at innsatte vil begå ny straffbar handling, unndra seg gjennomføringen eller bryte forutsetninger og permisjonsvilkår som er fastsatt etter § 36 først og andre ledd.»

Deltakelse ved fødsel til eget barn er velferdsgrunn. Kravene til hvorvidt permisjon er sikkerhetsmessig forsvarlig er imidlertid den samme uansett årsak til søknaden. Innsatte soner en lang dom, og har ikke permisjonstid inne før 05 07 03. Videre er han ved tiltalebeslutning 07 08 02 satt under tiltale for nye alvorlige straffbare forhold av samme karakter som de han er dømt for.

Søknaden avslås i det vi finner at sikkerhetsmessige grunner taler i mot. Vi har ikke tilstrekkelig tillit til at innsatte vil kunne overholde en permisjon. Det er særlig sett hen til unnvikelsesfaren.

Det gjøres oppmerksom på at vedtaket kan påklages til Kriminalomsorgen, region sør. Klagefristen er 7 dager regnet fra det tidspunktet han ble kjent med vedtaket og klageadgangen. Eventuell klage sendes om direktøren for [REDACTED] fengsel.

[REDACTED]
underdirektør

[REDACTED]
jur førstekonsulent

Kopi Innsatt

Postadresse	Besøksadresse	Telefon	Saksbehandler
[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]

Region [REDACTED]

Som jeg kommer tilbake til nedenfor, viste det seg i ettertid at han ble frikjent for de forholdene vedtaket viser til. Statsadvokaten har imidlertid anket, så saken er fortsatt ikke endelig avklart (november 2003).

4.2.4 Overføring

Straffegjennomføringsloven inneholder flere bestemmelser om overføring. Det som her er aktuelt er overføring til annet fengsel jfr. §§ 14 og 15. Overføring kan både skje mellom anstalter med samme sikkerhetsnivå, og mellom anstalter med ulikt sikkerhetsnivå. Årsaken til at innsatte søker seg til andre anstalter kan for eksempel være utdanningstilbud eller at det blir lettere for familien å komme på besøk. En overføring til fengsel med lavere sikkerhetsnivå vil for den innsatte kunne by på mange fordeler. Ved siden av å sone under et mildere regime vil det for eksempel være muligheter for frigang til arbeid eller skole.¹¹¹ En tvangsoverføring vil derimot enten bero på sikkerhetsmessige vurderinger eller ressurshensyn som plass- eller personellmangel. Undersøkelsen viser at opplysninger fra politiet om uavklarte forhold kan få avgjørende betydning både ved søknader fra den innsatte og for spørsmål om tvungen overføring.

Først tar jeg for meg historien til Nr 20 "Thomas", som ble nevnt ovenfor. Denne historien illustrerer godt hvordan hele soningssituasjonen kan påvirkes av opplysninger om uavklarte forhold. "Thomas" forklarer først hvordan det uavklarte forholdet ikke er reelt men et resultat av "tysting"¹¹² fra en fange som var dømt i samme sak og som ønsket å "hjelp" politiet for derigjennom å oppnå lavere straff i forbindelse med at han anket sin dom:

¹¹¹ Fangehåndboka, 2003, s. 100ff.

¹¹² Når tysting er satt i anførselstegn er det fordi det her er snakk om opplysninger som ikke nødvendigvis er sanne.

”Jeg ble dømt i september 2000. Så aksepterte jeg dommen min og dommen ble rettskraftig. Og en annen [heretter medfangen] av de tre i saken ble sendt sammen med meg opp til [fengsel 3]. Og vi var der i en, to måneder. Han [Medfangen] anka saken og ville at jeg skulle vitne for han i retten for at han skulle bli frikjent. Men jeg kunne ikke ljuge for ham i retten. Og det ville ikke hatt noe hensikt heller for han hadde allerede tilstått. Men han spør meg om det her, men så sier jeg nei, også blir han sur og går til politiet, og så finner han på mye rart, lager opp historier om meg. Flere ulovlige handlinger da. Vi ble tatt med båt, vi smugla kokain. Han sier at jeg skal ha smugla kokain året før også. Og det sier han for å skade meg, og for å kjøpe seg billigere straff. Så går rettssaken hans, og så får han billigere straff i lagmannsretten, og billigere straff i Høyesterett. Og der står det at straffereaksjonen hans er på grunn av at han har kommet med opplysninger om en annen sak. Om saken om meg.”

Verdien av denne type ”tysterinformasjon” drøfter jeg nærmere under pkt 4.4.2. Resultatet ”tystingen” er for det første at Nr 20 ”Thomas” blir overført mot sin vilje fra fengsel 3 til fengsel 2, uten å få vite hvorfor:

”Det her får ikke jeg vite, så det som skjer er at i begynnelsen av desember 2000, altså bare noen dager etter at han går til politiet så blir jeg flytta fra [fengsel 3] og hit. Jeg får ikke noe beskjed om hvorfor. Det fikk ikke jeg vite før i retten. Altså to år etter. Altså i august 2002, så tar politiet eller statsadvokaten ut ny tiltale mot meg på grunn av de tinga han [medfangen] har sagt. Og så kommer vi i retten, som var i desember, så kom det ikke noe mer ut av det. Han hadde ingenting uten om det han [medfangen] hadde sagt. Så jeg ble frikjent.”

Først i retten kom det frem at det var politiet som mente at en av de to fangene måtte flyttes. På spørsmål fra rettens formann om hvorfor man ikke i stedet hadde flyttet ”informanten”, ble det bare svart at de mente det var best å sende Nr 20 ”Thomas” uten

at det ble begrunnet nærmere.¹¹³ Han forteller videre om hvordan det opplevdes og litt mer om hva han mener er bakgrunnen for saken:

”Jeg syns det var veldig dårlig gjort da. Den måten politiet gikk frem på, bak ryggen på meg. Jeg har sitti siden 1999, dommen min kom i 2000. Og jeg hadde kjent meg skyldig og forklart meg fra første dag. Jeg erklærte meg skyldig på tiltale, og aksepterte dommen. Og så kommer han [statsadvokaten] to år etterpå med en sånn ad hoc tiltale, basert kun på løgnene til [medfangen]. Men det var noen penger som han ikke hadde fått orden på hvor kom fra, som han da tok med i den tiltalen her. Jeg sier meg skyldig i å ha vekslet de penga [heleri]. Så jeg ble kjent skyldig i å ha veksla de penga, men de penga skulle ha vært med i tiltalen første gang. For de visste om alt det her fra begynnelsen av. Så det her var bare feil eller dårlig saksbehandling av statsadvokaten i første runde, som gjorde at han mista litt ansikt i retten for han skulle tatt med alt det her, men det gjorde han ikke. Han mista litt oversikten og følte seg vel litt dårlig etterpå, og tok det personlig.”

Resultatet av rettssaken er for Nr 20 ”Thomas” at han frifinnes for det tiltalepunktet som bygger på ”tysterinformasjon” fra medfangen. For heleriet blir han dømt, men retten mener at det ikke kan utmåles straff. I dommen forklares dette med at heleriet, dersom det hadde blitt tatt med i den første dommen, ikke ville medført noen strengere straff enn det han den gang ble idømt. Resultatet viser nok en gang hvor uheldig det kan være at uavklarte forhold tillegges avgjørende vekt ved saksbehandlingen hos fengselsmyndigheten. Som jeg kommer tilbake til, har denne saken medført negative konsekvenser for soningssituasjonen til Nr 20 ”Thomas”, i langt større grad enn det er saklig grunnlag for. Jeg legger inn domsslutningen som illustrasjon 4, (det er kun domsslutningens pkt 1, 2 og 3 som gjelder Nr 20 ”Thomas”):

¹¹³ På denne måten premieres ”informanten” mens den det gjelder får det værre. Mer om dette under pkt 4.4.2.

Domsslutning:

1 [REDACTED] frifinnes for tiltalepost I

2 [REDACTED] dømmes for overtredelse av straffeloven § 317, 1. og 3 ledd, jfr 4 ledd. Det utmåles ikke straff utover den straff som ble idømt ved Oslo byretts dom av 20.09.00. Det vises til straffeloven § 62 og § 64.

3 Det inndras hos [REDACTED] til fordel for statskassen kr 85 825,-, GBP 46400 og USD 30000, se straffeloven § 34.

4 [REDACTED] frifinnes for tiltalepost I

5 [REDACTED] dømmes for overtredelse av straffeloven § 317, 1 og 3 ledd til en straff av fengsel i 2 år, med fradrag av varetekt med 486 dager. Straffeloven § 12 nr 3a får anvendelse.

6 Det inndras hos [REDACTED] til fordel for statskassen GBP 46400 og USD 30000, se straffeloven § 34.

Dommen ble lest opp for de domfelte. De ble orientert om at dommen derved var forkynt, og om adgangen til å anke dommen. - [REDACTED] tok betenkningstid. [REDACTED] godtok dommen. [REDACTED] begjærte seg løslatt. Retten fant ikke grunnlag for løslatelse.

Astrid Boysen

Astrid Boysen

Retten hevet

Espen Urbye
Espen Urbye

Birger Marøy
Birger Marøy

Statsadvokaten har, som nevnt under pkt 4.2.3, anket saken og Nr 20 ”Thomas” har motanket med hensyn til inndragningen da han mener dette var rettskraftig avgjort i den dommen han soner, så forholdet er ennå ikke endelig avklart. Dermed vil soningssituasjonen hans fortsatt være tynget av denne saken. Fengselsmyndigheten forholder seg altså til opplysningene fra politiet til saken er endelig avgjort i ankeinstansen. Det at fengselsmyndigheten forholder seg til forholdet som uavklart så lenge saken ankes, kommer jeg tilbake til under pkt. 4.3.3.

Nr 20 ”Thomas” forteller om hvordan han i de to årene politiet/påtalemyndigheten har brukt på å forberede saken, i lang tid fikk avslag på overføring tilbake til fengsel 3, hvor han hadde skoleplass og jobb på biblioteket, uten å få rede på hva som var årsaken til avslagene:

”Det har tatt lang tid det her. Jeg har søkt og klagt, og det har vært innom mange instanser. Vi klagde på avslaget fra [fengsel 3] til region [region for fengsel 3], og så var ikke det rette region, for [fengsel 2] tilhører [region for fengsel 2], og så måtte vi klage til region [region for fengsel 2] og så sier [region for fengsel 2] at den saken er ikke vår, den tilhører [region for fengsel 3]. Og så ble det kasta frem og tilbake i en god stund. Mange måneder.”

Jeg fikk anledning til å kopiere vedtakene bak denne historien. Samlet sett gir de et lite tillitsvekkende bilde av fengselsmyndighetens saksbehandling. Materialet er preget av rot, selvmotigelser, og fremfor alt av ufullstendige begrunnelser. Den egentlige årsaken til avslagene fremkommer ikke. Nr 20 ”Thomas” vet ingen ting om ”tystingen”, saken, eller politiets innblanding i soningen hans, før tiltalen kommer. Materialet er imidlertid alt for stort til at jeg kan gå nærmere inn på dette her. At dette har vært egnet til å påvirke den innsattes motivasjon er ikke vanskelig å forestille seg. Jeg skriver mer om dette poenget under pkt. 4.3.5.

I tillegg til de konsekvenser vi til nå har vært inne på, kommer at en overføring også kan innebære en vesentlig forverring av familiesituasjonen. Dette er kanskje den tyngste konsekvensen. Ikke minst fordi dette nødvendigvis ikke bare rammer den innsatte selv, men også tredjepersoner, som for eksempel den innsattes barn. Historien til nr 20 ”Thomas” illustrerer også dette godt:

”Kona mi kjører ikke bil, og med offentlig transport så tar det hele dagen. Hu må ta bussen fra H kl 0800 på morran og kommer ikke tilbake igjen før åtte - ni på kvelden, og det bare for å være her i to timer, og det går ikke. Altså det gikk i fjor da hu kom aleine, men i august i fjor så fikk vi barn, og da går det ikke mer. Du kan ikke ta med spedbarn sånn å vente to timer på bussholdeplassen sånn på vintern. Det går ikke. Så det har blitt veldig vanskelig. Hu er blitt helt avhengig av at moren min kan kjøre henne. Og hun har ikke alltid anledning til å kjøre. Og hu vil heller ikke inn hit [fengsel 2], så da blir det til at hu tar et par timer i [Et sted et par mil unna fengsel 2] og tar en kaffe eller et eller annet sånn, og så kommer tilbake igjen. Men det er jo hele dagen hennes, så det er veldig vanskelig. Så det har vært mange uker nå som jeg ikke har fått besøk, og det er jo veldig slitsomt for både kona mi og dattera mi. [...] Dattera mi på 12 er fra [et annet land]. Jeg søkte meg overalt, jeg søkte meg til O, til S, til H, til D, til M, til G, og fått avslag overalt på grunn av den saken.”

Alle disse sakene begrunnes helt eller delvis med de nye forholdene. I en av disse sakene blir søknaden anbefalt av det fengselet han søker om overføring til, av hensyn til den vanskelige familiesituasjonen. Forholdet til den innsattes familie er en av de ting kriminalomsorgen tar mål av seg for å styrke, særlig gjelder det den innsattes forhold til sine barn, jfr. straffegjennomføringsloven § 3, annet ledd. Dette er også i tråd med statens forpliktelser etter Barnekonvensjonen.¹¹⁴ Ingen barn skal diskrimineres på grunn av foreldrenes status, jfr. art 2 nr 1, og etter art. 9 nr 3 pålegges staten å respektere barns

¹¹⁴ FNs konvensjon om barns rettigheter, 20. november 1989.

rett til samvær med foreldrene. Fengsel 2 avslår imidlertid søknaden på grunn av de uavklarte forholdene. Klagen til regionen blir avslått fordi den innsatte har lang gjenstående soningstid og at det er tatt ut tiltale for nye forhold. I det følgende ser vi først anbefalingen, deretter det endelige avslaget.¹¹⁵ Illustrasjon 5:

¹¹⁵ Når de andre papirene i saken ikke er tatt med, er det fordi dette er et omfattende materiale som ville kreve stor plass uten at det ville bidra med andre poenger enn det som nå fremkommer.

Kriminalomsorgen
fengsel

fengsel

Deres ref

Vår ref

Dato:
07 08 02

DOMSINNSATT [REDACTED], FØDT [REDACTED] - SØKNAD OM MIDLERTIDIG OVERFØRING TIL [REDACTED] FENGSEL

Det vises til telefonsamtale med inspektør [REDACTED] i dag. Advokatfullmektig [REDACTED] har på vegne av innsatte i søknad datert 31 07 02 søkt om midlertidig overføring til [REDACTED] fengsel, se vedlegg.

Innsatte soner Oslo byretts dom av 20.09 00 på fengsel i 13 år og 6 måneder. 2/3 tid er beregnet til 01 07 08 og endt tid er 01 01 13

I medhold av straffegjennomføringsloven § 14, 3 ledd kan domfelte som selv ønsker det overføres til et mere restriktivt fengsel eller et fengsel innen samme gjennomføringsform dersom dette er hensiktsmessig for den videre straffegjennomføringen

Bakgrunnen for søknaden er familiens situasjon. Ektefellen er gravid med termin 02.09.02. Hun er bosatt [REDACTED]. Innsattes datter på 11 år har flyttet fra USA til Norge og bor hos innsattes ektefelle og hans mor. På grunn av ektefellens tilstand og med tanke på situasjonen etter fødselen vil det være svært vanskelig for familien å besøke ham. For øvrig vises det til søknaden.

Innsatte har søkt tidligere søkt om overføring blant annet til [REDACTED] og [REDACTED] fengsel, men har fått avslag på grunn av den lange gjenstående soningstiden. I søknaden er man oppmerksom på denne problemstillingen, og foreslår derfor en midlertidig overføring for å lette situasjonen for familien.

Ut fra innsattes søknad og vedlagte dokumenter i saken, anses det hensiktsmessig med en overføring til [REDACTED] fengsel, og søknaden anbefales. Saken oversendes med vedlegg til inspektøren ved [REDACTED] fengsel for videre behandling. Det minnes om at innsatte har over ti års dom, jfr straffegjennomføringsloven § 6, 2 ledd.

[REDACTED]
[REDACTED] fengsel

Kopi:

Innsatte
adv fullm [REDACTED]
Kriminalomsorgen region [REDACTED]

Region [REDACTED]

Postadresse

Besøksadresse

Telefon [REDACTED]
Telefaks [REDACTED]
Org nr [REDACTED]

Saksbehandler

Kriminalomsorgen region

[REDACTED] FENGSEL	
Sak/Dok nr	Saksbehandler:
Ark nr:	Dato
	14/10-02

[REDACTED] fengsel

[REDACTED] Fengsel	
SAK/DOK NR	SAKSBEH
ARK NR	DATO
Fänge	15.10.02

Deres ref

Vår ref

Dato

10 10 02

**[REDACTED], F. [REDACTED] - KLAGE OVER AVSLAG PÅ SØKNAD
OM OVERFØRING FRA [REDACTED] FENGSEL TIL [REDACTED]
FENGSEL**

Vi viser til [REDACTED] fengsels oversendelsesskriv av 07.10 02 med vedlegg

Innledningsvis finner vi grunn til å bemerke at det kun er regionalt nivå som har myndighet til innvilge overføring av innsatte mellom fengsler når domfelte soner en dom på over 10 år Lokalt nivå, fengslene, kan kun avslå slike søknader, jfr straffegjennomføringsloven § 6, 2. ledd og lovens forskrifter § 2-1, 1 ledd

[REDACTED] fengsels saksbehandling kan virke noe misvisende, men vi kan ikke se at det har virket bestemmende på vedtakets innhold

Vi legger til grunn at [REDACTED] fengsels brev av 14 08 02 kun er en uttalelse til et vedtak hvor regionalt nivå eventuelt innvilger omsøkte søknad og at brev av 04 09 02 er et avslag på [REDACTED] søknad av 20 08 02 om overføring

I medhold av straffegjennomføringsloven § 14, 3. ledd kan domfelte som selv ønsker det, overføres til et annet fengsel dersom dette er hensiktsmessig for den videre straffegjennomføringen

Regionalt nivå tar ikke til følge klagen fra advokatfullmektig [REDACTED] over [REDACTED] fengsels vedtak av 04 09 02 hvor overføring til [REDACTED] fengsel avslås

Vi har ved avgjørelsen lagt vekt på svært lang gjenstående soningstid samt at det nå er tatt ut tiltale for nye straffbare forhold

Postadresse

Besøksadresse

Telefon

Saksbehandler

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Telefaks

Org nr

[REDACTED]

[REDACTED]

Historien til Nr 20 ”Thomas” er ikke unik. Nr 22 ”Vegard”¹¹⁶ forteller også om hvordan uavklarte forhold fører til at han ikke får overføring til et fengsel i rimelig avstand til familien:

”Det fører til at det bremses søknadssystemet da. Alle søknader fører til avslag på grunn av nye forhold, sant. Jeg har for eksempel søkt meg til Å og da fikk jeg avslag fordi de nye forholdene kan føre til at jeg får en lengre straff ikke sant. Det er veldig kjipt da, for jeg har ingen familie her nede, ikke sant, alt e i Å. Dame og unga og heile driten er der oppe.”

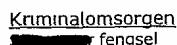
En annen variant gjelder Nr 23 ”Viktor”¹¹⁷. I et forsøk på å gjøre noe med de grunnleggende problemene som han mener ligger til grunn for sin kriminelle livsførselen, søkte han om overføring til et fengsel på en annen kant av landet, der han mener de har et opplegg som kanskje kan hjelpe han:

”Eg satt i Y først, og der sa de det som det e, at eg har ny sak, men det er jo ikkje tatt ut tiltale, så det skal jo ikkje ha noe å bety, sa inspektøren i Y. Eg søkte Z fengsel. Ellers så e de jo bare tilbake te den sama driten. Og så kom politiet, og sa eg skulle flytte opp her [fengsel 2], og så fekk eg skriv i fra inspektøren [i Y] om at han anbefalte min søknad til Z fengsel, til tross for ny sak, for det skulle ikke ha noe å bety. Det er jo ikkje tatt ut tiltale engang. Og så kom eg opp her og da nektet de her på grunn av at det er ny sak.”

Anbefalingen fra Y fengsel legges inn som illustrasjon 6:

¹¹⁶ ”Vegard” er midt i 20 årene og fagarbeider. Intervjuet 11.02.03.

¹¹⁷ ”Viktor” er også midt i 20 årene. Han kan karakteriseres som en typisk gjenganger. ”Viktor” har rusproblemer og han har i tillegg diagnosen ADHD, han er hyperaktiv. Intervjuet 11.02.03.

~~Data~~
17 09 02

[REDACTED] F. [REDACTED]

fung inspektør

juridisk konsulent

Kopi domfelte, Kriminalomsorgen region ██████████, Kriminalomsorgen region ██████████

Postadresse	Besøksadresse	Telefon	Saksbehandler	Region
		Telefaks		
		Org nr		

Saken viser hvor forskjellig det enkelte fengsel vektlegger opplysninger fra politiet om uavklarte forhold. Fengsel 2, som overtar saken i det den innsatte tvangsoverføres dit, anbefaler ikke søknaden. Det legges vekt på at den innsatte "etter det opplyste" har en rekke uoppgjorte forhold. Man mener dette medfører stor usikkerhet med hensyn til gjenstående straffetid. At det ennå ikke er tatt ut tiltale tillegges ikke vekt. Det uttales imidlertid at "overføring på det nåværende tidspunkt antas å være i strid med den alminnelige rettsfølelse" og at "Uoppgjorte forhold kan dessuten i seg selv medføre økt sviktfare". Den negative anbefalingen fra fengsel 2, legges inn som illustrasjon 7:

Kriminalomsorgen
fengsel

Kriminalomsorgen
fengsel

Deres ref

Vår ref

Dato
18 10 02

**DOMSINNSATTE - FØDT -
SØKNAD OM OVERFØRING TIL FENGSEL**

Det vises til vedlagte søknad datert 22 09 02 hvor innsatte søker om overføring til fengsel. Saken ble drøftet i rådsmøte avd C den 01 10 02. Det vises også til brev 17 09 02 fra fengsel vedrørende søknad om overføring til fengsel.

Soningsinformasjon Innsatte soner for tiden tingsretts dom av 30 08 02 hvor han ble ilagt fengsel i 1 år og 10 måneder. 2/3-tid er beregnet til 05 06 03. Innsatte har uoppgjorte forhold som kan medføre at soningstidspunktene blir vesentlig forskjøvet.

Innsattes søknaden og fange- og hendelsesjournal legges ved.

Søknaden Det vises til søknad 22 09 02 hvor han viser til søknad som ble fremmet mens han satt i fengsel.

Det bemerkes

Det fremgår at innsatte ble pågrepet og fengslet 05 08 02, og han ble overført til domssoner 18 09 02. Den 17 09 02 ble han overført fra fengsel til fengsel.

Han er tidligere straffedømt 10 ganger, se straffeutskrift sammenholdt med det som er uttalt under straffeutmålingsmomenter i dommen han nå soner.

Innsatte har ikke jobbet med fremtidsplan, men han virker motivert.

Innsatte ble ilagt disiplinærforføyning den 17 09 02 for funn av 4 Pinex tabletter på innsattes celle den 19 08 02.

Han har etter det opplyste en rekke uoppgjorte forhold, bl a ran og 19 andre forhold. Det hefter derfor stor usikkerhet med hensyn til gjenstående straffetid.

Det fremgår at fengsel anbefaler søknaden.

Postadresse	Besøksadresse	Telefon	Saksbehandler
		Telefaks	
		Org nr	

Region

Overføring på det nåværende tidspunkt antas å være i strid med den alminnelige rettsfølelse. Uoppgjorte forhold kan dessuten i seg selv medføre økt sviktfare.

Søknaden anbefales ikke.

Saken oversendes inspektøren for [redacted] fengsel til avgjørelse.

[redacted]
[redacted]
underdirektør

Kopi, innsatt i

Postadresse	Besøksadresse	Telefon	Saksbehandler
[redacted]	[redacted]	[redacted]	[redacted]
[redacted]	[redacted]	Telefaks	[redacted]
		Org. nr.	[redacted]

Region [redacted]

Begrunnelsen som gis i dette eksempelet er veldig typisk i forhold til praksis generelt¹¹⁸, og jeg vil derfor gå litt nærmere inn på denne, også med hensyn til de momentene som er litt perifere i forhold til temaet i denne avhandlingen.

For det første følger det riktignok av retningslinjene at med hensyn til innsatte som er dømt for ”alvorlig kriminalitet” kan den ”alminnelige rettsfølelse” tilsi at han ikke overføres til mindre restriktiv gjennomføringsform tidlig i straffegjennomføringen. Men her går retningslinjene ut over hva det er grunnlag for å legge vekt på etter lovens ordlyd. Momentet har støtte i forarbeidene, men forarbeidene er heller ikke her innom de problematiske sidene, og bør derfor ikke tillegges for stor vekt. Antagelser om den alminnelige rettsfølelse er et svært ullent moment, noe som åpner for ulikheter i den konkrete saksbehandlingen som det kanskje ikke er saklig grunnlag for.¹¹⁹ For den innsatte vil det være nærliggende å spørre seg om dette her er tilfellet, ettersom fengsel Y jo ikke mener at overføring vil stride mot den ”alminnelige rettsfølelse”, men tvert i mot anbefaler overføring.

Den usikkerhet som oppstår med hensyn til gjenstående straffetid på grunn av uavklarte forhold er det heller ikke i forhold til overføring noe grunnlag i loven for å vektlegge, isolert sett. Man må som fengsel Y, legge til grunn den dommen som sones, ved

¹¹⁸ Som beskrevet i pkt 2.4 fikk jeg ikke innsyn i arkivene, så sammenligningen med praksis generelt er gjort på bakgrunn av de nærmere hundre vedtak jeg fikk se av fangene i tillegg til vedtak jeg har hatt tilgang til gjennom arkivet på Juss-Buss.

¹¹⁹ Det er her flere svakheter. Vilåret ”alvorlig kriminalitet” er upresist. Gjelder dette drap og vold, eller er bedrageri alvorlig nok? Dette illustrerer et generelt problem med retningslinjer fra sentralt hold. Når retningslinjene er upresise vil det kunne føre til ulik praksis ved de forskjellige fengslene/regionene (forskjellsbehandling). Er de på den andre siden for firkantede, begrenses saksbehandlerens muligheten for å treffe ”riktig” avgjørelse gjennom sin skjønnsutøvelse.

beregning av gjenstående straffetid. Endret soningsplan som følge av en eventuell ny dom er altså også i forhold til overføring, i seg selv, et utenforliggende hensyn.

Videre er det som nevnt heller ikke holdbart å vise til at uoppgjorte forhold i seg selv ”kan” føre til økt sviktfare. Det må foretas en konkret vurdering i det enkelte tilfellet.

Det fengselet som fatter vedtaket (fengsel Z), legger imidlertid begrunnelsen sin opp etter uttalelsen fra fengsel 2. Det gjentas at det foreligger en rekke uavklarte forhold¹²⁰, uten at det foretas en konkret vurdering av den betydning dette evt. har for sviktfaren. Det legges også her vekt på at de uavklarte forholdene medfører usikkerhet med hensyn til gjenstående straffetid. Videre vises det også her til antakelsen om at overføring vil være i strid med den ”alminnelige rettsfølelse”.

Til slutt vises det til at fengsel 2 ikke har anbefalt søknaden. Dette er heller ikke et moment som i seg selv kan tillegges vekt. Det organet som fatter vedtaket har et selvstendig ansvar for at vedtaket er korrekt etter straffegjennomføringsloven, og skal selv begrunne det, jfr. forvaltningsloven § 24 jfr. straffegjennomføringsloven § 7. Mener man at uttalelsen fra fengsel 2 er relevant, må man vise til hvilke momenter dette gjelder og forklare hvorfor disse tillegges vekt.

Den begrunnelsen som her er gitt, kan på flere punkter så tvil om hvorvidt saksbehandlingen har vært korrekt og reiser tvil om vedtaket er basert på riktig lovtolkning. Dette er ikke tillitsvekkende, og det kan i seg selv være en ugyldighetsgrunn ved vedtaket. Særlig gjelder dette i et tilfelle som her, hvor vedtaket er av inngripende karakter og det overfor den innsatte gjennom anbefalingen fra Y

¹²⁰ I og med at det dreier seg om hele 19 forhold, er det grunn til å tro at mange av disse sakene er det jeg kaller for ”gammelt grums”, jfr. nærmere nedenfor under pkt 4.3.8.

skapes en oppfatning av at saken ikke er opplagt. At kravet til begrunnelsen skjerpes ettersom hvor tvilsomt eller inngripende vedtaket er, fremkommer i Rt. 2000 s. 1056 og Rt. 2000 s. 1066. For vedtak ovenfor innsatte ble dette påpekt av Sivilombudsmannen i sak 250/89.¹²¹ Vedtaket fra Z fengsel legges inn som illustrasjon 8:

¹²¹ Sivilombudsmannens årsmelding, 1991, s. 78.

Kriminalomsorgen
[redacted] fengsel

[redacted] Fengsel	
SAK/DOK NR:	SAKSBEH.
ARK NR:	DATO
Fange	25.10.02

[redacted] fengsel

Til insp. avd. til
uttalelse / forberedende
behandling. Den
Sendt 25.10.02

Deres ref

Vår ref

Dato
24 10 02

**[redacted], F. [redacted] - SØKNAD OM
OVERFØRING TIL [redacted] FENGSEL**

Det vises til oversendte søknadspapirer mottatt hos oss 21 10 02 Innsatte ble intervjuet av 1 betjent [redacted] og betjent [redacted] 19 09 02 Søknaden ble behandlet i vårt inntaksteam 23 10 02

I medhold av straffegjennomføringsloven § 15, 2 ledd kan innsatte etter å ha gjennomført en del av straffen, overføres fra fengsel med høyt sikkerhetsnivå til fengsel med lavere sikkerhetsnivå. Slik overføring skal ikke skje dersom sikkerhetsmessige grunner eller formålet med straffen taler mot det, eller det er grunn til å anta at innsatte vil unndra seg gjennomføringen

Vurdering: I sakspapirene opplyses bl a at innsatte har en rekke uoppgjorte forhold, bl a ran og 19 andre forhold og at det derfor hefter stor usikkerhet med hensyn til gjenstående straffetid Videre antas at overføring på nåværende tidspunkt kan være i strid med den alminnelige rettsfølelse Søknaden ble IKKE anbefalt

Konklusjon: Etter en samlet vurdering finner vi å måtte si nei til overføring til [redacted] fengsel Event kan innsatte søke på nytt når endelig straffetid er mer avklart

Det gjøres oppmerksom på at dette vedtaket kan påklages til Kriminalomsorgen region sør Klagefristen er 7 dager fra underretning om vedtaket er mottatt, jfr straffegjennomføringsloven § 7 bokstav e Klagen bes fremmet for inspektør/direktør

Det gjøres oppmerksom på at du har rett til å se dokumenter i den utstrekning dette følger av forvaltningsloven §§ 18 og 19, jfr straffegjennomføringsloven § 7 bokstav c Du kan videre be om veiledning i sakens anledning, jfr forvaltningsloven § 11

Innsatte bes underrettet om vedtaket Sakspapirene returneres herved

[redacted]
fengselsleder

[redacted]
1 konsulent

Postadresse

Besøksadresse

Telefon

Telefaks

Org nr

Saksbehandler

Ukjent

E-post

Region [redacted]

4.2.5 Besøk

Besøk er, ved siden av permisjon, det sentrale virkemiddel for å bevare eller gjenopprette en mest mulig normal sosial omgang med folk utenfor fengelsmurene. Som nevnt, vil alle mulige avslag den innsatte får i større eller mindre grad kunne ramme tredjepersoner, f.eks. den innsattes venner, familie eller samboer. En innsatt søker for eksempel permisjon fordi datteren ønsker at faren skal være til stede i bryllupet hennes. Ved avslag på besøk søknad om besøk kommer forholdet til de pårørende/venner kanskje spesielt tydelig frem. Her er det de pårørende som oppsøker den innsatte i anstalten, noe som kan innebære lang reisevei for et kort besøk, som oftest på et lite, ukoselig og sterilt rom; besøksrommet. Et avslag på besøk, eller besøk med kontroll, kan altså ramme en mor, kjæreste eller små barn vel så hardt som den innsatte. Ofte er det de pårørende som søker om å få avlegge besøk.

Besøk reguleres i straffegjennomføringsloven § 31 og straffegjennomføringsforskriften § 3-28. Besøk kan nektes dersom det er grunn til å anta at besøket ”vil bli misbrukt til planlegging eller gjennomføring av straffbar handling, unndragelse av gjennomføringen, eller handlinger som vil kunne forstyrre ro, orden og sikkerhet”, jfr. § 31, tredje ledd. Videre kan besøket gjennomføres med kontroll, jfr. § 31, andre ledd. Det vil si at besøket kan gjennomføres ved påsyn av betjent, avlytting av besøksrommet, bruk av glassvegg eller ved forbud mot fysisk kontakt. Eller ved en kombinasjon av flere av disse. I tillegg kommer at den som kommer på besøk, den besøkende, kan kontrolleres, jfr. straffegjennomføringsloven § 27. Dette kan skje ved hjelp av hund, teknisk utstyr (metalldetektor) eller ved samtykke; visitasjon (ransakning). Dersom samtykke til visitasjon ikke gis, kan personen på mistanke anholdes i påvente av politiet. For den innsatte kan man i tillegg avkreve urinprøver og blodprøver, den innsatte kan strippest, anbringes på spesialtoalett eller utsettes for kroppslig undersøkelse, jfr. straffegjennomføringsloven § 28 og § 29. I tillegg kommer kontroll av postsending og telefonsamtaler etter §§ 30 og 32.

At politiopplysninger kan ha betydning i forhold til besøk følger ikke direkte av straffegjennomføringsloven § 31, men etter straffegjennomføringsloven § 27, femte ledd, kan det innhentes opplysninger om den besøkendes vandel. Som nevnt i del 3 er det i forarbeidene uttalt at dette i praksis skal skje ved at det innhentes opplysninger fra strafferegisteret. Dette er en problematisk bestemmelse i seg selv, ikke minst fordi det ikke er noe krav om at den det gjelder må samtykke i at disse opplysningene innhentes. Dersom det er den innsatte som søker om besøk fra en person, vil dermed sensitive personopplysninger kunne formidles, uten at den det direkte gjelder har noen innvirkning på dette. Han eller hun vet kanskje ikke engang om at det er aktuelt, for eksempel fordi man ikke vet at den innsatte har søkt. Kanskje er den det gjelder ikke en gang interessert i å besøke den innsatte.

I praksis er det imidlertid ikke bare opplysninger fra strafferegisteret som innhentes. Straffegjennomføringsforskriften § 3-28, tredje ledd fremhever at det i tillegg bør vurderes å innhente faglige vurderinger fra politiet, og viser til retningslinjenes pkt 3.30 som gjelder straffegjennomføringsloven § 27. I retningslinjenes pkt 3-30 heter det at fengselet, i tillegg til det sentrale strafferegisteret, kan be politiet om en faglig vurdering av den aktuelle personen, for eksempel om vedkommende er kjent i bestemte miljøer, eller lignende. Som nevnt under del 3, mener jeg at både forskriften og retningslinjene her går ut over hva det er grunnlag for i loven. Å avgi politifaglige vurderinger, eller spaningsopplysninger vedrørende om en person er en del av et belastet miljø, vil i utgangspunktet være et brudd på taushetsplikten. En slik kommunikasjon krever som nevnt at det foreligger objektive holdepunkter for at straffbare handlinger av en viss alvorlighet vil bli begått, samt at det er naturlig for å forebygge handlingen at fengselet gjøres oppmerksom på forholdet. Men undersøkelsen viser at dette er helt vanlig praksis, også der det ikke foreligger holdepunkter for at straffbare forhold vil bli begått.

Nr 1 ”Anders”¹²² forteller at samboeren hans først ble avvist fordi fengselet hadde fått opplyst at hun hadde mange saker registrert på seg i STRASAK. Samtlige saker viste seg imidlertid å være henlagt:

”Jeg vet ikke hva slags opplysninger de gir, men hvis vi begynner med besøksordningen her, så har du jo en søknad hvor du skriver navn og nummer på den personen som skal besøke deg. Og sånn jeg har forstått det så sender de det da inn til politiet, og så ser de da etter i noe som heter STRASAK. Og når det da kommer tilbake opp hit: Er du mistenkt for noe så blir det på dataen, men hvis saken er henlagt så står det fortsatt på den dataen. Så samboeren min har aldri blitt dømt for noe, jo hun ble dømt for bruk av narkotika for mange år siden, men mange av de sakene som jeg har står på henne som henlagt - henlagt - henlagt. På STRASAK så hadde a jo mange, mange saker. Så hu fikk ikke lov å besøke meg. Med en gang. Men så ringte a ut her og da blei det noe helt annerledes. Da ringte a ut til direktøren og snakket med XX. Og da var det ikke noe problem å komme ut. Men først så fikk a avslag.”

At den informasjonen som kommer fra politiet kan være misvisende, er det flere eksempler på i forhold til besøk. Dette skal også behandles særskilt under pkt 4.3.6.

Tilbakemeldingene fra både saksbehandlere og fanger ga inntrykk av at praksis i forhold til besøk kunne være svært forskjellig ved de ulike fengsler. Nr 1 ”Anders” forteller:

”Og så har jeg en annen kompis som jeg søkte på. Og der mener jeg politiet gjorde enda mere tabbe, fordi han er ikke dømt for noe narkotika, og da kan de se mellom fingrene på det. Han er kun dømt for tyveri og heleri for mange - mange år siden. Og han får lov å besøke i fengsler som P, uten noen glassvegg, og på Q fengsel, uten glassvegg. Ikke meg, men en kompis av meg. Men han får ikke lov å besøke meg her [i fengsel 1], og det føler han er veldig rart.”

¹²² ”Anders” er ca 30 år. Han har tillitsjobb i fengselet, det vil si en posisjon som bare gis til de som fengselet mener er tilliten verdig, for eksempel fordi den innsatte viser vilje til å omstille seg i forhold til videre kriminalitet. Intervjuet 23.01.03.

Nr 1 ”Anders” forteller at fengselet han sitter i begrunner forskjellen med at det er et mer åpent fengsel, noe som medfører at de ikke kan ha den samme kontrollen som på andre fengsler, noe ”Anders” ikke er enig i:

”Jeg syns det er veldig rart, særlig hvor han får lov å besøke andre personer i fengsler hvor det skal være mye strengere tiltak. Og da sier dem det her, at her har vi ikke den kontrollen på besøket som de har andre steder. Men det har de jo. De stripper jo oss like mye her som de gjør der. Ikke så mye, men de kan ta alle, plutselig så må alle strippe.”

Selv om det fengselet det her er snakk om kanskje ikke har tilsvarende utstyr for kontroll som de har på fengsler med høyere sikkerhetsnivå, er det likevel mange kontrolltiltak som er mulig å gjennomføre. I retningslinjene til straffegjennomføringsloven § 31, heter det at besøk ikke kan nektes fordi bemanningsmessige eller praktiske forhold gjør det vanskelig å gjennomføre nødvendige kontrolltiltak.

Men undersøkelsen avdekket også andre forskjeller i praksis. Ved fengsel 4 var avgjørelser om besøk delegert til betjentnivå, slik det for eksempel fremkom fra saksbehandler nr 2:

”[Dere får jo da informasjon om besøkendes vandel?] Det er ikke vi som gjør det altså. [Hvem er det som gjør det da?] Besøksavdelingen. [Men dere får jo de opplysningene når dere fatter et vedtak?] Ja, vi får det bare i klager. [Så besøksavdelingen tar avgjørelser om besøk på egenhånd?] Ja han som jobber i besøket og inspektøren for avdelingen da, så kan du klage til regionen, og de klagene går via oss da, så de ser vi. [Så det kan være masse besøksavgjørelser som dere aldri får se med mindre det blir klaget?] Ja. [Men hva slags informasjon kommer det til de på besøksavdelingen, om de besøkende?] Jeg bare vet at når besøksavdelingen sjekker

vandelen, så sender de liksom en sånn, de sender en sånn liste da, om folk som har søkt, og som de ikke har sjekka før. Og så får de den tilbake fra politiet. [Så da er det en kommunikasjon som foregår på betjentnivå?] Ja det gjøres en gang om dagen, så vidt jeg vet. [Det kan kanskje være en ganske omfattende informasjonsstrøm mellom lederen for avdelingen eller inspektøren og politiet?] Ja det er mulig, ja det foregår sikkert det. Sikkert mye sånn uformelle samtaler, sikkert. Ikke for mitt vedkommende, men nå er jeg lite borti besøk da. Det er sjelden vi har klage på det egentlig.”

På dette område kom også saksbehandler nr 1¹²³ med en uttalelse som tyder på at ikke alt gjøres likt. I fengsel 2 er det nemlig rutine å innhente samtykke fra den innsatte før de innhenter opplysninger om den besøkende:

”Nå må man skille litt grann mellom besøkende. Altså, når man sjekker besøkende og når man innhenter opplysninger fra den domfelte. I forhold til besøkende må de, altså man må søke om besøk. Den innsatte skriver under på at denne samtykker i at vi innhenter opplysninger om den besøkende. Vi oversender det da til politiet og innhenter da opplysninger om vedkommende. I tillegg kan vi innhente opplysninger om hvilken kjennskap politiet eventuelt har til vedkommende. [Men i forhold til den besøkende så får dere da opplysninger fra strafferegisteret?] Kan - kan vi snakke om domfelte? Og så besøkende etterpå? Eller så blir det veldig rotete.”

Man kan spørre seg om det ikke ville vært bedre å innhente samtykke fra den besøkende, den opplysninger direkte gjelder, jfr. det som ble nevnt innledningsvis om straffegjennomføringsloven § 27, femte ledd.

Dette er for øvrig første gang saksbehandler nr 1 siteres, og jeg mener det kan være nyttig å knytte noen ord til bakgrunnen for dette. Intervjuet av denne saksbehandleren

¹²³ Intervjuet 18.02.03.

var på mange måter vanskelig. Som vi ser i sitatet svares det ikke på oppfølgingsspørsmålet. Dette var typisk for hele samtalen. Mitt inntrykk var at han hele tiden forsøkte å ta styringen over samtalen. Han inntok fra første stund, en forsvarsposisjon, hvor det gjaldt å forsvare egen praksis, og for all del ikke si noe uklokt, som kanskje senere kunne bli brukt i en form for kritikk. Saksbehandleren var for eksempel svært opptatt av mikrofonen, om den var av eller på, og ba meg flere ganger om at den måtte skrues av.

Med hensyn til hva slags informasjon som skal til før fengselet avviser personer, eller gjennomfører besøket under streng kontroll, tilsier det generelle inntrykket at opplysninger om tilknytning til et spesielt miljø kan være nok. Nr 9 ”Kasper” forteller om bruk av glassvegg:

”Jeg har en kamerat her i byen som aldri har gjort noe galt, men som tilhører et visst miljø, som ikke får besøke meg uten glassvegg. Får aldri noe svar på hvorfor.”

Nr 24 ”Werner”¹²⁴ forteller om en venn som blir nektet å komme på besøk, fordi han er registrert i miljøet:

”Jeg hadde en kompis som en gang blei nektet helt å komme inn i det hele tatt, fordi at han var registrert i miljøet som det het. Men han har ingen saker på seg. Men det var nok da, at politiet mente han var registrert i miljøet da. Det er klart han er registrert når han er bestekompisen min. Det er klart man vanker jo sammen daglig, så hvis dem har spana så har dem jo sett meg sammen med han. Men det gjør jo ikke han til kriminell.”

At spaningsopplysninger anses som tilstrekkelig grunnlag for å nekte besøk, bekreftes av saksbehandler nr 5:

¹²⁴ ”Werner” er midt i trettiårene, og virket svært ressurssterk og oppegående. Intervjuet 18.02.03.

”Når den innsatte skal ha besøk så sjekker vi de besøkende på forhånd. Vi ber jo om opplysninger fra politiet. Og det går jo først og fremst på narkotika. For vi er redd for at de skal ta med seg inn og smugle og selge her, ikke sant. [Men er det strafferegisteret da, eller er det spaningsopplysninger, eller hva er det som kommer frem?] Begge deler. [Har du noen eksempler på at det har kommet bare spaningsopplysninger?] Ja det hender vi får bare det da. Og da pleier vi å kikke litt på det, altså hvor gammelt er det? Var det sånn at han ble observert i narkomiljøet fire ganger i 1996, eller var det i går liksom? Hvis det er gammelt så bruker vi det ikke. Hvis det er nytt så bruker vi det. Da avviser vi besøk.”

Her er saksbehandleren inne på at politiopplysninger ikke brukes ukritisk. Dette var noe saksbehandlerne generelt var opptatt av å få frem, noe jeg kommer tilbake til. Men med hensyn til hva slags opplysninger som tillegges vekt er det stor forskjell på de ulike fengslenes praksis. En annen av de innsatte, Nr 22 ”Vegard”, er inne på at der det er opplysninger fra strafferegisteret som vektlegges, kan dette dreie seg om helt bagatellmessige lovbrudd:

”En kompis av meg har fartsbot så han får ikkje komme hit på besøk. En annen fikk urinalbot så han fikk heller ikkje komme. De kunne komme med glassvegg da, men det hjelper lite, for da måtte jo dama også komme bak glassvegg. Så det hjelper lite. Det er for dumt. Det er så sinnsykt vanskelig her¹²⁵ at.”

At det først og fremst er narkotikarelaterte forhold som vektlegges er altså ikke en regel uten unntak.

Som nevnt innledningsvis kan, besøksordningen bety svært mye også for den besøkende. For å få belyst denne siden ordentlig, tok jeg kontakt med Foreningen for

¹²⁵ Fengsel 2.

Fangers Pårørende (FFP), hvor jeg fikk et intervju med lederen av foreningen og en mor som hadde opplevd store vanskeligheter med å få besøke sin sønn, på grunn av opplysninger fra politiet. Fordi det ikke er et poeng at intervjupersonene skal være gjenkjennelige, har jeg også her foretatt en anonymisering. Lederen gjengis som Henriette, mens moren gjengis som Linda.

Linda forteller hvor vanskelig det var å besøke sønnen og hvordan hun kun fikk besøke han med glassvegg, fordi fengsel 2 satt inne med opplysninger fra politiet om henne. Sønnen er dømt for første gang. Han sitter på en lang dom for drap, og var veldig syk i denne perioden. Saken er fra tiden før straffegjennomføringsloven, men lovendringen gjør den ikke mindre aktuell i dag:

”[Linda:] Det tar to år før departementet beklager at de har gått på feil opplysninger. Og det gjorde meg veldig sår, fordi det er ganske alvorlige forbrytelser dem har satt på meg, som overhodet ikke eksisterer. Det er rene eventyrfortellingen spør du meg. Men det er så trist at det, fordi det har vært en kamp. Og den bitterheten sitter i meg enda. Jeg vil jo aldri slå meg til ro, for jeg lurer på; hvorfor gjorde de det? Og hvem står bak? De eneste som har vært veldig ålreite mot meg, det er Ø fengsel. Så det var jo rene himmelriket for meg å komme dit, når han ble overført, for han var såpass dårlig. Og der har de jobbet med han, så man skulle ikke tro det var samme gutten. Og jeg fikk åpent besøk med det samme jeg ringte, og jeg var jo så glad, så de har aldri sett så glade folk, sa de. [Henriette:] Nei ikke sant, der har det jo ikke vært restriksjoner i det hele tatt. [Linda:] Så det har vært en trist sak som sitter, og den kommer til å sitte der så lenge jeg lever.”

Linda forteller at det var svært tidkrevende og vanskelig å gjennomføre besøk i det hele tatt. Selv om hun bor i nærheten av fengselet måtte hun sette av en hel dag:

”Jeg brukte åtte timer altså, for å få en times besøk. Det var jo betjenter som ringte meg fordi de reagerte på måten jeg ble behandlet på. Det har vært tungt. Og jeg fikk bare en times besøk med

en gutt som faktisk mistet både prateevnen, håret, han mistet jo totalt alt. Det var jo så vondt som det kunne få blitt. [Henriette:] Og du var den eneste som besøkte han.”

Som illustrasjon 9 legger jeg inn et internt notat som viser hvilke opplysninger det ble lagt vekt på ved vurderingen av kontrolltiltakene. Linda ble lenge nektet innsyn i saken. Dette notatet var et av de dokumentene hun ikke fikk se:

████████ KRETSEFENGSEL

NOTAT

12 07 1999

Saksbehandler: Inspektør ██████████

██████████

*Umlatt forberedt
for § 19, 2. og 3. jfr.
§ 1. 97.*

ANG.KLAGE FRA ██████████ OVER GLASSVEGG BESØK AV SIN MOR ██████████.

I følge strasak har hun forelegg for besittelse av narkotika

Hun er registrert med 9 saker.

20.06 96 besittelse narkotika

25.04.96 besittelse narkotika

02.04.96 besittelse narkotika

25.01.96 besittelse narkotika

19.03.96 besittelse narkotika

Ut i fra dette har jeg satt hun på glassvegg, fordi hun er mor. Hadde hun ikke vært mor hadde hun ikke fått komme inn her ved anstalten

██████████
██████████
██████████

inspektør.

*4 saker som ikke
er narkotikasaker*

spanningstiden

Linda forteller videre:

”Jeg ble skremt av dette jeg altså. Jeg ble jo sjokkert når jeg så det der, for jeg visste jo at det der stemte jo ikke. Jeg hadde jo ikke drømt om at de hadde brukt noe sånt mot meg. Jeg hadde inntrykk av at de stemplet meg som narkoman. For jeg var veldig tynn og raste veldig mye ned og var et takras på grunn av alt dette her.”

Henriette forteller videre om saken, og hvor maktesløs den pårørende her sto:

”Det var [fengsel 2] ved inspektør X som bestemte at det skulle være glassvegg. Han er sikkerhetsinspektør der. Så det var jo hans avgjørelse det. Men han bygger på opplysninger fra politiet, helt åpenbart. Og han viste til helt konkrete, altså han viste til åtte saker på Linda som ikke er tilfelle. For det må du jo nesten fortelle Linda, at du hadde en sak i strafferegisteret.”

Som illustrasjon 10, legger jeg her inn brevet fra politiet hvor Lindas advokat opplyses om at det kun er en sak som er registrert på henne:

OSLO POLITIDISTRIKT
Etterrettingsseksjonen

Saksbehandler/interntlf:

[Redacted] / [Redacted]

Vår dato
17 okt. 02

Deres dato

Vår referanse

Deres referanse
1 oktober 2002

Advokatfirmaet Stolt
Boks 6724 St. Olavs plass
0130 Oslo
Att: [Redacted]

Forespørsel om straffesaker mot [Redacted]

I det jeg viser til Deres brev av 1. oktober 2002 med 2 vedlegg, samt våre telefonsamtaler i anledning saken, har jeg foretatt noen interne undersøkelser som jeg håper tilfredsstiller Deres klient.

I straffesaksregistret hos politiet er [Redacted] ikke registret med noen saker

I straffesaksregistret saneres saker som er eldre enn 5 år.

I bøteregistret er hun registret med ett forelegg på kr. 2000,- etter Legemiddelovens § 31, 2. og 4. ledd, jfr. § 24, 1. ledd. Gjerningsdato 1.4.96. Gjerningsbeskrivelsen for dette er "Narkotika".

Jeg har vært i kontakt med inspektør [Redacted] ved [Redacted] fengsel når det gjelder hans notat av 12.7.99. Han husker ikke detaljer rundt sitt notat, men husker saken generelt.

Hvis De ønsker en bredere om mer utfyllende bakgrunn for saken relatert til [Redacted] fengsel vil jeg anmode Dem om å ringe [Redacted], som vil gi utfyllende bakgrunnsinformasjon om saken generelt.

Jeg håper dette tilfredsstiller Deres ønsker

Med hilsen

[Redacted]
politiførstebetjent

3 vedlegg

Postadresse
Postboks 8101 Dep
0032 OSLO

Kontoradresse
Grønlandsleiret 44
0190 OSLO

Telefon
22 66 90 50

Postgiro
7694 0508319

Den saken som sto i strafferegisteret gjaldt altså et bagatellmessig forhold som lå langt tilbake i tid, et forelegg på 2000 kr. for besittelse av Paralgin forte. Henriette forteller videre:

”Først så hjalp vi Linda å skrive brev, hvor hun ba om at denne glassveggen ble fjernet, på grunn av den belastningen det medførte for Linda og sønnen. Og da var jo ikke sønnen din frisk, altså det var jo hovedgrunnen for at du følte det var behov for å fjerne glassveggen. Og da fikk vi ikke noe skikkelig svar fra [fengsel 2]. Og når vi da fortsatte å klage og klage og klage, til [fengsel 2] på at disse ni sakene; altså Linda klarte jo ikke å få de opplysningen som fengselet hadde fått fra politiet, at det var ni saker på henne. I strafferegisteret sto det bare en sak, ikke de andre, de eksisterte ikke. [...] Og så fortsatte vi å klage til [fengsel 2] på det, og tok for oss [saksbehandler 1] da. Og til slutt oversendte [saksbehandler nr 1] hele saken til Justisdepartementet fordi [saksbehandler 1] rett og slett ikke håndterte den altså. [...] Altså [fengsel 2] avsluttet aldri denne saken. De sendte den fra seg. Det er egentlig veldig spesielt gjort da. Dette har også vært en sak som har pågått veldig lenge. I to år. Og det har jo vært nekt av dokumentinnsyn som etter klage bare delvis ble opphevet. Og etter at det ble opphevet så måtte vi jo faktisk på ny be om å få disse dokumentene, for det skjedde ikke automatisk. Men dette er den mest dokumenterte saken vi har. Her står det svart på hvitt hvilke saker det gjelder og de står ikke i strafferegisteret.”

Det er nærliggende å anta at det som her antakelig har skjedd, er at fengselsmyndigheten har fått opplysninger gjennom uformelle samtaler med politiet. Kvaliteten på, eller verdien av, disse opplysningene må det i så fall kunne stilles spørsmålstegn ved, ettersom politiet ikke fant å kunne gi tilsvarende informasjon til den det gjelder, nemlig Linda. Henriette forteller videre hvordan saken ender med at Linda får en beklagelse fra departementet:

”Til slutt får Linda da en beklagelse fra Justisdepartementet for at utestengelsen har hvilt på feil grunnlag. Så det foreligger en beklagelse fra Justisdepartementet i denne saken, men fortsatt så er det jo ikke, altså det er ingen som er blitt tatt for å ha tatt disse avgjørelsene da.”

Uttalelsene vitner om hvor galt det oppleves for dem det gjelder. Man mener at noen burde stilles til ansvar. Saksbehandlingen er jo også svært lite tillitsvekkende for den pårørende. Linda er svært bekymret for sønnen, men får tunge restriksjoner i forhold til å få besøke han, uten å få vite hvorfor. Selv etter to års kamp vet hun ikke med sikkerhet hva som egentlig har skjedd.

Jeg legger inn beklagelsen fra Fengselsstyret som illustrasjon 11:

FENGSELSSTYRET

AKERSGT 42 - POSTBOKS 8005 DEP - 0030 OSLO
TELEFON 22 24 55 51/31 - TELEFAKS 22 24 55 90

Foreningen for fangers pårørende
Postboks 6710 St Olavs plass
0130 OSLO

Deres ref

Vår ref (bes oppgitt ved svar)

Dato

19.06 01

VEDRØRENDE DERES HENVENDELSE

Det vises til Deres brev til [redacted] fengsel av henholdsvis 16.01.01 og 28.03.01. Saken ble oversendt til Fængselsstyret ved direktøren på [redacted] fengsels brev av 01.04.01.

I Fængselsstyrets vedtak av 10.07.00 ble klagen over nektelse av partsinnsyn delvis tatt til følge. Vedlagt følger kopi av notatene datert henholdsvis 12.07.99 og 30.09.99. Vi beklager at vedtaket ved en feil herfra ikke ble sendt i kopi til direktøren for [redacted] fengsel.

I vårt vedtak av 10.07.00 har vi bygget på opplysninger oversendt fra [redacted] fengsel. Ved en nærmere gjennomgang av saken kan vi ikke se at det på grunnlag av de opplysningene som er hentet fra politiets "Strasak" kan konkluderes med at [redacted] er straffet med ni bøter. Vi beklager derfor at det i vårt vedtak av 10.07.01 har bygget på feil informasjon og derfor fremstår som misvisende

Med hilsen

[redacted]
underdirektør

[redacted]
førstekonsulent
saksbehandler

Gjenpart.

- [redacted], [redacted] 23, [redacted] m/vedlegg
- Direktøren [redacted] fengsel m/vedlegg

4.3 Hvordan skjer det, virker det, oppleves det?

4.3.1 Muntlig saksbehandling

Etter forvaltningsloven § 27 er hovedregelen at underretning om vedtak skal skje skriftlig. Det er imidlertid unntak fra dette, dersom det er særlig byrdefullt for forvaltningsorganet å gi skriftlig underretning, eller dersom saken haster. I så fall kan en part kreve å få vedtaket skriftlig bekreftet. Straffegjennomføringsloven § 7 lister opp ulike unntak fra forvaltningsloven. Her presiseres det at saksbehandlingen kan være muntlig når tidsmessige grunner gjør det nødvendig, jfr. § 7, første ledd, bokstav b. Dette gjelder også vedtaket og underretningen om vedtaket. Det kan spørres om hva som nødvendiggjør denne presiseringen. I forarbeidene fremheves det at dette er en videreføring av gjeldende unntak i fengselsloven, men at adgangen til å benytte muntlig form innskrenkes litt i forhold til tidligere. Departementet forutsetter videre at alle muntlige vedtak blir bekreftet skriftlig i ettertid med tanke på de innsattes rettssikkerhet.

Fengselsmyndigheten kan ha et særlig behov for kunne handle meget raskt i visse situasjoner. At saksbehandlingen skjer muntlig er imidlertid ikke uproblematisk. Mangel på skriftlig materiale vedrørende begrunnelsen for avgjørelsen kan etterlate tvil om vedtaket er tilstrekkelig saklig begrunnet i faktiske forhold. Et eksempel på dette er Sivilombudsmannens sak 250/89.¹²⁶

Undersøkelsen viser en litt annen form for muntlig saksbehandling; en form for forhåndsavslag på grunn av at det foreligger opplysninger fra politiet om uavklarte forhold. Det hender at de innsatte får tilbakemeldinger om at det ikke er nødvendig å søke om permisjon, overføring eller lignende, fordi søknaden uansett vil bli avslått. Slike tilbakemeldinger kommer muntlig på betjentnivå, gjerne fra den betjenten som

¹²⁶ Sivilombudsmannens årsmelding 1991 s 78.

eventuelt skal skrive en innstilling til en eventuell søknad. På denne måten vil en rekke, kanskje berettigede søknader aldri bli sendt. Nr 9 ”Kasper” forteller for eksempel:

”[I forbindelse med at du nå har blitt nektet permisjon ennå du har permtid på den dommen du faktisk soner: Har du da søkt om permisjon?] Nei. Jeg har prata med avdelingsleder og vet at jeg ikke får noe perm før jeg har vært i retten, og fått pådømt den siste dommen. [Det har ikke slått deg å søke likevel og så eventuelt klage på et avslag?] Han avdelingslederen er veldig spesiell og tar alt sånt veldig personlig, så jeg har ikke gidde å ødelegge for fremtidens søknader. Han hater sånn som han kaller flisespikkeri og kverulanter.”

En permisjonssøknad, selv om den åpenbart ikke vil føre frem, kan selvsagt ikke behandles som kverulering. For den innsatte eller dennes pårørende vil permisjon kunne være noe helt annet enn ”flisespikkeri”. Det er derfor av betydning i seg selv at den som har oppnådd permtid får en skriftlig og tillitsvekkende redegjørelse for hvorfor det allikevel ikke innvilges permisjoner. At det for fangen oppleves som om permisjonsspørsmålet avhenger av en avdelingsleder som er ”veldig spesiell” er i seg selv uheldig. Det generelle inntrykk peker imidlertid i retning av at dette er svært vanlig. Nr 17 ”Truls”¹²⁷ har en lignende historie:

”[Fikk du det muntlig at du ikke blir prøveløslatt nå?] Ja, det er ikke noe vits for meg å søke en gang, har jeg fått beskjed om, så. [Av hvem?] Av betjenten. For jeg har mye forhold som dem kaller det. Det er ikke noe vits å søke da. Best å gå stille i dørene. Hadde det vært et annet sted så hadde jeg antakeligvis fått prøva. Men her¹²⁸ er det verre.”

¹²⁷ ”Truls” er førstegangssoner, bortsett fra et opphold på 30 dager for mange år siden. Han er ca tretti år. Intervjuet 10.02.03.

¹²⁸ Fengsel 2.

Nr 11 ”Karsten”¹²⁹ opplevde det samme i forhold til søknad om permisjon:

”Nå sist jeg søkte permisjon så fikk jeg avslaget muntlig bare to timer etter at jeg hadde levert søknaden. Det var det helt sikkert at jeg ikke skulle få.”

Nr 10 ”Jesper” forteller at det er vanlig at innsatte unnlater å sende søknader:

”For å få et vedtak..., for å få noe skriftlig, så må du søke om noe. Og i veldig mange av tilfellene så unnlater vi å søke for vi vet at det ikke nytter. Vi gidder rett og slett ikke. Så mørketallene er enormt store, ikke sant. Dem trenger ikke ha noe å slå i bordet med, dem trenger ikke å ta dette med en dommer, dem trenger ikke å gjøre noen ting. Dem kan gjøre akkurat som det passer dem. ”Nei du har visst en ny sak gående hos politiet. Sorry Mack! Søk igjen om to måneder, eller når saken er avgjort” og så har politiet plutselig fryktelig god tid.”

Denne mekanismen vil jo av naturlige grunner være svært vanskelig å påvise skriftlig. Undersøkelsen avdekket imidlertid et tilfelle der den innsatte hadde fått et skriftlig notat om at søknaden ikke vil bli behandlet. Dette er det selvsagt ikke hjemmel for. En søknad må alltid behandles. Det generelle inntrykk gir imidlertid grunn til å tro at det eneste spesielle ved dette eksempelet, er at det fremkommer skriftlig. Saken gjelder Nr 2 ”Børre”. Notatet legges inn som illustrasjon 12:

¹²⁹ ”Karsten” er midt i 30 årene og fagarbeider. Intervjuet 03.02.03.

01/28/2003 17:34

NEI358 001

NOTAT

[REDACTED]

Saksbehandler:
funq. f. konsulent **[REDACTED]**

27.01.2003

AD NY SØKNAD OM FØRSDTE ORDINÆRE PERMISJON

Hei!

Sitter for tiden som fangesakskonsulent på **[REDACTED]**. Har sett på ny søknad fra deg vedr. første ordinære permisjon. Viser også til samtale med deg i forrige uke. Har valgt å ikke behandle søknaden din da denne ikke vil føre frem selv om politiet ikke har noen innvendinger til evt. permisjonsklarening. Som vi pratet om så er det straffegjennomføringslovens retningslinjer som må følges og i denne sak så blir det derfor begrunnelsen i vedtak av 30.10 02 fortsatt stående

Ta evt. kontakt med meg hvis du lurer på noe!

Hilsen **[REDACTED]**

[REDACTED]
kontaktbetjent

4.3.2 Kampen mot spøkelser

Straffegjennomføringsloven § 7, bokstav d, jfr. bokstav c, innebærer at det kan gjøres unntak fra plikten til å begrunne vedtak blant annet av hensyn til en pågående etterforskning. Som nevnt under del 3, mener jeg dette er et vurderingstema som ikke hører hjemme i fengselsmyndigheten, noe svarene fra saksbehandlerne nedenfor gir støtte til. Jeg har flere ganger vært inne på betenkeligheter ved at den innsatte opplever å få negative vedtak, uten at det fremgår hva som ligger til grunn for vedtaket, eventuelt at den innsatte gis grunn til å tvile på om det er den reelle eller fullstendige begrunnelsen som er oppgitt. Bruk av slike begrunnelser er i seg selv svært lite tillitsvekkende, fordi det kan gi den det gjelder et inntrykk av at avgjørelsene ikke er fattet på korrekt grunnlag. Dette har også en side mot hensynet til kontradiksjon. Dersom man ikke får innsyn i hele eller sentrale deler av begrunnelsen, blir det umulig å uttale seg eller ivareta sine interesser ved en eventuell klage. Regelen er altså slett ikke uproblematisk, selv om forarbeidene som nevnt nøyer seg med å påpeke at den er en ny bestemmelse.

Undersøkelsen avdekket flere tilfeller der den innsatte nektes innsyn i begrunnelsen for vedtaket og dermed ikke fikk vite om opplysningene fra politiet eventuelt hva opplysningene nærmere gikk ut på. Her legger jeg inn en begrunnelse for et vedtak om avslag på ordinær permisjon, slik det fremkom for den innsatte. På denne illustrasjonen er mine anonymiseringer foretatt med korrekturlakk. Overstrykningene med svart tusj, er det altså fengselsmyndigheten som har foretatt. Den innsatte selv beskrev denne saken som en kamp mot spøkelser.

Illustrasjon 13:

LANDSFENGSEL

INTERNT NOTAT

14 11 1997

Saksbehandler:

Justisdepartementet

VEDR. KLAGE FRA INNSATTE ' ' F.

I forbindelse med klagen fra _____, vil vi i dette interne notatet redegjøre ytterligere for de opplysninger vi har mottatt om at _____ vil unngå under en eventuell permisjon

Av hensyn til den som har gitt opplysningene, skjer redegjørelsen i internt notat som domfelte ikke har fått innsyn i.

– landsfengsel legger vekt på nevnte opplysninger i forholdet til vurderingen om det foreligger svikt ved en eventuell permisjon

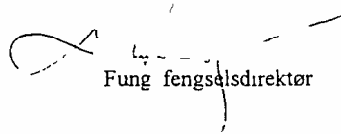
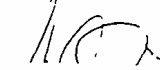
Sammenholdt med ovennevnte har anstalten sett hen til at sin tilknytning til utlandet er sterkere enn det som gjelder for nordmenn flest. Det vises til at hans foreldre i store deler av året bor i utlandet, og at innsatte etter det opplyste forøvrig har liten kontakt med øvrig familie i Norge. Samtidig har han tilknytning til Thailand tilbake fra før domfellelsen, tilhørigheten til utlandet er etter vår mening ytterligere forsterket i og med at han har forhold til en utenlandsk statsborger og vi mener at tilknytningen til denne personen må

vurderes som relativt sterk, dersom det er en realitet at han venter barn med denne kvinnen

Av ovennevnte grunner mener jeg at det foreligger en kvalifisert fare for svikt under en eventuell permisjon

Notatet oversendes Fengselsstyret som vedlegg til innstilling i klagesaken

har ikke hatt innsyn i ovennevnte opplysninger

Fung fengselsdirektør

Mange av fangene var inne på dette problemet. Nr 15 ”Stian” beskriver det godt:

”Det er ganske råttent å gjøre det sånn. Asså vi får itte no særlig mulighet til å sjekke det opp hell vet, for all sånn informasjon blir jo hemmeligholdt. Må jo be om dokumentinnsyn og møtti sånt styr, og det er sjelden vi får se no særlig likkavel. For det er som regel tatt på tellefon, og så finn dom på ei anna unnskyldning, for dem har så mye i regelverket dom kan bruke. Viss dem skal sende en person [tvungen overføring], så kan dom berre si det er plassmangel, at dom må bytte med en anna en, det er den eneste grunnen dom behøver å oppgi. Så kan dem ha fått møtti av anna informasjon, som gjør at den grunnen er nå egentlig no helt annet.”

Blant saksbehandlerne var det litt delte meninger om hvordan man skulle forholde seg til en situasjon der man fikk opplysninger fra politiet som man ikke kunne videreformidle til den det gjaldt. Saksbehandler nr 1 ga uttrykk for at fengselsmyndigheten ikke uten politiets tillatelse kunne videreformidle politiopplysninger til den det direkte gjaldt. Fengselsmyndigheten var ikke rette organ:

”Altså problemstillingen i forhold til det med uoppgjorte forhold, så er ikke vi rette vedkommende til å videreformidle de uoppgjorte forholdene til den innsatte. Altså, har vedkommende vært varetektsfengslet for forholdene så har vedkommende selvfølgelig fått vite om grunnlaget for varetektsfengslingen. Og er det en tiltalebeslutning som er forkynt for vedkommende så ja, men vi er rett og slett ikke rette vedkommende til å videreformidle opplysninger om nye uoppgjorte forhold.”

Saksbehandleren gir uttrykk for at de problematiske sidene ved å ikke videreformidle opplysningene oppveies ved at det foretas en kvalitetskontroll av opplysningene fra politiet:

”Altså vi foretar en, forsøker å foreta en kvalitetssikring og en kvalitetssjekking, at vi ikke sier nei til ting uten at vi har grunnlag for det, og at vi har sjekka grundig med politiet. Vi kan ikke uten videre, altså noen ganger får vedkommende opplyst om at vedkommende er under mistanke

for nye uoppgjorte forhold. Og så konkretiserer vi det ikke. Som regel vet den innsatte utmerket godt selv hva, altså hvis vedkommende har uoppgjorte forhold så vet de utmerket gått selv hva de går ut på, av andre også videre. Og da er det unødvendig for oss å begrunne eller konkretisere det ut over at vi har fått opplysninger fra politiet om uoppgjorte forhold. Noen ganger så er det slik at vi faktisk ikke er sikker på om den innsatte vet om det eller ikke, og da kan det være at vi skriver at vi har mottatt opplysninger fra politiet som er unntatt partsinnsyn i medhold av straffegjennomføringsloven § 7. Men poenget mitt er altså at vi ikke er rette vedkommende til å videreformidle opplysninger, det kan og være politiet holder på med en etterforskning som en del innsatte absolutt ikke skal vite om. [Det kan skade etterforskningen?] Ja men vi er heller ikke rette vedkommende til å vurdere hvorvidt det kan skade etterforskningen eller ikke. Så vi er feil organ.”

Substansen i det som her sies er at fengselsmyndigheten kan legge vekt på opplysninger fra politiet, så lenge det foretas en kvalitetssikring og en kvalitetssjekking, men at man ikke er rette organ til å vurdere om opplysningene kan videreformidles til den det gjelder. På samme måte som fengselsmyndigheten ikke er rette organ til å vurdere videreformidling, kan det imidlertid også spørres om fengselsmyndigheten er rette organ til å kvalitetssikre opplysninger fra politiet. Uavklarte forhold vil som nevnt først avklares i en eventuell rettssak. Å ikke kunne videreformidle opplysningene og dermed konfrontere den det direkte gjelder, svekker i seg selv muligheten for en kvalitessikring. Det kan altså stilles spørsmålstegn ved om fengselsmyndigheten i det hele tatt er rett organ til å treffe avgjørelser på bakgrunn av opplysninger fra politiet.¹³⁰

Jeg spurte videre om hva politiet nærmere oppga som begrunnelse dersom opplysningene ikke kunne videreformidles, for eksempel om det dreide seg om å beskytte vitner, eller for å unngå at vitner ble påvirket eller om det var andre begrunnelser (typisk argumentasjon ved varetektsfengsling). Jeg fikk ikke noe svar på dette. Saksbehandleren fremhevet bare videre at:

¹³⁰ Se nedenfor under pkt 4.4.2 om forholdet til varetekt.

”Altså hvis vi ikke har sjekket ut at det er ålreit for politiet at vi videreformidler det så, så er det vanskelig for oss å videreformidle tingene. Og noen ganger så har vi rett og slett ikke sjekket ut om det er i orden for politiet. Mens andre ganger så har vi stilt spørsmål om det er i orden. Og vi har fått; ”ja de vet om det, de har vært i avhør” og så videre. Men i forhold til det med, altså vi legger vekt på det med å kvalitetssikre de opplysninger vi får og så videre. Men hvis vi har glemt å stille spørsmål om det er i orden at vi videreformidler det, så har det noe med kapasitet og tidsmessige hensyn og sånn. Men det hender at vi får opplysninger som vi, og ser at det, uten at vi egentlig, at dette er opplysninger vi ikke må gå videre med.”

Kvalitetssikring kommer jeg nærmere tilbake til under pkt 4.3.6, men det fremkommer altså at kvalitetssikringen kan påvirkes av ressurshensyn.

Forøvrig var saksbehandlerne langt mer opptatt av de problematiske sidene ved en slik praksis. Saksbehandler nr 2 fortalte at han ikke hadde opplevd en slik situasjon, men at han prinsipielt tok avstand fra å vektlegge opplysninger som han ikke kunne informere om til den det direkte gjelder:

”Nei, altså for min del, så er det jo, altså hvis jeg hører om noen som har uoppgjorte saker så må man jo vite hva det gjelder, og hvor langt det er kommet. Og det må man jo kunne gi videre. Eller så er ikke grunnlaget godt nok for å nekte vedkommende det han søker om. Altså det skal jo være substansielt på en måte. Føler jeg i hvert fall da. Hvis jeg får høre at en er under etterforskning for overtredelse av § 162 for eksempel da, men ikke kan si det til ham. Da blir jo det litt for dumt, syns jeg da. Da er enten saken kommet så kort at det vil ikke bli noe av, eller så får det bli noe av fort, så vi kan vise til det. Jeg har ikke vært borti det at, jeg har ikke lagt vekt på at vedkommende har uoppgjorte saker uten å kunne si noe til han om hva det er på en måte. Sånn må det jo nesten være og, for det spørsmålet må du jo regne med å få.”

Saksbehandler nr 3 hadde heller ikke opplevd dette, men ga uttrykk for at det i tilfelle ville være vanskelig:

”Jeg tror ikke vi har hatt noen av den type saker, men jeg kan jo for så vidt tenke meg at politiet for eksempel ga oss beskjed om et eller annet sånn spaningsgreier som de har. For eksempel om at de holder på å nøste opp en eller annen stor straffesak, hvor da denne innsatte er involvert, og de på den bakgrunn ikke ønsker at han skal få utgang i fra fengselet. I alle fall i den perioden der eller der. Det kan nok tenkes at vi kan få en sånn informasjon, og det er klart at får vi en sånn informasjon, så vil jo det kanskje ofte være sånn som vi ikke sier til den innsatte. Hvis vi nekter han permisjon og sier at det er fordi at politiet snart skal ta den gjengen som du er med i. Det vil jo ikke vi kunne sagt da. Hvordan vi ville forholdt oss til det?..., det ville vært litt vanskelig. Det er ikke gitt at vi hadde fulgt politiets anmodning der. Men det er heller ikke usannsynlig at vi hadde gjort det. Men så vidt jeg husker så har ikke vi hatt den type saker, men jeg blir ikke overrasket om vi får det. For å si det på en annen måte, stort sett så er ikke den informasjonen vi får fra politiet noe som vi holder skjult for den innsatte. Sånn generelt sett; å bruke skyggebegrunnelser, det tror jeg vi kan være enig om, i hvert fall regelmessig, at stinker, huh! Så hvis vi skulle gjort det noen gang, så burde det i alle fall være et helt spesielt tilfelle, og aller helst en situasjon hvor kriminalomsorgen allerede på forhånd har erfart at det kan være et problem, slik at informasjonene fra politiet var på en måte bekreftelsen på den mistanken vi allerede har. Men ellers så, nei, det ville ha vært vanskelig.”

En som har erfaring med problematikken er saksbehandler nr 5. Denne saksbehandleren har til nå valgt å ikke vektlegge opplysninger som ikke kan kommuniseres til den innsatte:

”[Er det vanlig at man får opplysninger som man må holde hemmelig ovenfor den det gjelder?] Ja, jeg har fått få sånne henvendelser, men da har jeg sagt at det vil jeg ikke gå inn på. Jeg kan ikke jobbe på den måten. Hvis ikke jeg kan få det skriftlig fra politiet, og jeg ikke kan bruke det på en eller annen måte ovenfor den innsatte, så slipper jeg han ut. Og hvis det er veldig alvorlig da, så kommer det som regel skriftlig. Og jeg slipper han ut jeg, uansett hva de [politiet] sier, for de sier til meg på telefon at han skal gjøre slik, eller det er sånn og sånn, og at jeg ikke skal gi han utgang. Da må jeg, altså jeg må ha ryggen fri jeg også. Det er det ene. Det andre er at det hender vel at politiet tar feil de også. Og så er det rettsvernet til den innsatte ikke

sant, det må jo være en begrunnelse for å avslå permisjonssøknaden hans. Og det er da sviktfare eller formålet med straffen. Det er de to grunnene du avslår permisjon på.”

På den annen side, kunne ikke saksbehandler nr 5 utelukke at det kunne skje under helt spesielle omstendigheter:

”[Men hvis det foreligger noe skriftlig fra politiet?] Ja så kan jeg velge å ikke si det til den innsatte. Den tanken har jeg tenkt. Jeg har aldri gjort det, men den tanken har jeg tenkt. Fordi at jeg kan ikke gå ut med den opplysningen akkurat nå, fordi det er noe svære greier på gang. Men jeg har fått det skriftlig fra politiet, at dette er på gang, og at det skal gjennomføres slik og slik aksjon, eller det kommer et parti dop hit eller dit, så vil jeg kunne gjøre det. Og da tenker jeg at ja, hvordan kan du gjøre det da? Det har jo ikke noe med rettssikkerhet og gjøre, og så videre.”

Saksbehandleren besvarer sitt eget spørsmål på en litt spørrende eller filosofisk måte:

”Jo jeg skal forhindre ny straffbar kriminalitet. Da kan det hende at jeg forhindrer vedkommende å pådra seg nye dommer. Eller at han blir utsatt for noe kriminelt selv. Det må egentlig være en god gjerning, selv om han der og da ikke forstår hvorfor i all verden han får avslag. Men det går det kanskje an å rette opp siden, når dette er over på en måte. Men det der har jeg tenkt. Men jeg har sluppet unna det foreløpig.”

Mot slutten av intervjuet, etter å ha hatt litt mer tid til å tenke seg om, kommer saksbehandleren tilbake til dette temaet på eget initiativ:

”Jeg syns det kan være vanskelig å ivareta innsattes rettssikkerhet. Jeg er opptatt av at tiltak vi iverksetter, vedtak vi fatter, de skal være dokumentert og de skal være begrunnet og det skal være hjemlet, ikke sant. Og noen ganger så kan det hende at du ikke kan gjøre det da. Fordi at disse opplysningene er litt diffuse og, du var inne på det i stad, kanskje de skal holdes hemmelig og bla bla bla. Da blir det betenkelig. [...] Klart det kan være betenkelig. Så lenge det er litt

sånn, jeg opplever at så lenge det er litt sånn hemmelig, for det er jo det hele tiden ikke sant, fra politiets side så er det vel litt sånn at innsatte ikke bør opplyses om, altså de har mye større ønske enn oss om å holde ting hemmelig overfor den innsatte enn det vi har. Du kan ikke holde på med offentlig forvaltning og drive på den måten, det syns jeg ikke. [...] Altså det ville være et dårlig eksempel overfor de innsatte og så på en måte ikke kunne drive ærlig i hele saksbehandlingen her. Det som blir gjort blir på en måte lagt frem i full offentlighet. Hvis vi ikke kan gjøre det så er det, det er ikke noen oppfordring for å ta ansvar for handlinger og stå for det du sier og gjør liksom. Aldeles ikke. Jeg syns altså, jeg vil gjerne ha opplysninger fra politiet, gjerne opplysninger fra folk som kjenner saken godt. Så får jeg legge de frem for den innsatte og være åpen på det. Å si dette vet vi, det har vi fått, det er satt noen datoer her, det er vist til noen konkrete hendelser, derfor så har jeg fattet dette vedtaket. Selv om du sier at det ikke er sant så har jeg valgt å tro på opplysningene.”

4.3.3 Som hinder for en anke

Et litt spesielt poeng som dukket opp, var at uavklarte forhold kunne få betydning i forhold til spørsmålet om man skulle bringe en sak inn for ankeinstansen eller ikke. Nr 21 ”Ulf”¹³¹ forteller at han ikke kan anke fordi en ankebehandling vil bli stående som et uavklart forhold, og dermed føre til at han ikke får permisjoner. Dette kan han ikke risikere av hensyn til samboeren sin:

”Nå har eg en permsøknad som skal opp i morgen. Sant. Nå nektet de meg sist for da hadde eg liksom ny sak. Blir spennende å se om jeg får perm nå da. Eg ble dømt for noe eg, noe som ikkje var riktig. Eg fikk 90 dager. Eg kunne ikkje tillate meg å anke for da ville eg ikkje fått perm nå. Eg kan ikkje tillate meg det for du skjønner; dama mi. [...] Men eg er jo ikkje skyldig i det eg ble dømt for.”

¹³¹ Ulf er ca 50 år og var egentlig mer opptatt av prinsipielle problemstillinger i forhold til straffeprosessen, enn forholdene i fengselet. Intervjuet 11.02.03.

4.3.4 Forhåndsdømming

I forhold til prøveløslatelse, var saksbehandler nr 2 inne på at det å fatte vedtak på bakgrunn av opplysninger om uavklarte forhold, vil innebære en form for forhåndsdømming. Han tok i den forbindelse også opp forholdet til uskyldspresumsjonen. Det var flere, både blant fangene og saksbehandlerne som var inne på disse og lignende begreper fra strafferettens område. Her vil jeg først presentere deres fremstillinger, før jeg til slutt går litt nærmere inn på hvilken relevans disse begrepene har i forhold til vedtak fra fengselsmyndigheten, altså på fangerettens område.

Nr 10 ”Jesper” tar opp noe av hva det nærmere innebærer å bli forhåndsdømt, og nevner mangelen på kontradiksjon:

”Mye av dette går på nye saker hos politiet. Og det blir jo en, hva skal jeg si, en forhåndsdømming av deg som person. Men her har man ikke vært gjennom et rettssystem en gang, man har ikke vært overfor en dommer og fått forsvart seg en gang.”

Også saksbehandlerne ga uttrykk for at det som regel ikke finner sted noen reell kontradiksjon ved vedtak som bygger på politiopplysninger om uavklarte forhold. Politiopplysningene legges som regel automatisk til grunn, og den innsatte blir ikke nødvendigvis konfrontert med opplysningene. Saksbehandler nr 5 forklarer det slik:

”Altså vi tar kontakt med de innsatte. Ikke hver gang, men ofte. Som regel, det er min påstand. Men min erfaring, som jeg sa i sta, er at de oftere bagatelliserer enn å være ærlig. Og hvis en innsatt skulle si at nei dette kjenner jeg ikke til, det kan ikke være riktig. Og politiet sier jo det er riktig, det er sann og sann, og det blir tatt ut tiltale om en stund. Så ville nok jeg valgt å tro på politiet. Og det er jo, det må jeg jo være ærlig på, det er jo egentlig litt håpløst ikke sant, men da må jeg velge ett av to. Enten så må jeg velge å tro på den innsatte, eller så må jeg velge å tro på politiet. Og den innsatte har vist at han kan begå kriminelle handlinger allerede, i og med at han

er her ikke sant, så ja. Pluss at du da gjerne bygger på erfaringer med andre som har vist at de lyver oftere enn de er ærlig.”

At den innsatte, i kraft av å være fange, stiller med tilsvarende liten troverdighet, har jeg vært inne på innledningsvis. Å vurdere den enkeltes troverdighet på bakgrunn av erfaringer med andre lar seg imidlertid ikke gjøre. I en ord mot ord situasjon, har ikke saksbehandleren noen forutsetning for å kunne velge politiets versjon foran den innsattes. Det hender politiet tar feil. Først ved en eventuell rettssak vil saken bli tilstrekkelig opplyst til at man kan foreta en mer hensiktsmessig vurdering av dette spørsmålet. Som saksbehandler nr 5 selv påpeker, er dette for saksbehandleren; ”egentlig litt håpløst”.

Nr 22 ”Vegard” er også inne på forhåndsdømming:

”Eg er dømt før eg er dømt. Det er jo litt trist da. Jeg har ikke hørt noe fra politiet heller i den anledning. Eg vet ikke hvor saken står. Jeg ble varetektsfengsla i fire uker. Så ble jeg sittende her litt lenger for det jeg er dømt for. Det det gjelder er at eg kræsja en bil og så skada ei jente, men jeg ble anmeldt for vold. Dette bremser meg. Uansett hvor godt jeg oppfører meg, så får jeg dette slengt i trynet.”

Nr 11 ”Karsten” sier det enda klarere:

”Fikk ikke permisjoner. Fulltid fikk jeg, på grunn av nye forhold. Føler meg forhåndsdømt. De skremmer jo opp fengselsvesenet og ikke sant, med opplysninger om meg og det miljøet rundt meg, og såne ting. Så du merker jo overalt hvor jeg har vært å sona, så har dem vært etter meg hele tiden liksom.”

Begrepene brukes litt om hverandre. To av fangene er inne på uskyldspresumsjonen. Nr 4 ”David” forteller:

”Dette er tysting. Det er på en måte ord mot ord da. Jeg har ikke blitt tatt med noen ting. Jeg har bare blitt, jeg ble arrestert to dager etter de andre som ble tatt i denne saken her da. For det er en som påstår at jeg, han regner med at jeg har noe med dette å gjøre fordi jeg er så god venn med en av de andre sikta da. Så det er jo like sannsynlig at jeg ikke blir dømt som at jeg blir dømt på en måte. Jeg har forklart meg i avhør og sagt at jeg ikke har noe med det å gjøre. Jeg har nektet en hver befatning med saken. [...] Jeg syns jo det er veldig dumt at jeg skal bli straffa, jeg blir jo på en måte straffa før jeg er dømt da. Mens jeg blir fratatt permisjoner så har de på en måte også muntlig sagt til meg at jeg ikke kommer til å få prøveløslatelse. Ikke skriftlig, for jeg har ikke søkt på det ennå. Det var i forbindelse med at jeg fikk avslag på permsøknad. Så spurte jeg; ja, vil det i praksis si at jeg ikke får noen prøve heller da. Ja, det vil jo gå ut på et liksom. Ikke noe perm; ikke noe prøve. På grunn av at de forventer at min antatte permisjonstid kommer til å bli langt fremover i tid da. [...] Det er veldig uklart når det blir tatt ut tiltale og om det blir tatt ut tiltale. De kan ikke straffe deg på en måte før du er, altså du er jo uskyldig inntil du er dømt da, hvertfall. Men det er ikke sånn det fungerer nå, for jeg blir jo straffa for det der nå. Jeg tror dette er veldig vanlig. Jeg har massevis av kompiser som har akkurat samme problemet jeg. Så det er jo ikke noe, det er vanlig, det er sånn det fungerer.”

Nr 23 ”Viktor” forteller:

”Det som er tragisk det er at fengselet her bruker nye saker mot deg. For ute i samfunnet så er det jo sånn at har du nye saker, og det ikkje er tatt ut tiltale, så er du uskyldig til det motsatte er bevist. Men her er du skyldig inntil det motsatte er bevist. De bruker alt mot deg. Jeg får ikke perm, jeg får ikke bli overflytta, ingenting, på grunn av ny sak. Men det er ikke tatt ut tiltale ennå. De har brukt et år på å finne ut om de skal ta ut tiltale. [Kan du si noe mer om hva det gjelder?] Det er grovt ran. [Har du blitt tatt inn til avhør eller?] Ja ja, for et år sida. Forklarte at jeg kjente ikkje til det. Men eg regner med at saken kommer opp til sommeren – sommeren eller høsten. Men eg er ute på full tid på denne dommen eg, innen det skjer.”

På saksbehandlersiden kom betenkelighetene ved å vektlegge uavklarte forhold klart frem hos alle, unntagen saksbehandler nr 1. Han er også her litt uklar, men er tydelig opptatt av å unngå spørsmålet om betenkeligheter ved å vektlegge uavklarte forhold:

”[Jeg har fått høre om noen som ble nektet prøven på grunn av nye forhold, og satt full tid, for så å bli frikjent for de nye forholdene. Det er ikke et slags dilemma da, med tanke på at man ikke har fått forsvare seg og sanne ting da?]

Punkt en; så kjenner ikke jeg til dette eksempelet, og jeg går ut i fra at det ikke har skjedd her, at man har fått avslag på permisjon og avslag på prøveløslatelse og så blitt frifunnet, fordi det kjenner jeg ikke til. Så jeg kan ikke kommentere det. Altså, det som selvfølgelig skjer når man har uoppgjorte forhold, er at saken så blir henlagt. Det har skjedd. Det kan være på grunn av bevisets stilling eller at prosessøkonomiske, altså det skjer jo av og til at man henlegger saker som er uoppgjorte, men da må man vurdere det ut fra det tidspunkt saken faktisk er henlagt. For utgangspunktet er at, noen ganger så har man, altså ved varetektsfengsling da er det spørsmål om skjellig grunn til mistanke. Og det er en del tilleggskriterier. Det må være noe som etter loven kan medføre høyere straff enn seks måneder. Det må være et av de fire vilkårene. [Ja, det er noen vilkår. Men jeg bare tenkte på hva du syns om det eksempelet. Skurrer det hvis man tenker seg en sånn konsekvens?] Problemet er at nå kjenner ikke jeg saken, eller hva som er begrunnelsen for vedtaket. Noen ganger så er det en totalvurdering. Noen ganger så trekker man frem enkelte ting. Det kan være at det er en enkeltstående handling vedkommende var sikta for, eller tiltalt for, som var veldig alvorlig, og så blir frifunnet. Så det er helt umulig å kommentere det eksempelet, i og med at man ikke kjenner saken. [Men jeg tenker ikke på om det her i dette eksempelet er gjort en feil eller ikke, for det blir jo umulig å si, men det var noe jeg fant da så jeg trodde kanskje du kunne kommentere det.] Men altså jeg kan ikke kommentere det, i og med at det er det er, jeg kjenner ikke til saken. Det er ikke her det har skjedd, og man må vurdere hver enkelt sak helt konkret. Og noen ganger så er det altså flere ting man vektlegger, eller ser på, selv om man kanskje viser til en eller to ting som har vært avgjørende eller særlig sett hen til. Eller at man viser til ting som faktisk er unntatt partsinnsyn. Det hender jo også.”

Saksbehandler nr 1 sin motvilje mot å kommentere eksempelet, viser kanskje først og fremst en frykt for å si noe ”galt”, og betyr ikke dermed at han ikke ser betenkelighetene. Men dersom saksbehandleren ser betenkelighetene ved å vektlegge uavklarte forhold, kommer det altså ikke frem i intervjuet. Han hadde som nevnt gjennomgående et helt annet fokus enn de øvrige saksbehandlerne.

Saksbehandler nr 3 er litt forsiktig med å bruke begrepet ”forhåndsdomming”. Men at han ser betenkelighetene kommer klart frem:

”Jeg skjønner vel i hvert fall tankegangen holdt jeg på å si, i at mistanke om ny kriminalitet gjør at du må sone lenger. Og sånn sett kan du si at det på en måte innebærer en slags forhåndsdommelse. Men samtidig så er det jo da, så snakker vi jo om, om å sone en dom som allerede er idømt. Og man snakker om prøveløslatelse kontra det å sone til endt tid. Så noe sånn forhåndsdomming er det jo ikke da. Men det er klart det er ikke noen tvil om at du er litt avhengig av påtalemyndighetens arbeid. Både med tanke på hvor grundig arbeidet de har gjort og om det var riktig av de å tiltale deg. Eller også hvor lang tid de faktisk bruker på saken. [...] Og der har du da dilemmaet, eller hva skal vi si, hvordan vi, hvordan den innsatte for så vidt, er i den grad avhengig av politiet. Og hvis det nå viser seg da, at vi fatter et vedtak om ikke å løslate han. Rett og slett fordi vi syns det er sannsynlig at han får rettskraftig dom før endt tid, ut i fra opplysninger fra politiet. Så viser det seg da at politiet har tatt feil. De klarer ikke å få opp saken før endt tid. Da sitter vi der. Det er på en måte litt sånn bristende forutsetninger. Og den innsatte har sonet utover 2/3 tid, rett og slett fordi politiet trodde de skulle få til noe som de ikke klarte å få til. De tilfellene der er uheldige. Men det er sånne ting som det på en måte er veldig vanskelig å få gjort noe med. [Så i de tilfellene så blir det litt betenkelig?] Ja, du kan si at det betenkelige ligger jo i at han ellers ville blitt løslatt tidligere da. Men det er klart han soner jo fremdeles en dom som han er idømt. Sånn sett. Vi snakker ikke om tillegg i tid eller noe sånt, men vi snakker om at han mister en prøveløslatelse, en mulighet til å bli løslatt tidligere. Men det er klart det bør ikke skje alt for ofte.”

Her fremheves at med hensyn til uavklarte forhold får politiet en avgjørende rolle på fangerettens område. Dette kommer jeg tilbake til, bl.a. under pkt 4.4.1.

Saksbehandler nr 2 valgte selv begrepet ”forhåndsdomming”. På spørsmål fra meg om de fant begrepet dekkende svarte også nr 4 og 5 bekreftende. Saksbehandler nr 5 er helt klar:

”[Det blir kanskje en form for forhåndsdomming da?] Ja det gjør jo det. Det er klart det gjør jo det.”

Saksbehandler nr 4 er også enig etter å ha diskutert litt med seg selv:

”Men om hvorvidt han blir, det blir, altså sannsynligheten for at han skal bli dømt eller frikjent? Jeg vet ikke, jeg er ikke helt sikker på hva jeg syns, altså om jeg syns det er riktig eller ikke, for det var jo det spørsmålet ditt egentlig var. Vet ikke helt. [...] Men det kommer også an på hvor lang tid det er fra 2/3 tid til endt tid. Dreier det seg om to år eller dreier det seg om en måned? Men om man blir forhånds dømt, ja, man blir forhånds dømt. Man gjør jo det.”

På hvilken måte de begrepene som her er benyttet både blant fanger og saksbehandlere, har relevans i fangeretten, skal belyses litt nærmere. Uskyldspresumsjonen er for eksempel først og fremst et strafferettslig prinsipp. Som utgangspunkt vil ikke fengselsmyndighetens avgjørelser anses som straff i formell forstand og det er derfor ikke opplagt at disse begrepene har relevans i fangeretten. Men vedtakene fra fengselsmyndigheten vil som nevnt kunne være svært inngripende i forhold til den innsattes personlige frihet. Vedtakene vil også kunne få stor betydning for eksempel for de pårørende. Videre har som nevnt fengselsmyndigheten også et oppdragende ansvar. Av disse grunner er fengselsmyndigheten avhengig av at saksbehandlingen og vedtakene fremstår som tillitsvekkende. Hensynet til rettssikkerhet må generelt veie tungt. I enkelte tilfeller vil også strafferettslige rettssikkerhetsgarantier som

uskyldspresumsjonen, mulighet for kontradiksjon osv, kunne ha relevans, også i forhold til vedtak fra fengselsmyndigheten.

Et eksempel som illustrerer dette er Sivilombudsmannens uttalelse i sak 2384/89¹³² som også Fengselsstyret sluttet seg til. Ombudsmannen ga her uttrykk for at det bevisbyrdeprinsipp som ellers gjelder i strafferetten, dvs. at enhver rimelig tvil skal komme ”tiltalte” til gode, må gis tilsvarende anvendelse i refselsaker.¹³³

I forhold til uskyldspresumsjonen, illustrerer avgjørelsen fra EMD i saken ”Janosevic vs Sweden” at det å iverksette reaksjoner på grunn av forhold som først senere vil bli avklart i en rettssak, ikke er uproblematisk i forhold til EMK.¹³⁴ Her mente klageren at det var et brudd på art 6 nr. 2 at et vedtak om innkreving av straffeskatt ble iverksatt før saken var avgjort av retten. EMD uttalte her at fordi en slik praksis kan få alvorlige følger for klageren, er statene forpliktet til å begrense en slik praksis på en sånn måte at det bare kan skje innen rimelige grenser der de ulike hensyn balanseres rettferdig (”fair”). Et vesentlig moment i denne vurderingen var om klagerens rettslige stilling, etter intern rett, kunne gjenopprettes dersom resultatet av rettssaken gikk i klagerens favør. I den konkrete saken kunne dette skje etter svensk rett, og klageren fikk ikke medhold i at det i dette tilfellet forelå ett brudd på art 6 nr 2. EMD fremholdt imidlertid at det kunne være tilfeller der en slik gjenopprettelse ikke ville dekke klagerens tap fullt ut. Derfor ville et slikt system kunne være gjenstand for kritikk og det burde vurderes svært grundig. Dommen gjelder altså en økonomisk byrde. Fengselsmyndighetens

¹³² Sivilombudsmannens årsmelding, 1990, s. 67.

¹³³ Uttalelsen stammer imidlertid fra tiden før straffegjennomføringsloven og dermed bare ment som et eksempel på hvordan strafferettslige prinsipper kan få anvendelse på fengselsrettens område. Retningslinjene til straffegjennomføringsloven § 40, med støtte i forarbeidene, trekker nemlig i retning av at alminnelig sannsynlighetsovervekt nå er nok.

¹³⁴ EMD No 34619/97, Janosevic vs Sweden, 23.07.2002.

vedtak vil ofte gjelde inngrep i den personlige frihet. Dermed vil en gjenopprettelse ikke ha samme anvendelighet. Selve frihetsberøvelsen, som for eksempel ved avslag på prøveløslatelse, kan jo ikke erstattes.

Uansett viser praksis fra EMD at ikke bare uskyldspresumsjonen, men også de andre rettssikkerhetsgarantiene som skal anvendes ved straffesaker etter EMK art 6, kan være påkrevd også med hensyn til vedtak fra statenes fengselsmyndigheter. I saken ”Campbell and Fell vs The United Kingdom” uttalte EMD at en avgjørelse om å holde igjen den innsatte, utover tidspunkt for prøveløslatelse, kan innebære en så alvorlig reaksjon at rettssikkerhetsgarantiene i EMK art 6 får anvendelse.¹³⁵ Det å nekte prøveløslatelse kan altså likestilles med en strafferettslig reaksjon som gir den innsatte rett til å få spørsmålet prøvet av en domstol. At det er den potensielle reaksjonen som er avgjørende for om avgjørelsen nødvendiggjør garantiene i EMK art 6, og ikke nødvendigvis hvorvidt sanksjonen i internt rett er å anse som straff eller ikke, er fulgt opp i saken ”Ezhe and Connors vs The United Kingdom”.¹³⁶

Avgjørelsen fra EMD i ”Campbell and Fell vs The United Kingdom” har nok ligget til grunn for Justisdepartementets vurdering av dette spørsmålet i forarbeidene til straffegjennomføringsloven.¹³⁷ Her uttaler departementet at:

”Hvis en nektelse er å anse som en ”strafferettslig sanksjon” etter art. 6 tilsier denne konvensjonsbestemmelse at det åpnes for adgang til domstolsprøving av nektelsesvedtaket. Ut fra menneskerettsdomstolens praksis er det ikke grunnlag for å slutte at bestemmelsen kommer til anvendelse ved enhver nektelse av prøveløslatelse. Nødvendigheten av en prosedyre som tilfredsstiller kravene i art. 6 kan imidlertid oppstå i tilfeller hvor nektelsen skyldes alvorlige forhold og er av inngripende karakter,

¹³⁵ EMD No 7819/77; 7878/77, Campbell and Fell vs The United Kingdom, A 80 (1984).

¹³⁶ EMD No 39665/98; 40086/98, Ezhe and Connors vs The United Kingdom, 09.10.2003.

¹³⁷ Ot. prp. nr. 5 (2000-2001) s. 113.

og hvor nektelsen dermed har sterke likhetspunkter med straff. I forhold til norsk rett og praksis kan spørsmålet om adgangen til domstolsprøving være særlig aktuelt i tilfeller hvor prøveløslatelse ved 2/3-dels straffetid nektes på grunn av straffbare handlinger som ikke er rettskraftig pådømt. Prøveløslatelse kan etter gjeldende rett nektes hvis de straffbare forhold forventes pådømt innen endt straffetid.”

Som tidligere nevnt er dette strammet inn i retningslinjene til straffegjennomføringsloven. Det er ikke lenger noe krav om at de uavklarte forholdene forventes pådømt innen endt tid.

Departementet fremholder videre:

”Nektelse av prøveløslatelse er et forvaltningsvedtak og etter tvistemålsloven § 435 nr. 1 har norske domstoler en begrenset prøvelsesrett over forvaltningsvedtak da kun lovmessigheten av vedtaket kan prøves. Lovutkastet gir kriminalomsorgen et betydelig rom for skjønn og domstolenes prøvelsesintensitet vil derfor i utgangspunktet være begrenset.”

Departementet konkluderer med at:

”Departementet har etter en grundig vurdering kommet til at det tross dette ikke er nødvendig med en endring av gjeldende rett ved å innføre adgang til domstolsprøving i saker hvor prøveløslatelse nektes.”

Begrunnelsen for dette standpunktet er at:

”Domfelte kan som nevnt bringe saken inn for domstolene til prøving etter tvistemålsloven § 435 nr. 1. Ved vurdering av prøveløslatelsesadgangen etter denne bestemmelsen må domstolene, etter departementets oppfatning, se hen til §§ 1-3 i Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30 (Menneskerettsloven). Formålet med denne loven er å styrke menneskerettighetenes stilling i norsk rett, og Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) skal etter § 2 gjelde som norsk lov. § 3 fastsetter at konvensjonsbestemmelser ved motstrid skal gå foran bestemmelser i annen lovgivning. Etter departementets oppfatning må menneskerettslovens bestemmelser

tolkes slik at kravene i EMK art. 6 skal være oppfylt i tilfelle hvor saker om nektelse av prøveløslatelse bringes inn for domstolene. I lys av dette kan domstolene derfor etter departementets vurdering velge en mer intensiv prøving av kriminalomsorgens nektelsesvedtak slik at vedtaket blir gjenstand for full domstolskontroll i relasjon til bestemmelsen i EMK art. 6.”

Essensen i dette er altså at departementet mener det kan være tilfeller hvor domstolsprøving er nødvendig, og at dagens ordning ikke er tilfredsstillende, men at man likevel velger å ikke innføre en forbedring. Å begrunne dette valget ved å vise til menneskerettsloven, er vel nærmest stikk i strid med menneskerettslovens formål; nemlig som departementet selv er inne på – å styrke menneskerettighetenes stilling. For selv om man tenker seg at domstolene vil ta det ansvaret departementet her fraskriver seg, hefter det imidlertid fortsatt en alvorlig svakhet ved departementets begrunnelse. EMK art 6 forutsetter jo en reell prøvelsesmulighet. Ettersom et nektelsesvedtak kommer tett opp til tidspunktet for prøveløslatelse, vil man allerede ha sonet langt utover 2/3 tid før man kan forvente en avgjørelse etter et sivilt søksmål. Videre vil innsatte, som nevnt innledningsvis, generelt utgjøre en svært ressurs svak gruppe. Ikke minst økonomisk. Man har ingen reell inntekt¹³⁸, og det gis ikke fri rettshjelp i fangesaker jfr. rettshjelpsloven § 1.¹³⁹ Derfor vil prøvelsesretten etter tvistemålsloven § 435 nr. 1 være helt illusorisk for de aller fleste.

¹³⁸ Satsen for dagpenger etter straffegjennomføringsloven § 19 er pr tiden 48 kr dagen, jfr. Rundskriv KSF 5/2000, 18.12.2002.

¹³⁹ Etter rettshjelpslovens § 6 kan departementet dispensere i enkelttilfeller, og dermed innvilge rettshjelp i tilfeller som faller utenfor loven. Denne adgangen er delegert til fylkesmennene. I følge Justisdepartementets rundskriv, G-73/96 s. 85ff, bør det imidlertid føres en svært restriktiv praksis med hensyn til å gi fri rettshjelp i fangesaker. Dermed vil vel de fleste advokater kvie seg for å starte en prosess etter tvml § 435, i håp om at fylkesmannen vil ta regningen. Departementet begrunner en restriktiv praksis med at politi/påtale- og fengselsmyndighetene vil kunne gi tilstrekkelig veiledning, slik at advokatbistand ikke kan sies å være nødvendig i fangesaker. Dette er ingen god begrunnelse. Særlig

Men å diskutere betydningen av EMK art 6 i forhold til ”straffbare handlinger som ikke er rettskraftig pådømt”, blir etter min oppfatning uansett upresist. Domstolsprøvelse av frihetsberøvelse på grunn av uavklarte forhold, burde heller vært vurdert i forhold til EMK art 5 nr. 1, bokstav c. Det er denne bestemmelsen som gjelder frihetsberøvelse på grunn av rimelig mistanke om at den det gjelder har begått en straffbar handling, eller rimelig grunn til å anse dette nødvendig for å hindre ham i å begå en straffbar handling, eller i å flykte etter å ha gjort det. Etter EMK art 5 nr. 3 skal enhver som er berøvet friheten etter EMK art 5 nr. 1, bokstav c, straks fremstilles for en dommer eller en embetsmann som ved lov er bemyndiget til å utøve domsmyndighet. Nærmere om dette under pkt 4.4.2.

4.3.5 Motivasjon

Et av formålene med straffegjennomføringen er å motvirke nye straffbare handlinger, jfr. straffegjennomføringsloven § 2. Dette innebærer blant annet at innholdet i straffegjennomføringen skal fremme domfeltes tilpassing til samfunnet, og motivere domfelte til egen innsats for å motvirke nye straffbare handlinger jfr. § 3. Begrensningen ligger i at dette skal gjøres med ”de tiltak kriminalomsorgen har til rådighet”. Fængselsmyndigheten kan gi refselsler eller intensiver på bakgrunn av relasjonen mellom fange og anstalt. Som nevnt kan for eksempel permisjoner ses på som en belønning for de som har oppført seg bra eller prøver å omstille seg. Et annet eksempel vil være overføring til anstalter eller avdelinger med spesielle soningsprogrammer for de som forsøker å gjøre noe med et rusproblem, et problem som kanskje er grunnleggende i forhold til den kriminelle løpebanen man har bak seg.

når det som her er snakk om å gå til sivilt søksmål mot fængselsmyndigheten, vil det selvsagt ikke være tilstrekkelig å vise til at rettshjelp ikke er nødvendig fordi fængselsmyndigheten har veiledningsplikt.

Å vektlegge forhold som kommer utenfra, som altså ikke har noe med relasjonen mellom anstalten og fangen å gjøre, vil undergrave de tiltak kriminalomsorgen har til rådighet. Soningssituasjonen påvirkes ikke lenger av hva man signaliserer overfor fengselsmyndigheten eller hvordan man oppfører seg. Å frata den innsatte muligheten til å påvirke sin egen tilværelse på denne måten, innebærer at ansvaret, og dermed motivasjonen, vil kunne reduseres tilsvarende.

Kjennskap til en slik praksis kan i seg selv føre til at den innsatte gir opp fra begynnelsen av, fordi man ikke får sterke nok intensiver til å gå den lange veien, eller fordi man opplever systemet som urettferdig.

Har man klart det som for mange vil være svært vanskelig; å holde seg rusfri, oppføre seg bra, og dermed unngått disiplinære reaksjoner, kan det oppleves som veldig urettferdig å ikke få for eksempel permisjoner. Særlig når dette skyldes opplysninger fra politiet om uavklarte forhold. Det er som nevnt ofte umulig for fangen å forsvare seg mot slike opplysninger, selv om man mener det er snakk om et forhold som ikke er reelt. Fangen har heller ingen påvirkningsmulighet på sakens gang. Han kan ikke kreve å få en avklaring. Politiet kan bruke all den tid de trenger, noe som ofte oppleves som en trening.

Videre fremstår altså fengselsmyndighetens saksbehandling på dette område ofte som lite tillitsvekkende, for eksempel med hensyn til dårlige eller ufullstendige begrunnelser. Saksbehandler nr 5 var under pkt 4.3.2. inne på at tillit til systemet er viktig i forhold til det oppdragende element straffegjennomføringen er ment å ha:

”Altså det ville være et dårlig eksempel overfor de innsatte og så på en måte ikke kunne drive ærlig i hele saksbehandlingen her. Det som blir gjort blir på en måte lagt frem i full offentlighet.

Hvis vi ikke kan gjøre det så er det, det er ikke noen oppfordring for å ta ansvar for handlinger og stå for det du sier og gjør liksom. Aldeles ikke.”

Flere av fangene har gitt uttrykk for at praksisen med å vektlegge uavklarte forhold går ut over motivasjonen til å omstille seg. Nr 2 ”Børre” gir uttrykk for at man blir sint og frustrert, og får lyst til å ruse seg:

”Det var en som var her, som har opplevd det samme, men han ble sendt herfra for han fikk positiv pisseprøve. Han røyka hasj. Men det skjønner jeg når du sitter inne for første gang og dem driver å tuller sånn med deg. Så gidder ikke du å drive å, - du bare gir opp rett og slett. Så begynner du å gjøre ting, for du har ikke noe å tape. [...] Det fører til at man har lyst til å lage jævla mye faenskap. Lage nye forhold her inne rett og slett. Men så veit du jo ikke hva du skal gjøre. Men det er derfor folk begynner å ruse seg. Og så går det galt ikke sant. Du har lyst til å lage skikkelig helvete, ikke sant, men det er ikke vits på den måten der.”

Nr 24 ”Werner” forklarer hvordan denne praksisen kan innebære det motsatte av å fremme tilpasningen til samfunnet. Nr 24 ”Werner” opplevde å sone svært isolert og under spesielt strenge soningsforhold. Dette skyldtes at fengselet mente han var spesielt rømmingsfarlig, fordi han hadde nye forhold som kunne medføre en vesentlig lengre straff, dersom han ble dømt. Dette hadde sammenheng med et press fra politiet som blant annet fremstilte ham som spesielt farlig. Han opplevde dette som svært urettferdig. Om virkningen av en slik praksis i forhold til at han en dag vil bli løslatt, sier han følgende:

”Jeg tror det gjør mer skade enn nytte, jeg. Det er bare tiden som kan lege dette her. Jeg er ikke i tvil om at alt det jeg har vært igjennom på mange måter har skada meg. Altså ikke sånn at jeg er noe gal på noen måte, det er jeg jo ikke, men jeg veit at det har gjort noe med meg, sånn følelsesmessig. Jeg blir jo ikke så jævla varmhjerta da.”

Nr 24 ”Werner” ble frikjent for det nye forholdet. Etter dette har han opplevd en gradvis tilbakeføring til vanlige soningsforhold. Nr 6 ”Fredrik” er også inne på tilliten til systemets betydning for rehabilitering:

”Du kommer ikke videre når du sitter sånn låst i systemet. Du får et sånt vanvittig hat til systemet. Det kan være spesielle kammere hvor det har blitt litt personlig, og de ønsker å gjøre livet surt for deg. Åssen skal de rehabilitere folk sånn? Det lar seg ikke gjøre ikke sant.”

Nr 6 ”Fredrik” opplever det altså også som om det er politiet som utøver et press overfor fengselsmyndigheten. At det er politiet som viser størst interesse med hensyn til å kommunisere opplysninger til fengselsmyndigheten og dermed de virkningene dette får, er også i tråd med det generelle inntrykket, jfr. mer om dette under pkt. 4.4.1 og 4.4.2.

4.3.6 Kvalitet og fengselsmyndighetens muligheter for kontroll

Flere av fangene har gitt uttrykk for at de opplysningene som politiet oppgir til fengselsmyndigheten ikke nødvendigvis er korrekt. Stort sett har dette dreid seg om at man ikke er skyldig i de uavklarte forhold som politiet har opplyst om. Men det er også mange som har utalt seg om andre svakheter ved den informasjonen politiet kommer med. Nr 1 ”Anders” forteller hvordan STRASAK kan gi et svært skjevt bilde av virkeligheten:

”Og så oppdaga jeg det, at på STRASAK, da kan du i en og samma sak være for eksempel mistenkt for tyveri av en bil, og så er du mistenkt for salg av samma tingen - og så blir du dømt bare for heleri av den tingen. Da er en og samme ting tre saker på STRASAK. Så har du to sånne ting da så er det seks saker det. [...] Jeg ble stoppa av politiet en gang, og de sjekka hvem de gutta i bilen var. Og da sa de liksom - du har jo, den gangen så trur jeg det var 52 saker jeg, og da hadde jeg aldri sona før enda. Jeg hadde en betinga dom og en samfunnstjeneste. Jeg mente

han sto å bløffa meg opp i trynet. Men han gjorde jo ikke det, for det var det antall saker det sto det den gangen.”

Flere har gitt uttrykk for at politiets opplysninger ikke gir et korrekt bilde. Nr 6 ”Fredrik” forteller:

”Politiet kom med opplysninger som ikke stemte men det ble oppklart senere. Dette var i forbindelse med en velferdspermisjon til en barnedåp. Fengselet kontaktet da x politikammer. De fikk da tilbake en skikkelig smørbrødtype om at jeg var siktet for så- så mange alvorlige forhold. Og det var mye det var snakk om. Dette kom fra en jurist på kammeret. Jeg tar da et nytt møte med inspektøren på fengselet, og sier at det stemmer ikke, og listet selv opp hva jeg var eller kunne forvente å bli siktet for, og hvor alvorlig dette var. Inspektøren tok da på nytt kontakt med politikammeret i x og da modererte de seg, og bekreftet min versjon, og så fikk jeg ordnet den permisjonen. Fengselet skjønte at jeg snakka sant.”

Det var også mange fanger som fortalte at politiet opplyser om uavklarte forhold som ligger svært langt tilbake i tid, men som har blitt stående som en anmerkning i politiets interne registre. Dette ble bekreftet av saksbehandlerne. Saksbehandler nr 3 forteller:

”Ja, altså nye forhold er jo misvisende det er altså uoppgjorte forhold. Det er det vi spør om. Og det kan være gammelt grums. Det kan være saker som går flere år tilbake i tid det. Du kan si det vi spør om er rett og slett bare om å få en oversikt over hvilke saker den innsatte har, som ikke er påtalemessig ferdigbehandla, eller ikke er pådømt. Politiet har ikke noen sånn selektiv måte å gi den informasjonen på, de gir bare alt som ikke er avgjort.”

At gamle saker blir liggende på denne måten, er kanskje praktisk med hensyn til internt bruk i politiet. Men som nevnt i pkt 3.2.2 vil det å videreformidle denne type informasjon, kunne være et brudd på taushetsplikten etter straffeprosessloven § 61a.

Samtlige saksbehandlere var imidlertid opptatt av å formidle at slik informasjon ikke vil bli tillagt avgjørende vekt. Man foretok en kvalitetskontroll, hvor man sjekket opp hvor gamle sakene var, hvordan saken sto, hvor alvorlige forhold det gjaldt og hvor lang dom som kunne forventes. At fengselsmyndigheten foretar en viss kvalitetskontroll er nok også det normale. Mitt generelle inntrykk er imidlertid at opplysninger fra politiet i stor grad tillegges avgjørende vekt, uten at det foretas noen form for kvalitetskontroll, eller på tross av at kontrollen avdekker at opplysningenes art eller kilde tilsier forsiktighet. ”Gammelt grums” kan få avgjørende betydning, og det samme gjelder for eksempel opplysninger fra polititjenestemenn, om anmeldelser eller de helt tidlige stadiene i etterforskningen.

Men uansett om det foretas en kvalitetssikring eller ikke, vil det som regel ikke kunne gi saksbehandleren noe uttømmende svar på hvilken betydning opplysningene bør få. Saksbehandler nr 5 uttrykker det slik:

”Men det er vanskelig å få noe tydelig svar på strafferammer, og på når det skal pådømmes, og hvor lang dom politiet mener at vedkommende kan få. Det er veldig diffust. Det er vanskelig å få politiet til å gjøre det skriftlig. Dokumentere det. [...] Jeg føler innimellom at vi ikke kan bruke det, fordi det på en måte, det er ikke fakta, det er mer sånn synsing. Og noen ganger har vi opplevd at hvis vi treffer en annen tjenestemann på akkurat samme kontor, så mener han noe helt annet. Og da bruker vi det ikke altså, da blir det helt dumt. [...] Jeg må ofte tro. Altså politiet sier at de tror det blir pådømt innen da og da, og de tror at han kan få ett års fengsel, ikke sant. Og hvis det da ikke blir pådømt før kanskje lenge etterpå, så blir jo det feil. Og hvis det blir pådømt den datoen, men at han bare får fire måneder, så blir det også feil. For da skulle vi heller ikke tatt hensyn til det. Jeg syns jo det der, jeg har bare lyst til å presisere det der, - at det kriteriet er ikke ålreit i seg selv. Altså tidligere forhold burde vært oppgjort, eller at politiet måtte sette inn ekstra ressurser, for så å få gjort det ferdig. Altså allerede i starten av soningen, sånn at man fikk laget en felles dom da. Sånn at du kommer unna de greiene der. Det blir altså nokså urimelig. Det gjør jo det altså.”

At det på tross av kvalitetssikring er vanskelig for fengselsmyndigheten å vurdere betydningen av opplysningene har, som tidligere påpekt, sammenheng med at opplysningene fra politiet er ment for et helt annet organ, nemlig en domstol.

4.4 Hvorfor skjer det?

4.4.1 To organer med ulike roller

Saksbehandler nr 3 tar opp spørsmålet om forholdet mellom fengselsmyndigheten og politiet i forhold til en sak der den innsatte ble holdt ut over 2/3 tid utelukkende på grunn av det uavklarte forholdet. Han mener utviklingen går mot økt kontakt:

”Jeg er enig i at dette ikke er bare greit. Det er to forskjellige organer med ulike oppgaver. Og utviklingen går mot mer og mer kontakt. Det er klart at i den saken der så var det ekstra stivt for den innsatte. Han satt jo på en åtte års dom. Og hadde sittet på [fengsel 3] med bra progresjon og eksemplarisk oppførsel. Han hadde permisjoner og var etter hvert overført til X [Åpen]. Og så får han da en tiltale, overføres hit [Lukket]. Får ikke permisjoner, ikke prøveløslatelse. Vi ga ham etter hvert permisjoner på tross av de nye forholdene allikevel da. Og så blir han frikjent. Det var jo overraskende da. Men da var løslatelsesvedtaket skrevet ferdig i tilfelle han skulle bli frikjent. Men det er vanskelig i slike situasjoner. Har man fått opplysninger så ligger de jo der. Men det hører jo med til historien at tre uker senere så ble han igjen pågrepet og varetektsfengslet. Men det slapp han også for. Så enten så kan man si at politiet ikke har gjort god nok jobb, eller så er han rett og slett forfulgt av politiet. For at de har han under oppsikt det er nok klart.”

Til nå har det for det meste dreid seg om opplysninger om slike uavklarte forhold. Inntrykket er da også at dette er hovedtemaet med hensyn til kommunikasjon mellom fengselsmyndigheten og politi/påtalemyndighet. Men undersøkelsen avdekket også andre sammenhenger hvor det kan oppstå en kommunikasjon, eller et samarbeid som kan være uheldig.

Fange Nr 24 ”Werner” forteller om et tilfelle der en statsadvokat tar kontakt med fengselsmyndigheten og fraråder at han gis permisjon fordi han er dømt for en alvorlig forbrytelse:

”Jeg har erfaring med både at fengselet ringer, og at politiet og statsadvokaten nærmest uanmeldt eller uoppfordra tar kontakt. Den gang jeg søkte permisjon på fire års regelen, så sier statsadvokaten at det vil virke støtende på samfunnet om jeg blir sluppet på perm. Og dette er jo nærmest tatt ut av luften ikke sant. Det er jo ingen som bryr seg om, om jeg slippes på perm ikke sant. Og de viste da til at forbrytelsene var så alvorlig med hensyn til hva jeg hadde gjort da. Dette er jo bare tull. Det faller på sin egen urimelighet. Når du ser på lengden på min dom så skjønner man at det er mange som sitter for mye alvorligere forhold enn det. Men det ender jo med at det går syv år før jeg får min første perm.”

Det er betenkelig at en statsadvokat blander seg inn på fengselsmyndighetens ansvarsområde på denne måten. Hvor alvorlig et forhold er, skal det være opp til domstolen å ta stilling til ved straffeutmålingen. Soningsforløpet og spørsmål om permisjon er fengselsmyndighetens ansvar. Fengselsmyndigheten må i tillegg til sikkerhetsvurderingen ta høyde for skadevirkninger av fengslingen, og at fangen gradvis skal tilbakeføres til samfunnet. Men som nevnt innledningsvis under pkt 1.3 er det lett tenkelig at slike uttalelser fra en statsadvokat blir tillagt vekt ut over hva det er saklig grunnlag for. Et tilsvarende eksempel fra en annen fange illustrerer dette godt. Her kom den statsadvokaten som hadde vært aktor i saken med en skriftlig henvendelse til fengselsmyndigheten. Foruten at han ber om å holdes løpende orientert om hvilke sikkerhetstiltak som iverksettes med hensyn til den innsatte, kom han med en uttalelse om at det forelå en klar generell fare for rømming, men altså ikke noe konkret.

Påtegningsarket legges inn som illustrasjon nr 14:

PÅTEGNINGSARK

Sak nr. [REDACTED]

07/ho

[REDACTED], [REDACTED] f. [REDACTED]

Sendes Justisdepartementet, Kriminalomsorgsavdelingen, idet man under henvisning til brev av 7.2.97 fra [REDACTED] landsfengsel kan opplyse at man ikke har mottatt nye opplysninger om konkret rømningsfare.

Man anmoder imidlertid fengselsmyndigheten, spesielt i sak som denne, å iverksette de helt nødvendige tiltak som til enhver tid finnes påkrevet for å hindre rømming og å motvirke rømningsforsøk.

Det er klar, generell fare for rømming i denne sak, slik opplysningene fremtrer. Jfr [REDACTED] lagmannsretts dom av 24.6.1994 og Høyesteretts dom av [REDACTED] og påtegnning herfra av 13.7.1994.

Forannevnte dommer er av de strengeste som er utmålt for organisert, alvorlig narkotikakriminalitet i Norge med internasjonale forgreninger, og man forventer at dette gjenspeiles i de vurderinger og beslutninger som treffes vedr. fullbyrdelse og soning av dom.

Man anmoder om å bli holdt løpende orientert om hvilke sikkerhetsmessige tiltak som treffes for domfelte [REDACTED] f. [REDACTED].

OSLO STATSADVOKATEMBETER, 15. april 1997

MOTTATT

16 APR 1997

[REDACTED] LANDSFENGSEL

Kopi: Direktøren for [REDACTED] landsfengsel

Saken havnet til slutt hos Sivilombudsmannen (sak1997-1889).¹⁴⁰ Innledningsvis uttalte Sivilombudsmannen at dersom denne tilrådingen var blitt fulgt, uten at fengselsmyndigheten hadde foretatt en selvstendig vurdering, eller at tilrådingen var tillagt større vekt enn det var saklig grunnlag for, ville det innebære en mangel og ugyldighetsgrunn ved vedtaket. Fengselsmyndigheten fastholdt imidlertid at uttalelsene ikke ble tillagt avgjørende vekt, noe Sivilombudsmannen var nødt til å legge til grunn, i mangel av andre holdepunkter. Sivilombudsmannen uttaler likevel:

”Jeg vil likevel påpeke det uheldige i at det overfor klageren ble skapt et inntrykk av at det var blitt lagt avgjørende vekt på statsadvokatens uttalelse. Saken illustrerer også betydningen av at så vel fengselsmyndigheter som påtalemyndighet er seg bevisst de ulike rollene de har i strafferettspleien, og at skillet mellom påtalemyndighet og fengselsvesen også kommer til uttrykk utad gjennom den måten organene forholder seg til hverandre på. Uklarheter med hensyn til de ulike organers roller kan bidra til å svekke innsattes tillit til at søknader i henhold til fengselsloven¹⁴¹ behandles korrekt. I påtegningen fra statsadvokaten ble det bl.a. uttalt at det var ”klar, generell fare for rømming i denne sak”. Det kan neppe være tvil om at statsadvokaten her ga uttrykk for en generell sviktfarevurdering som det hører inn under fengselsmyndighetene å foreta. For øvrig har jeg merket meg at Riksadvokaten i svarbrevet hit uttaler at den fremgangsmåten som er benyttet i denne saken er ”sjelden”, samt at det fra påtalemyndighetenes side ikke skal ha vært uttalt noe behov eller ønske om ”uttalerett”. Jeg går derfor ut fra at statsadvokatens påtegning i saken representerer et engangstilfelle.”

Eksempelet til Nr 24 ”Werner” viser imidlertid at dette ikke er et engangstilfelle. Den innsatte som opplevde dette har senere kommet inn i permisjonsrutine, og soner for tiden på åpen anstalt. Han har ikke rømt eller uteblitt.

¹⁴⁰ Sivilombudsmannens årsmelding, 1999, s 225.

¹⁴¹ Uttalelsen er altså fra tiden før straffegjennomføringsloven, men har fortsatt relevans i forhold til gjeldende rett.

At det går et viktig skille mellom politi/påtalemyndighet og fengselsmyndigheten, og at et samarbeid ikke nødvendigvis er av det gode, ble understreket av både fanger og saksbehandlere. Saksbehandler nr 4 fremhever at dette er organer med helt forskjellige oppgaver og mål:

”Og jeg tror nok sånn tradisjonelt så er det ikke noe særlig godt samarbeid mellom politi og fengselsvesen altså. For vi har på en måte forskjellige mål. Veldig forskjellige mål. Det er jo sånne strafferettskjedekonferanser som da pleier å være fylkesvis. Hvor det da er politi, påtale, fengsel og fromsorg. Og når du da på en måte hører diskusjonene der, så er det veldig lett å plukke ut hvor det vedkommende kommer fra.”

Saksbehandler nr 5 utdyper det litt nærmere:

”Nei altså når det gjelder det med samarbeidet med politiet så har det, altså min opplevelse er jo at vi har litt sånn forskjellig syn på innsatte, kriminelle. Og det tror jeg har sammenheng med at vi treffer de i forskjellige settinger ikke sant. Vi er mer opptatt av at den innsatte skal løslates og at vi må prøve å få til noe fornuftig i løpet av soningen, enn det politiet er. Og vi er mer opptatt av at det er bra at den innsatte får kontakt med samfunnet, at det på en måte øker sjansen for at han kan tilbakeføres uten ny kriminalitet da, enn det politiet er. [...] Jeg syns vel at politiet er mer opptatt av strenge straffer, lengre straffer og mer av lukket fengsel, og har større tro på det, at det virker. Jeg syns det er mindre evne til å se sammenhenger. [...] Jeg vil tro det henger sammen med at da blir det renovasjon rett og slett altså: ”Få slasken unna, få de inn og la de sitte der”, ikke sant. Og da blir det stille og rolig i gatene. Men de tenker ikke på at de skal ut en dag.”

Saksbehandler nr 4 og 5, som begge var tilknyttet fengselet med det mildeste regimet (fengsel 1), fortalte begge om ulike situasjoner der politiets metoder og mål var så uforenlige med deres egne oppgaver, at et samarbeid ikke var mulig. Saksbehandler nr 5 fortalte:

”De vil vite når han skal på permisjon eller om han skal på permisjon, eller så er det innsatte som politiet ønsker å ha ut. Og da er fordi at de skal spane på de, de holder på med en større narkotikasak, etterforskning. Eller de vil ha han ut fordi han skal hjelpe politiet med ett eller annet. Fortelle de et eller annet, eller vise de ett eller annet eller sånne ting. Og begge de to tilfellene syns jeg som fengselsansatt er problematisk, jeg det er vanskelig. Fordi jeg har et helt annet regelverk å forholde meg til når det gjelder permisjon. Altså innsatte skal ha permisjon eller kan få permisjoner for å ivareta samvær med familien sin og spesielt barn og ikke sant? For å klargjøre seg for løslatelse. Det har ingenting med den typen politiarbeid å gjøre.”

Med hensyn til spørsmålet om hvilke situasjoner hvor det er på sin plass med en kommunikasjon mellom disse organene, ble jeg litt overrasket over svarene. Jeg forventet at praksis i stor grad ville forsvares av hensyn til fornærmedes, eventuelt den innsattes, personlige sikkerhet. Altså at kommunikasjon er nødvendig for å beskytte potensielle ofre. Noe av bakgrunnen for denne forventningen skyldtes hvordan represalier ble fremtrukket overfor meg i innsynsprosessen, jfr. pkt 2.4. På spørsmål om saksbehandlerne mente opplysninger fra politiet var viktige og eventuelt hvorfor, var det imidlertid ingen fokus på slike farlige situasjoner. Saksbehandlerne nøyde seg med å påpekte at dette var informasjon som etter regelverket skulle vektlegges. Noen nevner at fengselsmyndigheten også har som oppgave å beskytte samfunnet, f.eks i forbindelse med en sviktfarevurdering. Men ingen kommer med konkrete eksempler der politiopplysninger har fått noen betydning i denne sammenhengen. Saksbehandler nr 4 antyder tvert i mot flere steder at det i denne sammenhengen kan være ekstra stor grunn til å være forsiktig med politiopplysninger:

”Men det hender at det dukker opp sånne ting i forbindelse med familiekonflikter. Og da må vi prøve å begynne å ta stilling. Altså hvor reelt tror vi dette er. Har det vært noe som skjedde [en trussel] fordi man var i en krangel, og så har den ene valgt prøve å gjøre det vanskelig for den andre [den innsatte], for det kan også skje ikke sant.”

Men det kan selvsagt tenkes at politiet sitter på informasjon som forteller at utgang for en innsatt kan innebære en farlig situasjon, enten for ham selv eller for andre. Da kan informasjonsutveksling være påkrevd. Men dette trenger ikke innebære at den innsattes soningssituasjon forandres. Er politiet informert om utgangen kan det tas forhåndsregler. For øvrig vil forholdet til offeret kanskje kunne avhjelpest ved bruk av besøksforbud og oppholdsforbud etter straffeprosessloven kapittel 17a, eller ved at fengselet gir fornærmede varsel, jfr. straffegjennomføringsloven § 36.

Er det snakk om en så farlig person at det må få betydning for soningen ut over dette, må det forventes at han idømmes forvaring, jfr. straffeloven § 39 c. På den måten vil spørsmålet bli behandlet av en domstol med de rettssikkerhetsgarantier det innebærer.

4.4.2 Substitutt for varetekt

Når soningssituasjonen påvirkes utelukkende på grunn av uavklarte forhold, for eksempel ved at prøveløslatelse eller utganger nektes, er dette i realiteten et substitutt for varetekt. Undersøkelsen viser at de uavklarte forholdene ofte får avgjørende betydning, for eksempel med hensyn til å nekte prøveløslatelse. Videre fremkommer det eksempler der det uavklarte forhold har avgjort saken, stikk i strid med alle andre hensyn.

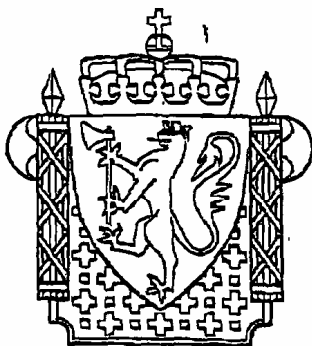
Å intervju representanter for politiet ble som nevnt under pkt 1.4 for omfattende med hensyn til rammene for prosjektet. Likevel gir undersøkelsen holdepunkter for å anta at bakgrunnen for praksis kan være at politiet ser på dette som en enkel måte å oppnå de restriksjoner som ellers måtte oppnås gjennom varetektsfengsling. Både fanger og saksbehandlere gir uttrykk for at dette er tilfelle. I intervjuet med saksbehandler nr 3 kom det frem på denne måten:

”Skal ikke legge skjul på at politiet, hvis det var opp til de så satt folk til.. [Full tid?] Ja, i alle fall så lenge de har et eller annet uoppgjorte saker som politiet driver og etterforsker. [Man kan kanskje si at de forsøker å bruke denne kanalen som et substitutt for varetekt?] Ja, det gjør de, det er klart.”

Følgende fakser fra en politiadvokat til et av fengslene illustrerer dette veldig godt. I den første faksen fremgår det at det ikke tatt ut tiltale ennå, men at politiet har vurdert å fengsle den innsatte, men at dette kan unngås ved at den innsatte får et strengt regime, uten permisjoner, utgang eller tilgang til telefon. I den andre faksen fremgår det bokstavelig at politiet anser soningen som et ”surrogat til varetekt”. Faksene legges inn som illustrasjon 15 og 16:

13. FEB. 2003 14:21

NR. 8045 S. 2

OSLO POLITIDISTRIKT

Postboks 8101 Dep
0032 Oslo

Tlf: [REDACTED]
Fax: [REDACTED]

TELEFAX

Dato:

22/2-02

Til:

Att:

Fra:

Deres ref.:

Ant. sider: 1 (Inkludert denne)

MELDING:

Hei! Vedl. oversender du, dok. vedr. [REDACTED].
[REDACTED]. Når det gjelder sikkerhet, så har
ikke utarbeidet. tatt ut tiltak enda. Den skal være
rett rundt hjørnet. Viser til kopi av siste anken
og rapp. av 8/5-02 fra p.k. [REDACTED]. Har vurderet
å fengsle sikker, men håper det kan unngås
hvis han får et strengt regime her der.
Bør ikke få permisjoner eller utgang og tilgang
på telefoner. Der skal for tiltakene og beredningene
når disse foretas. [REDACTED] en tilbakemelding
Hilsen [REDACTED]

Dersom De mener at De ikke er rett mottaker, vennligst gi meg beskjed.
If this telefax by mistake is sent to a wrong address, please notify sender

From: ADVOKATFIRMAET [REDACTED]

24/02/2003 13:20 #405 P.002/004

13. FEB. 2003 14:21 [REDACTED]

NR 8045—S. 3—

OSLO POLITIDISTRIKT

Postboks 8101 Dep
0032 Oslo

Tlf: [REDACTED]

Fax: [REDACTED]

TELEFAX

Dato: 25. november 2002

Til: [REDACTED]

Att: Underdirektør

Fra: P.adv. [REDACTED]

Deres ref.:

Ant. sider: 10 (inkludert denne)

VEDR. [REDACTED]

Det vises til tidligere samtale med politietterforsker [REDACTED] i dag.

Politiet ber om å bli varslet dersom [REDACTED] søker om permisjon. Bakgrunnen for dette er at han er tiltalt for en rekke meget alvorlige forhold etter forrige dom som han nå soner på [REDACTED] fengsel. Politiet anser soningen av denne dommen som et surrogat til varetekt i tiden frem til rettsbehandlingen av disse forholdene. Han vil bli vurdert pågrepet og fremstilt for varetektsfengsling dersom han gis permisjoner eller løslates før disse sakene kommer opp for retten.

Vedlagt oversendes tiltalebehandling mot [REDACTED] og notat fra [REDACTED] landsfengsel.

Med vennlig hilsen

[REDACTED]
[REDACTED]/politadvokat

Dersom De mener at De ikke er rett mottaker, vennligst gi meg beskjed.
If this telefax by mistake is sent to a wrong address, please notify sender.

At dette er enkelt, gjør det imidlertid ikke lovlig. Det riktige ville i disse sakene være å fremstille den innsatte for tingretten, jfr. straffeprosessloven §§ 171 til 175, jfr. 184. Når det er de uavklarte forholdene som alene avgjør spørsmålet om prøvenekt, vil denne fremgangsmåten være påkrevd etter EMK art 5 nr 3, jfr. menneskerettsloven § 2, jfr. pkt 4.3.4

Dersom det ble gjort på denne måten, ville det sannsynligvis medføre at inngrep i den innsattes soningssituasjon i større grad ville blitt beholdt de tilfellene der det er nødvendig, og ikke slik som nå; hvor det nærmest er automatikk mellom uavklarte forhold og prøvenekt. Det er ikke alle lovbrudd som aktualiserer varetekt. Politiet vil uansett ikke bestandig be om varetekt. Og selv når de gjør det, blir det av og til avslått av retten, noe som viser at det her finner sted en reell prøvelse av dette spørsmålet. Ved bruk av varetekt er man dessuten bedre beskyttet mot uberettiget forfølgning gjennom krav på erstatning etter straffeprosessloven § 444, første ledd, annet punktum. En slik regel finnes ikke for de som har blitt holdt igjen i prøvetiden. Hensynet til rettssikkerhet vil altså bli bedre ivaretatt.

Dermed styrkes også tilliten til systemet. Domstolen var det eneste leddet i straffesakskjeden som ikke ble kritisert av noen. Tvert i mot ble domstolen av flere innsatte, trukket frem som det organ som burde ha tatt avgjørelsen. Nr 15 ”Stian” gir et eksempel der politiet gikk til retten, og gir uttrykk for at dette er en ”real” fremgangsmåte:

”Det var en nå som satt på åpen soning. Og så har dom finni bevis på en to år gammel sak. Da gikk polti rett inn og prøvde det for retten. Fikk pån ny varetektsfengsling, og så rett inn att på lukke fengsel. Så hvis dem har noe som egentlig er verdt no. Det var for et ran da, at det dukka opp noe ny informasjon som gjorde at dom trudde dom kunne knytte han til et gammalt ran, og da kan dom gå inn og få den saken prøvd. Men da er det jo reelt, itte sant. Da går dom til en rett. Og sånn syns jeg er realt å gjøra, men det kunne jo vøri at dom plutselig bare hadde ringt

fengselet og funni på en grunn og sendt'n tilbasje att. [Så det du mener er en riktig måte å gjøre ting på, er at de går til retten om de har en ny sak?] Ja, at dom går til retten med de nye forholda. For det er ganske mange som opplever å få brems på seg på grunn ta sånne ting.”

Flere av fangene har gitt uttrykk for at de opplever gjeldende praksis som en urettmessig presskanal for politiet. Resultatet av at politiet på denne måten legger føringer på de innsattes soningssituasjon, kan slå begge veier, avhengig av om man samarbeider med politiet eller ikke. Noen fikk det svært lett, mens andre fikk det tilsvarende vanskelig. Dette ble også bekreftet av flere av saksbehandlerne. Saksbehandler nr 4 forteller:

”Og vi oppfatter at politiet innimellom prøver seg på noen sånne ”dealer” med den innsatte. Eller med den tiltalte. Hvis du nå går med på det, eller du innrømmer det, så skal vi ordne ett eller annet til deg, i forhold til hvor vil du sone.”

En metode som på denne måten har som mål å fremskaffe opplysninger gjennom positive eller negative intensiver i forhold til soningssituasjonen, har flere problematiske sider. Som nevnt kan en slik innblanding utenfra kollidere med fengselsmyndighetens mål om rehabilitering. Men det kan også stilles spørsmålstegn ved verdien av informasjon som fremkommer på denne måten. Et slikt system som premierer ”tysting”, vil kanskje friste enkelte innsatte til å være mer samarbeidsvillige enn det er grunnlag for, jfr. for eksempel historien til Nr 20 ”Thomas” under pkt 4.2.4. Flere av fangene var inne på at det var et påfallende unntak med hensyn til ”regelen” om fangers troverdighet, at de som sa det politiet ”ville høre”, de ble trodd.

Gjeldende praksis får også en side mot dobbelstraff. Dersom man som departementet, jfr. pkt 4.3.4, velger å ikke anse praksis som et substitutt til varetekt, men i stedet nøyer seg med å vurdere om hvorvidt prøvenekt her må betraktes som straff i forhold til EMK

art 6, må man også vurdere forholdet til EMK protokoll 7, art 4. Sitter man i varetekt vil denne perioden gå til fratrekk i en eventuell dom, jfr. straffeloven § 60. Har den innsatte derimot blitt holdt igjen i prøvetiden til full tid, vil man risikere at denne perioden kommer i tillegg til den nye straffen. Flere av fangene hadde opplevd dette. Nr 14 ”Rune”¹⁴² forteller:

”Jeg ble jo dømt i lagmannsretten da. Men hadde jeg sittet i varetekt etter to tredjedeler, så hadde jeg blitt ferdig med den andre saken. Så jeg satt ekstra da.”

I forhold til EMK protokoll 7 art 4, blir spørsmålet om en sanksjon fra fengselsmyndigheten vil kunne få negativ materiell rettskraft. Spørsmålet var oppe i Høyesteretts kjennelse 02.09.03, hvor det ble besvart benektende i forhold til et vedtak om å halvere den innsattes dagpenger i 10 dager, jfr. straffegjennomføringsloven § 40. Det avgjørende var at ingen av de reaksjoner som kunne ilegges etter § 40 var inngripende nok til å anses som straff etter EMK art 6. Vurderingstemaet etter protokoll 7 art 4 var i følge Høyesterett det samme som etter art 6. Høyesterett viste blant annet til Campbell and Fell, samt Ezhe og Connors mot Storbritannia og fremholdt at en sanksjon må være av forholdsvis sterkt inngripende karakter for at EMK art 6 skal komme til anvendelse, og som i Rt 2002 s. 509; i praksis bestå av frihetsberøvelse. Som jeg var inne på under pkt 4.3.4 vil dermed et vedtak om prøvenekt kunne være nok.

At fengselsmyndighetens vedtak med hensyn til uavklarte forhold på denne måten vil kunne få negativ materiell rettskraft, illustrerer kanskje først og fremst hvor upresist det blir når departementet i forarbeidene til straffegjennomføringsloven, vurderer denne type reaksjoner opp mot garantiene i EMK art 6 i stedet for art 5 nr 3. En slik praksis vil jo dermed kunne føre til at forholdene aldri blir avklart.

¹⁴² Rune er ca 20 år. Intervjuet 04.02.03.

5 Konklusjon

Målet for dette prosjektet var å utrede eventuelle betenkelige sider ved formidling av politiopplysninger til fengselsmyndigheten, samt fengselsmyndighetens bruk av disse. Avslutningsvis vil jeg oppsummere de viktigste funnene og hvilke endringer jeg mener bør gjennomføres.

Inntrykket etter å ha gjennomført undersøkelsen, er for det første at det er politiet som er mest opptatt av denne kommunikasjonen. Politiet/påtalemyndigheten bruker tilsynelatende denne kanalen bevisst for å oppnå en konsekvens i forhold til den innsattes soningssituasjon. Dette kan være en justering til et mildere regime, men det vil helst dreie seg om restriksjoner som man ellers kun ville oppnådd gjennom fremstilling og varetektsfengsling. Dette skjer gjerne i forbindelse med fengselsmyndighetens rutinemessige henvendelser, men også på politiet/påtalemyndighetens eget initiativ. Politiet/påtalemyndigheten utøver således et press overfor fengselsmyndigheten for å påvirke fengselsmyndighetens praksis i forhold til enkelte innsatte, noe som det i undersøkelsen dokumenteres enkelte grove eksempler på.

Fengselsmyndigheten har stor makt og skjønnsmyndighet overfor den innsatte. Selv om de fleste saksbehandlerne i undersøkelsen til dels er kritiske til regelverket og ser betenkelige sider ved praksis, dokumenterer undersøkelsen svært alvorlige konsekvenser for den innsatte. Politiopplysninger er ofte avgjørende for fengselsmyndighetens vedtak vedrørende utganger eller tidspunkt for løslatelse, uten at saken er gjenstand for noen reell kontradiksjon. Undersøkelsen viser også hvordan konsekvensene i tillegg kan ramme den innsattes pårørende.

Undersøkelsen avdekker stor forskjell i praksis ved de ulike fengslene og i tillegg forskjeller i praksis blant de ulike saksbehandlerne. Videre blir avgjørelser ofte tatt på betjennnivå, enten ved at kompetansen er delegert, eller ved at det skjer uformelt og i

muntlig form. Dette utgjør et betydelig problem i forhold til fangenes forventning om likebehandling.

Som nevnt, mener jeg at mye av årsaken til gjeldende praksis kan ligge i at de viktigste reglene på området ikke fremkommer i formell lov, men i forskrifter, retningslinjer eller rundskriv, som i realiteten er en kodifisering av tidligere praksis fra myndighetene på området. Dermed har forvaltningens egen oppfatning av hensiktsmessighet og effektivitet fått større plass enn hensynet til rettssikkerhet tilsier. At reglene er gitt i forskrifter, retningslinjer og rundskriv er også problematisk i forhold til legalitetsbetraktninger. Kravet om hjemmel i lov er ikke nødvendigvis alltid oppfylt. Videre er den utstrakte bruken av trinnlavere regelsett på dette området problematisk i forhold til EMK art 8 om retten til ”respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse”.¹⁴³

Praksis bør endres slik at kommunikasjon av politiopplysninger til fengselsmyndigheten reduseres til de tilfellene det er nødvendig ut fra mer objektive kriterier. Unntaket fra taushetsplikten med hensyn til å forebygge lovovertrедelser, jfr. straffeprosessloven § 61c, første ledd, nr. 5 og den forholdsmessighetsvurderingen som må foretas i forhold til denne bestemmelsen, fremstår for meg som et godt utgangspunkt. Kommunikasjonen vil da forutsette at det foreligger objektive holdepunkter for at et straffbart forhold av en viss alvorlighet vil bli begått. Videre vil det måtte fremstå som naturlig for å forebygge handlingen at fengselsmyndigheten gjøres oppmerksom på forholdet.¹⁴⁴ Det må som nevnt avveies om lovbruddet kan avverges på annen måte. Disse vurderingstemaene er

¹⁴³ Dersom forslaget fra Politiregisterutvalget blir vedtatt, vil dette til en viss grad endres. Det vil kunne bli mindre regulering i rundskriv og interne instruksjer i tråd med kravene oppstilt i praksis fra EMD, jfr NOU 2003:21, s. 383ff. Dette vil kunne styrke rettssikkerheten i form av økt tilgjengelighet og forutberegnelighet.

¹⁴⁴ Ot. prp. nr. 106 (2001-2002) s. 32.

etter min oppfatning mer presise, og bedre egnet til å ivareta de hensyn taushetspliktreglene er ment å ivareta, enn de som følger av lovforslaget fra Politiregisterutvalget, jfr. forslaget §§ 19 tredje ledd, jfr. 22 andre ledd. Forslaget bør imidlertid tas til følge med hensyn til at den opplysningene gjelder i utgangspunktet skal varsles før opplysningene kommuniseres.

Undersøkelsen viser imidlertid at opplysninger fra politiet i forebyggende øyemed ikke utgjør noen vesentlig del av kommunikasjonen til fengselsmyndigheten. Det er opplysninger om uavklarte forhold som dominerer og som fengselsmyndigheten rutinemessig ber om.¹⁴⁵ Med hensyn til eventuelle nye forhold som politiet mener den innsatte har begått, bør de fremstille han for forhørsretten, dersom de mener at de uavklarte forholdene bør få betydning for soningssituasjonen, i samsvar med kravene etter EMK art 5 nr 3. Fengselsmyndigheten bør slippe å forholde seg til opplysninger om uavklarte forhold som først senere vil kunne avklares av en domstol. De virkemidlene fengselsmyndigheten har med hensyn til å fremme den domfeltes tilpasning til samfunnet, samt å motivere denne til å avstå fra nye straffbare handlinger, kan dermed vurderes uhindret i forhold til relasjonen mellom anstalten og fangen.

På denne måten vil balansen mellom rettssikkerhet og effektivitet bli bedre, samt at tilliten til forvaltningen styrkes.

¹⁴⁵ Dette vil ikke nødvendigvis endres selv om lovforslaget i NOU 2003:21 vedtas, jfr § 20 som gir hjemmel til å gi opplysninger til andre organer, dersom det er i mottakerorganets interesse.

6 Litteraturliste

Aftenposten, morgen, 02.11.2003, s. 9 ”Når unntak danner norm”

Aftenposten, morgen, 18.08.2003, s. 7 ”Økt rettssikkerhet for borgerne”

Aftenposten, morgen, 27.10.2002, s. 3 ”Fanger strippes etter advokat-besøk”

Aftenposten, morgen, 12.05.2002, s.2 ”Tilsynsråd om [fengsel 3]:Åpner post ulovlig – sulteforer fanger” [URL:http://atekst.mediearkivet.no/aftarkiv/](http://atekst.mediearkivet.no/aftarkiv/) [Lesedato 22.05.2003]

Dagbladet, Magasinet, 11.03.2000, s. 8: ”Fanger på rømmen”

Dalland, Olav (2001): Metode og oppgaveskriving for studenter, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, ISBN 82-00-45280-8

Due-Tønnessen, Lars og Lene Elisabeth Andersen (2001): *Løslatelse etter halv soningstid*: Institutt for kriminologi og retts sosiologi, Avdeling for retts sosiologi (Skriftserie nr. 70/2001) ISBN 82-90783-24-8, ISSN 1502-444x

Fangehåndboka, Juss-Buss’ veiledning i fengselsspørsmål (Fjerde utgave): Juss-Buss, 2003. ISBN 82-991567-6-9

Finstad, Liv og Anne Lise Gjetvik (1980): *Varetektsfanger forteller*: Institutt for kriminologi og strafferett (KS-serien nr. 3-90) ISBN 82-7100-081-8804, ISSN 0801-8804

Hanoa, Kristin (2000): Grove ran slik utøverne ser det: En intervjuundersøkelse med 14 menn dømt for grove ran: Hovedfagsoppgave i kriminologi, Universitetet i Oslo 2000

Hellevik, Ottar (1995): Sosiologisk metode, Oslo: Universitetsforlaget, ISBN 82-00-02493-8

Hellevik, Vårin (2001): Bruk av isolasjon i norske fengsler: Juss-Buss ved Institutt for rettssosiologi og kriminologi, avdeling rettssosiologi (Stensilserie nr 84), ISSN 0803-6616

Kriminalomsorgens årsstatistikk 2002, Justisdepartementet: G-5/2003-2, 2003.

Lauesen, Torkil (2000): *At leve i fengsel: En survival guide til fanger*:
[URL:http://www.krom.no/overlevelseguiden/overlevelseguiden.html](http://www.krom.no/overlevelseguiden/overlevelseguiden.html)
[Lesedato 26.05.2003]

Løvlie, Anders (2002): "Straffens innhold etter den nye straffegjennomføringsloven" I : *Kritisk Juss*. Jon Gausla, Ørnulf Rasmussen, Kristin Robberstad, Cecilie Elisabeth Schjætvet og Ken Uggerud (red.). Oslo : Rettspolitisk Forening. (Kritisk Juss 2002 (29) nr 1-3)

Mathiesen, Thomas (2001): *Retten i samfunnet: En innføring i rettssosiologi* , Oslo: Pax Forlag AS, ISBN 82-530-2334-0

Myhrer, Tor-Geir (1999): *Personvern og samfunnsansvar: Om taushetsplikt og ytringsrett i straffesaksbehandlingen* Doktoravhandling i Jus, Universitetet i Oslo, Det juridiske fakultet 2000.

Jusleksikon: Oslo: Kunnskapsforlaget, 1999, ISBN 82-573-0862-5

Utvising, En brosjyre fra Juss-Buss, Juss-Buss, 1996.

Konvensjoner, lover, offentlige publikasjoner, dommer og avgjørelser

[EMK] (Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon) Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter m.v. 4. november 1950.

[Barnekonvensjonen] FNs konvensjon om barns rettigheter, 20. november 1989

[Arkivlova] Lov om arkiv 4. desember. Nr 126. 1992

[Barnelova] Lov om barn og foreldre 8. april. Nr 7. 1981

[Domstolloven] Lov om domstolene 13. august. Nr 5. 1915

[Fengselsloven] Lov om fengselsvesenet 12. desember. Nr 7. 1958 (OPPHEVET)

[Forvaltningsloven] Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker 16. desember. Nr 9. 1966

[Grunnloven] Kongerike Norges Grunnlov 17. mai 1814

[Legemiddeloven] Lov om legemidler med videre 4. desember. Nr. 132. 1992

[Menneskerettsloven] Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett 21. mai. Nr 30. 1999

[Politiloven] Lov om politiet 4 aug. Nr 53. 1995

[Rettshjelpsloven] Lov om fri rettshjelp 13. juni. Nr 35. 1980

[Serveringsloven] Lov om serveringsvirksomhet 13. juni. Nr. 55. 1997

[Straffeloven] Almindelig borgerlig Straffelov 22. mai. Nr 10. 1902

[Straffegjennomføringsloven] Lov om gjennomføring av straff m.v. 18. mai. Nr 21. 2001

[Straffeprosessloven] Lov om rettergangsmåten i straffesaker 22 mai. Nr 25. 1981

[Strafferegistreringsloven] Lov om strafferegistrering 11 juni. Nr 52. 1971

[Tvistemålsloven] Lov om rettergangsmåten for tvistemål 13. august. Nr. 6. 1915

[Påtaleinstruksen] Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten av 28. juni 1985 nr. 1679

[Endringsforskrift til påtaleinstruksen] Forskrift 13. juli 1995 nr. 645

[Endringsforskrift til påtaleinstruksen] Forskrift 6. juli 2001 nr. 758

[Straffegjennomføringsforskriften] Forskrift til lov om straffegjennomføring m.v. av 22. februar 2002

[Strafferegistreringsforskriften] Forskrifter om strafferegistrering av 20. desember 1974

Inst. O. nr. 52 (1970-1971) Innstilling fra justiskomiteen om lov om strafferegistrering

Ot. prp. Nr. 49 (1986-1987) Om lov om endringer i rettergangslovgivningen m.m.

Ot. prp. Nr. 5 (2000-2001) Om lov om gjennomføring av straff mv.
(straffegjennomføringsloven)

Ot. prp. Nr. 21 (1970-1971) Om lov om strafferegistrering

Ot. prp. nr. 106 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeprosessen og politiloven
m.m. (lovtiltak mot barne- og ungdomskriminalitet)

Ot. prp. nr. 22 (1994-1995)

NOU 1984: 27 Ny påtaleinstruks

NOU 2003:21 Kriminalitetsbekjempelse og personvern – politiets og
påtalemyndighetens behandlinger av opplysninger

EMD No 39665/98; 40086/98, Ezhe and Connors vs The United Kingdom, 09.10.2003

EMD No 34619/97, Janosevic vs Sweden, 23.07.2002

EMD No 15175/89, Allent de Ribemont vs France, A 308 (1995)

EMD No 7819/77; 7878/77, Campbell and Fell vs The United Kingdom, A 80 (1984)

Hr-2003-00509a, Høyesteretts kjennelse 02.09.2003

Rt. 2002 s 509

Rt. 2001 s 428

Rt. 2000 s 1056

Rt. 2000 s 1066

Rt 1994 s 1632

Sivilombudsmannens årsmelding 1999 s. 225 (Sak 1997-1889)

Sivilombudsmannens årsmelding 1991 s, 78 (Sak 1989-250)

Sivilombudsmannens årsmelding 1990 s. 67 (sak 1384-89)

Rundskriv og retningslinjer

Retningslinjer til lov om gjennomføring av straff mv (straffegjennomføringsloven) og til forskrift til loven. Fastsatt av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning 16. mai 2002 med hjemmel i forskrift til lov om straffegjennomføring § 7-1.

”Retningslinjer for behandling av søknader om forskning i Kriminalomsorgen”, gjeldende fra 01.09.03. , jfr Brev av 13.08.03 fra Det Kgl. Justis- og politidepartement om delegasjon av enkeltsaker vedrørende forespørsel om forskning i Kriminalomsorgen (Erstatter G-145/93 ”Forskning – taushetsplikt på friomsorgens område”. Har pr. 09.11.03. ikke eget G-nr)

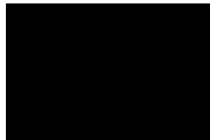
Rundskriv G-73/96	Det Kgl. Justis- og politidepartement: "Rundskriv om fri rettshjelp" Jnr 95/3741 A-JT SPe WBj, 1996
Rundskriv G-205/85	Det Kgl. Justis- og politidepartement: "Regler om ordning av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen)" Jnr 9926/85 A-O, 2. desember 1985
Rundskriv KSF 5/2002	Kriminalomsorgens sentrale forvaltning: "Regler for dagpenger til innsatte og dagpengenes størrelse" Jnr 95/1710 D ET/AsH, 18 desember 2002
Rundskriv R2617/83	Rundskriv fra Riksadvokaten: "Permisjoner, løslatelse på prøve og overgang til sikring i frihet for personer som har begått alvorlige lovbrudd", Del II nr 4/1983, 28. desember 1983
Rundskriv R2291/80	Rundskriv fra Riksadvokaten: "Meddelelser til offentligheten om straffesaker. – Opplysninger om etterforskning, påtaleavgjørelser m.v.", Del II nr 1/1981, 12. februar 1981 (Avløser rundskriv nr. 4/1919 og nr. 5/1932)

7 Liste over vedlegg

- Vedlegg 1, s. 158: Søknad til Justisdepartementet om innsyn i fangesaksmapper/-papirmapper og om adgang til å intervju innsatte samt ansatte ved tre større fengsler i Sør-Norge, vedlagt utfyllende prosjektbeskrivelse og støtteskriv fra Institutt for Kriminologi og Rettssosiologi ved professor Kristian Andenæs
- Vedlegg 2, s. 166: Svar-mail fra departementet
- Vedlegg 3, s. 168: Svarbrev fra departementet
- Vedlegg 4, s. 171: Henvendelse til de enkelte fengslene med oppfordring om å komme med en innstilling til søknaden om innsyn, vedlagt intervjuguide.
- Vedlegg 5, s. 176: Brev fra Fengsel 3 om at innstillingen deres var sendt vedkommende region
- Vedlegg 6, s. 178: Innstillingen fra region for Fengsel 3
- Vedlegg 7, s. 180: Brev fra region for Fengsel 3 der jeg gis innsyn i fengselsdirektørens innstilling.
- Vedlegg 8, s. 182: Innstillingen fra Fengsel 3
- Vedlegg 9, s. 185: Brev fra regionen for Fengsel 1 og 2 hvor jeg gis innstillingen fra fengsel 2
- Vedlegg 10, s. 187: Innstillingen fra Fengsel 2
- Vedlegg 11, s. 189: Brev fra Fengsel 1 vedlagt deres innstilling
- Vedlegg 12, s. 191: Innstillingen fra Fengsel 1
- Vedlegg 13, s. 193: Innstillingen fra regionen for Fengsel 1 og 2
- Vedlegg 14, s. 195: Purrebrev fra Instituttet ved professor Thomas Mathiesen, som ansvarlig for prosjektet under professor Andenæs reisefravær (våren 2002)
- Vedlegg 15, s. 197: Søknad om adgang til å intervju innsatte og ansatte ved Fengsel 4

- Vedlegg 16, s. 199: Vedtak fra Justisdepartementet ved Kriminalomsorgens sentrale forvaltning om tillatelse til å intervju innsatte og ansatte ved tre større fengsler i Sør-Norge
- Vedlegg 17, s. 202: Forespørsel til de innsatte om å delta i undersøkelsen

Vedlegg 1

jusstud uio no

Justisdepartementet
v/ Kriminalomsorgsavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Oslo 27 mars 2001

**SØKNAD OM INNSYN I FANGESAKSMAPPER/PAPIRMAPPER OG OM
ADGANG TIL Å INTERVJUE INNSATTE SAMT ANSATTE VED
[REDACTED] LANDSFENGSEL, [REDACTED] LANDSFENGSEL OG
[REDACTED] KRETSEFENGSEL**

Jeg er jusstudent og ønsker nå mot slutten av studiet å skrive en avhandling om den adgangen fengslene har til å få informasjon fra politi/påtalemyndigheten og om bruken av slik informasjon. Interessen for disse spørsmålene fikk jeg gjennom mitt arbeid i fangerettsgruppen i Juss-Buss fra 1999 til 2001.

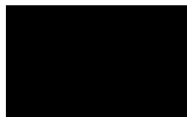
Jeg ber med dette om innsyn i KOMPIS og om innsyn i fangesaksmapper/papirmapper ved de tre nevnte fengsler. Jeg søker også om å intervjue inntil ti fanger totalt, samt én til to saksbehandlere ved hvert av fengslene.

Under mitt arbeid for fangerettsgruppen i Juss-Buss, ble jeg sikkerhetsklarert for saks-mottak ved bl a disse fengslene.

Med hensyn til en nærmere redegjørelse viser jeg til vedlagte prosjektbeskrivelse hvor det fremgår hva som er bakgrunnen for prosjektet, hovedproblemstillingene og aktuell fremgangsmåte. Jeg viser også til vedlagte støtteskriv fra professor Kristian Andenæs ved Institutt for retts sosiologi.

Jeg håper på snarlig og positiv respons.

Med vennlig hilsen

- Vedlegg
- Prosjektbeskrivelse
 - Støtteskriv fra prof. Kristian Andenæs

Prosjektbeskrivelse

Bakgrunnen for prosjektet

I ulike sammenhenger får fengselsmyndigheten informasjon fra politi/påtalemyndighet som i noen tilfeller brukes i forbindelse med at det underveis i soningen fattes vedtak ovenfor innsatte. Utgangspunktet er at politi/påtalemyndighet er underlagt taushetsplikt og at taushetsbelagte opplysninger ikke skal utleveres, heller ikke til et annet forvaltningsorgan. Som saksbehandler i fengselsgruppen på Juss-Buss har jeg sett flere eksempler på at informasjon fra politi/påtalemyndighet til fengselsmyndighetene underveis i soningen kan være betenkelig ut fra et rettssikkerhetsmessig synspunkt, både hva gjelder taushetsbelagt og ikke taushetsbelagt informasjon.

Et eventuelt avslag på permisjon, overflytting, prøveløslatelse eller lignende frihetsinnskrenkende vedtak, bør i utgangspunktet bygge på fangerettslige vurderinger om formålstjenlighet og sviktfare ut fra relasjonen mellom fangen og anstalten. At en sak blir tilstrekkelig opplyst før det fattes et vedtak er imidlertid et forvaltningsrettslig krav til god saksbehandling. I denne sammenhengen vil det som utgangspunkt være relevant å innhente informasjon fra andre myndighetsorganer. Men i denne situasjonen, med informasjon fra politi/påtalemyndighet, vil det fra fangens side kunne oppleves som om opplysningene kommer fra en direkte motpart. Behandlingen av disse opplysningene kan videre oppfattes som et samarbeid mellom fengselsmyndigheten og politi/påtalemyndighet utover hva det er adgang til. Dette vil kunne komme enda klarere til uttrykk dersom det dreier seg om opplysninger fangen ikke får innsyn i og således ikke kan kommentere. Av og til hender det at opplysninger fra politi/påtalemyndighet blir brukt i en annen sammenheng enn de ble innhentet for og at de mer eller mindre taes ut av sin opprinnelige

kontekst. Dette kan i seg selv være problematisk. I stedet for å bidra til at saken blir tilstrekkelig opplyst vil således opplysninger fra politi/påtalemyndighet kunne føre til at det bringes misvisende opplysninger inn i saken.

Samarbeidet mellom fengselsmyndigheten og politi/påtalemyndighet vil videre kunne bidra til å svekke forutberegneligheten og vil fra fangens ståsted kunne oppleves som urettferdig/urettmessig med hensyn til opparbeidede forventninger i forhold til egen soningsprogresjon. Uansett hvordan man har oppført seg i forhold til anstalten og det regelverk man der er underlagt, ser den innsatte at det taes hensyn til uavklarte forhold utenfor systemet.

Politi/påtalemyndighet er et annet myndighetsorgan med andre oppgaver og hvor andre hensyn enn fangerettslige kan spille en rolle. Et samarbeid mellom disse organene vil derfor ikke alltid være ønskelig.

Også hensynet til kontradiksjon har her stor betydning. Opplysninger fra politi/påtalemyndighet vil kunne være umulig å angripe for den innsatte i dennes situasjon. Helt tydelig blir dette der fangen ikke får vite at denne type opplysninger foreligger eller at fangen i mer eller mindre grad nektes innsyn i selve innholdet. Men også for øvrig vil fangen kunne ha vanskeligheter med å forsvare seg i en slik situasjon. Politi/påtalemyndighet er myndighetsorganer med store ressurser og som man intuitivt fester lit til, kanskje i noen tilfeller i større grad enn det er grunn til, da det her kan dreie seg om opplysninger som er ment å være gjenstand for grundig kontradiksjon på et senere tidspunkt men i en annen sammenheng; under en eventuell rettssak. Fangen på sin side er mer eller mindre isolert fra omverdenen og kan ofte også for øvrig ha lite ressurser til rådighet. Fangen stiller som altoverskyggende hovedregel ikke med representasjon. Innsatte vil ofte ha en svært dårlig økonomi samtidig som det

ikke gis fri rettshjelp i fangesaker. I tillegg kommer at man nettopp i kraft av å være fange vil stille med tilsvarende liten troverdighet.

På denne bakgrunn ser en at fangen kan oppleve en frihetsbegrensning på bakgrunn av informasjon som ikke er tilstrekkelig klarlagt. I praksis vil dette kunne fortone seg som en tilsidesettelse av den strafferettslige uskylds-presumsjon. Man ser i hvert fall at den innsatte kan bli møtt med en reaksjon på bakgrunn av nye forhold, uten den mulighet for kontradiksjon og andre retts-sikkerhetsgarantier som oppstilles ved en straffesak. Er man ute i samfunnet for øvrig og politiet/påtalemyndigheten mener det er nødvendig med frihetsberøvelse før en sak kommer opp, er utgangspunktet at man har krav på domstolsprøvelse og representasjon. Den innsatte stiller altså svakere kun i egenskap av å være innsatt.

Om det først er kommet til en straffesak på grunn av nye forhold, får den innsatte rettigheter som siktet/tiltalt, f. eks offentlig oppnevnt forsvarer. Dette er imidlertid ikke nødvendigvis noen hjelp i forhold til forvaltningsvedtak fra fengselsmyndigheten, selv om disse fattes på bakgrunn av den samme informasjon som behandles i selve straffesaken. Den innsattes advokat har f. eks ikke plikt og ofte heller ikke anledning til å klage på forvaltningsvedtak parallelt med forsvarsoppdraget. Dermed kan en lett tenke seg at informasjon som senere forkastes i straffesaken etter å ha vært gjenstand for kontradiksjon, blir lagt til grunn i et tidligere forvaltningsvedtak.

Det er imidlertid her snakk om administrative vedtak og ikke straff, slik at kravene til domstolsbehandling derfor i utgangspunktet verken vil være påkrevd eller praktisk anvendelig. Dette kan man imidlertid ikke se på som mer enn et utgangspunkt. Denne type vedtak vil kunne ligge nært opp til hva som reelt sett

er å anse som straff. Og selv om det her i utgangspunktet ikke er snakk om straff i formell forstand, vil dette være inngripende vedtak ovenfor den innsatte da det er snakk om innhugg i den personlige frihet. Derfor må hensynet til rettssikkerhet uansett veie tungt ved slike avgjørelser. Etter praksis fra den Europeiske Menneskerettsdomstolen vil et vedtak fra fengselsmyndigheten kunne være å anse som en strafferettslig reaksjon som betinger at rettssikkerhetsgarantiene i EMK art 6 anvendes.

Hoved problemstillinger

- I hvilken grad har politiet/påtalemyndigheten taushetsplikt ovenfor fengselsmyndigheten ?
- I hvilke situasjoner har politiet/påtalemyndigheten plikt til å informere fengselsmyndigheten?
- I hvilken grad har fengselsmyndigheten adgang til å legge vekt på informasjonen fra politi/påtalemyndighet i sin myndighetsutøvelse?
- Hvilken vekt kan man eventuelt tillegge slik informasjon?
- Hvordan fortoner praksis seg på dette området?

Fremgangsmåte

Juss:

En juridisk vurdering hvor målet vil være å antyde mer eller mindre presist hva som kan hevdes å være gjeldende rett, samt eventuelle usikkerheter el problematiske sider, basert på de rettskildefaktorer som foreligger.

Praksis:

Jeg ønsker å foreta en undersøkelse hovedsakelig basert på opplysninger i KOMPIS og fangesaksmapper/papirmapper samt intervjuer av fanger og saksbehandlere.

Hensikten med å gjennomgå KOMPIS og fangesaksmappene/papirmappene er å finne et utvalg av saker hvor det fremgår at fengselsmyndigheten har fått denne type informasjon. Planen er å forta en grundig gjennomgang av disse sakene da jeg mener at en slik fremgangsmåte vil kunne illustrere hvordan praksis kan fortone seg i forhold til gjeldende rett, og i forhold til de rettsikkerhetsmessige betenkeligheter. En fullstendig gjennomgang av praksis vil bli for omfattende med hensyn til til rammene for dette prosjektet.

Ettersom det kun blir aktuelt å gjennomgå et avgrenset antall saker, vil intervjuene utgjøre en viktig del av undersøkelsen. Jeg ønsker å intervju inntil ti fanger totalt, samt en til to saksbehandlere ved hvert av fengslene.

De fengsler jeg ønsker å ta for meg er; [REDACTED]
[REDACTED] fengsel.

I tillegg vil det kunne være aktuelt å foreta intervjuer av representanter for andre interesseorganisasjoner, yrkesgrupper eller institusjoner som har erfaring med denne type problematikk, f. eks. Juss-Buss, advokater, KRUS og Politihøyskolen.

UNIVERSITETET
I OSLO

DET JURIDISKE FAKULTET
Institutt for rettssosiologi
Postboks 6706 St. Olavs plass
0130 Oslo

St. Olavs plass 5, 6. etg
0165 Oslo

Telefon +47 22 85 02 01
Telefaks +47 22 85 02 02

Professor Kristian Andenæs
Telefon +47 22 85 01 05
E-post
kristian.andenas@jus.uio.no

Oslo 26. mars 2001

Vedr. [redacted] fangerettslige prosjekt

Stud. jur. [redacted] planlegger å skrive en studentavhandling om taushetspliktspørsmål mellom fengsel og politipalemyndighet. Jeg anser dette som et nyttig prosjekt som vil kunne bringe ny kunnskap på et område som er viktig for fangene, og som det er viktig for myndighetene å ha et avklart forhold til.

Stud. jur. [redacted] vil få kontorplass samt veiledning m.v. her ved instituttet. Inntil videre står undertegnede som ansvarlig for prosjektet.

Jeg ber om at han gis adgang til dokumentinnsyn og intervjuer som er nødvendige for gjennomføringen av prosjektet, og håper at behandlingen av disse spørsmål kan avklares i løpet av rimelig tid.

Vennlig hilsen

Kristian Andenæs

Institute for Sociology of Law
University of Oslo

Vedlegg 2

[REDACTED], 18:01 18.06.01 +0200, undersøkelse i fengsler

X-From: [REDACTED] Mon Jun 18 18 03 11 2001
Envelope-to: [REDACTED]@jusstud.uio.no
X-Internal-ID: 2AFD58E3000A8B78
From: [REDACTED]@JD DEP NO>
To: [REDACTED]@jusstud.uio.no
Cc: [REDACTED]@JD DEP NO>
Subject: undersøkelse i fengsler
Date: Mon, 18 Jun 2001 18 01 30 +0200
X-Mailer: Internet Mail Service (5.5.2650.21)

[REDACTED]

Det vises til din søknad om innsyn i KOMPIS, fangesaksmapper og intervju av innsatte og ansatte i fengsler

Justisdepartementet trenger flere opplysninger om intervjuene for å kunne avgjøre søknaden din

Vi trenger å vite

- hvilke spørsmål du skal stille, særlig til innsatte (spørreskjema ol)
- hvilken metode, fremgangsmåte du skal bruke for å få kontakt med innsatte, hvilken informasjon innsatte skal få om at det er frivillig å delta mv. Skal innsatte bare samtykke til intervjuer eller også til innsyn i fangesaksmapper?

Skal du intervju de samme som du ser fangesaksmappene til?

Det er viktig at du søker datatilsynet om tillatelse til undersøkelsen

Justisdepartementet vil innhente tillatelse fra de aktuelle fengsler når de over nevnte opplysninger foreligger

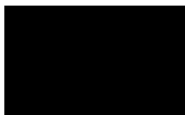
Vennligst ta kontakt snarest, da jeg skal ha ferie fra 22.6.01

Hilsen [REDACTED]
Førstekonsulent
Kriminalomsorgsavdelingen
Telefon 22 [REDACTED]

Vedlegg 3

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Deres ref

Vår ref
01/03474 D AD/BM

Dato
22.06.2001

**VEDR. SØKNAD OM INNSYN I FANGESAKSMAPPER, I KOMPIS OG
INTERVJU AV INNSATTE OG ANSATTE**

Det vises til din søknad av 27.mars 2001, telefonsamtale og elektronisk tilbakemelding den 18.juni 2001. Søknaden gjelder innsyn i KOMPIS, innsyn i fangesaksmapper og intervju av innsatte og ansatte.

Justisdepartementet trenger flere opplysninger om intervjuene for å kunne avgjøre søknaden. Vennligst send oss mer utfyllende informasjon om

- hvilke spørsmål du skal stille, særlig til innsatte.
- hvilken metode du skal bruke for å få kontakt med innsatte.
- hva slags informasjon innsatte skal få om undersøkelsen og dens formål, informasjon om frivillig deltakelse mv.
- Skal innsatte bare samtykke til intervjuene, eller i tillegg samtykke til innsyn i deres journaler/fangesaksmapper.
- Skal du intervju de samme som du ser journalene og papirmappene til? Dette må i såfall begrunnes.

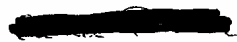
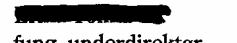
Det er viktig at du søker datatilsynet om tillatelse til å gjennomføre undersøkelsen.

Justisdepartementet trenger en bekreftelse fra de aktuelle fengsler på at du kan foreta intervjuer og få innsyn i KOMPIS og papirmapper. Etter avtale tar du kontakt med fengslene og forelegger prosjektbeskrivelsen for dem. Godkjenning fra fengslene må sendes til Justisdepartementet.

Postadresse	Kontoradresse	Telefon - sentralbord	Kriminalomsorgsavdelingen
Postboks 8005 Dep	Akersgt. 42	22 24 90 90	Telefaks
0030 Oslo		Org nr 972 417 831	22 24 55 90

Vennligst send den over nevnte informasjon til departementet så snart som mulig.

Med hilsen

fung. underdirektør

førstekonsulent

Vedlegg 4

[REDACTED]
jusstud uio no

[REDACTED]
v/ [REDACTED]
[REDACTED] (Til hvert av fengslene)
[REDACTED]

Oslo 18 juli 2001

**VEDRØRENDE SØKNAD OM INNSYN I FANGESAKSMAPPER/
PAPIRMAPPER OG OM ADGANG TIL Å INTERVJUE INNSATTE SAMT
ANSATTE VED [REDACTED] FENGSEL**

Jeg viser til telefonsamtale med [REDACTED] den 17 07 01 hvor jeg fortalte at departementet ønsker en innstilling fra dere med hensyn til min søknad om innsyn i fangesaksmapper/papirmapper og om adgang til å intervjue innsatte samt ansatte ved fengslene [REDACTED], [REDACTED] og [REDACTED]. Kopi av søknaden, prosjektbeskrivelsen og støtteskriv fra professor Kristian Andenæs ved Universitetet i Oslo samt svarbrev fra departementet ligger vedlagt

Jeg legger også ved en nærmere beskrivelse av den fremgangsmåte jeg vil benytte med tanke på intervjuene

Det vil være fint om dere kunne sende innstillingen direkte til førstekonsulent [REDACTED] i Justisdepartementet og en kopi til meg på adressen øverst på dette arket

Er det noe dere lurer på er det bare å ta kontakt

Jeg håper på snarlig og positiv respons

Med vennlig hilsen
[REDACTED]

Vedlegg

- Søknad
- Prosjektbeskrivelse
- Støtteskriv fra prof. Kristian Andenæs
- Svarbrev fra Justisdepartementet
- Intervjuguide

Nærmere om gjennomføringen/ Intervjuguide

Intervjuene skal være basert på frivillighet. Jeg vil gjerne at de innsatte får utdelt en forespørsel hvor det fremgår at det dreier seg om et frivillig intervju, at jeg har taushetsplikt og at de innsatte vil anonymiseres i avhandlingen. En slik forespørsel vil jeg ettersende i god tid før det er aktuelt å gå til verks. Jeg håper å kunne starte i begynnelsen av 2002.

Jeg vil intervju innsatte [REDACTED], [REDACTED] og [REDACTED] jeg har grunn til å anta at det her vil være fanger med erfaring på området.

Jeg har vært i kontakt med Datatilsynet og blitt opplyst om at de persondata jeg får vil være av en slik art at jeg ikke trenger konsesjon etter Lov om personregistre m.m. av 9 juni 1978, men at jeg har meldeplikt. Jeg vil sende et meldeskjema til Datatilsynet og ettersende en kopi av kvitteringen derfra.

Metode:

Jeg vil understreke overfor de innsatte at jeg ikke jobber for fengselsledelsen- eller myndigheter slik at jeg derved ikke har noen innflytelse over deres situasjon.

Jeg vil også presisere at jeg ikke lenger er saksbehandler i Juss-Buss og altså ikke vil opptre som fullmektig for den innsatte. Gjennom min forespørsel blir det også klart at jeg er forsker og ikke for eksempel visitor.

Jeg tror min fortid som saksbehandler på fengselsgruppa i Juss-Buss kan være en fordel ved intervjuene. For det første er jeg vant til å snakke med innsatte. For det andre tror jeg dette kan bidra til at jeg får ærlige svar. Dette fordi de innsatte vet at jeg allerede har erfaring fra området og fordi det kanskje bidrar til tillit.

Jeg vil foreta en kombinasjon av standardisert intervju, hvor jeg har en liste med ferdig formulerte spørsmål (se nedenfor), men ikke faste svaralternativer, og uformelt intervju. Med uformelt intervju mener jeg at intervjuet får preg av en samtale, hvor jeg selv avgjør spørsmål og formuleringer underveis. Grunnen til at jeg vil benytte meg av uformelt intervju, er at jeg vil la de innsatte selv komme til orde. Kanskje er det sider ved denne problematikken som jeg selv ikke har tenkt på.

Jeg vil stille følgende spørsmål:

- Bakgrunnsdata: Kjønn, Alder, Nasjonalitet, Sivil status, Utdannelse, Rusproblemer
- Fengselsdata: Hva soner man for, Hvor lenge har man sittet, Tidligere dommer
- Opplever du at det gis informasjon fra politi/påtalemyndighet til fengselsmyndigheten, evt hvilken type opplysninger og i hvilken sammenheng?
- Tror du eventuelt dette skjer i stor utstrekning? Hvorfor?
- Hva mener du om en slik praksis?
- Hvordan kommer denne praksisen til syne. Skriftlig? Muntlig?
- Har du erfaring med at det vises til ”opplysninger fra politiet” eller lignende i for bindelse med vedtak vedrørende deg personlig.
- Har du erfaring med at det vises til ”opplysninger fra politiet” eller lignende i for bindelse med vedtak vedrørende andre innsatte? Hvordan?

Det er ikke behov for å intervju de samme innsatte som jeg ser journalene/papirmappene til.

Med hensyn til intervjuene av de ansatte, er det et poeng at det er personer med juridisk kompetanse/ansvar og som jobber med fangesaksbehandling. Spørsmålene som vil bli

stilt vil være omtrent de samme som for de innsatte, da selvfølgelig med fokus på saksbehandlerens erfaringer og synspunkter.

Med hensyn til innsyn i fangenes journaler/papirmapper kan det være nødvendig med deres samtykke i forhold til personopplysningsloven.

Vedlegg 5

[REDACTED] FENGSEL

(3)

Saksbehandler
[REDACTED]

Vår dato
31 07.01
Deres dato
18 07 01

Vår referanse
[REDACTED]
Deres referanse
[REDACTED]

**VEDRØRENDE SØKNAD OM INNSYN I ARKIVMATERIALE OG TIL
Å INTERVJUE INNSATTE OG ANSATTE I [REDACTED] FENGSEL**

Det vises til ditt brev av 18 07 01.

Til din orientering kan vi opplyse om at vår innstilling i ovennevnte sak er sendt
Kriminalomsorgen Region [REDACTED] som rette vedkommende.

Med hilsen

[REDACTED]

fengselsdirektør

[REDACTED] fengsel
Organisasjonsnr [REDACTED]
Telefon [REDACTED]

Telefaks [REDACTED]

Besøksadresse
[REDACTED]
[REDACTED]

Postadresse
[REDACTED]
[REDACTED]

Vedlegg 6

KRIMINALOMSORGEN
REGION [REDACTED]

(Region for fengsel 3)

Vår dato
31.08.01

Vår referanse
[REDACTED]

Saksbehandler
[REDACTED]

Deres dato
22.06.01

Deres referanse
[REDACTED]

Justisdepartementet, Kriminalomsorgsavd.,
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

[REDACTED]	FENGSEL
JNR	[REDACTED]
ARKIV NR	[REDACTED]

VEDRØRENDE SØKNAD OM INNSYN I FANGESAKSMAPPER, I KOMPIS OG INTERVJU AV INNSATTE OG ANSATTE

Vi viser til departementets brev av 22.06.01

Etter anmodning fra departementet har [REDACTED] forelagt sin søknad om innsyn i fangesaksmapper m.m for [REDACTED] fengsel. Vedlagt oversendes direktørens brev av 31.07.01

Det følger av forvaltningsloven § 13 d at departementet avgjør søknader om fritak fra taushetsplikten i forbindelse med forskning. I likhet med direktøren stiller vi derfor spørsmålsteget ved om det er forskeren selv som bør ta kontakt med den enkelte anstalt i et slikt tilfelle. Vi er enig med direktøren i at departementet via vedkommende regionkontor bør be om anstaltens innstilling før en avgjørelse treffes. Vi ber derfor om en avklaring når det gjelder behandlingen av denne type saker i framtiden.

Når det gjelder denne konkrete saken anbefaler direktøren at søknaden avslås. Dette begrunnes bl.a. med ressurs hensyn, og at det allerede pågår forskningsprosjekter i anstalten. Vi har ingen merknader til direktørens begrunnelse.

Med hilsen

[REDACTED]
[REDACTED]
fungerende regiondirektør

[REDACTED]
førstekonsulent

Vedlegg: Sakens dokumenter

Kopi

[REDACTED] fengsel, Postboks [REDACTED]

[REDACTED] fengsel, Postboks [REDACTED]

Kriminalomsorgen region [REDACTED] Postboks [REDACTED]

[REDACTED] fengsel, Postboks [REDACTED]

Kriminalomsorgen, Region [REDACTED]
Organisasjonsnr. [REDACTED]
Telefon [REDACTED]

Besøksadresse
[REDACTED]
Telefaks [REDACTED]

Postadresse
[REDACTED]
[REDACTED]

Vedlegg 7

KRIMINALOMSORGEN
REGION [REDACTED]

(Region for fengsel 3)

Saksbehandler

[REDACTED]

Vår dato
11 09 01
Deres dato

Vår referanse
[REDACTED]
Deres referanse

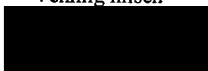

**VEDRØRENDE SØKNAD OM INNSYN I FAGESKAMAPPER, I
KOMPIS OG INTERVJU AV INNSATTE OG ANSATTE**

Jeg viser til telefonsamtale og oversender kopi av [REDACTED] fengsels brev av 31 07 01.

(Fengsel 3)

Vennlig hilsen

førstekonsulent

Kopi Justisdepartementet, Kriminalomsorgsavdelingen, Postboks 8005 Dep, 0030 Oslo

Kriminalomsorgen, Region [REDACTED]
Organisasjonsnr [REDACTED]
Telefon [REDACTED]

Telefaks [REDACTED]

Besøksadresse

[REDACTED]

Postadresse

[REDACTED]

Vedlegg 8

FENGSEL

(Fengsel 3)

Saksbehandler

Til arkivet 31.08.01 Hulf

Vår dato
31.07.01
Deres datoVår referanse
Deres referanse

Kriminalomsorgen Region

KRIMINALOMSØRGEN REGION	
DATO.	03 AUG. 2001
SAKSNR.	
SAKSB.	ARK

**VEDRØRENDE SØKNAD FRÅ [REDACTED] OM INNSYN
I FANGESAKSMAPPER, I KOMPIS OG OM Å INTERVJUE INNSATTE
OG ANSATTE**

Det vises til brev av 18.07.01 fra [REDACTED]

[REDACTED] fengsel anmoder Justisdepartementet om å avslå søknaden på følgende grunnlag:

- Såvidt vi kan forstå bygges [REDACTED]s hypotese om at taushetsbelagte opplysninger urettmessig utleveres fra politiet til fengselsvesenet og som deretter bruker det i sin skjønnsutøvelse på feilaktig grunnlag. Det synes som om [REDACTED] ikke har en klar forståelse av hvilke opplysninger som er taushetsbelagte og at han ikke er klar over hvilken type informasjon vi har tilgang til.
- I henhold til [REDACTED]s prosjektbeskrivelse bør «et eventuelt avslag på permisjon, overflytting, prøveløslatelse eller liknende frihetsinnskrenkende vedtak.... I utgangspunktet bygges på fangerettslige vurderinger om formålstjenlighet og sviktfare ut fra relasjonen mellom fangen og anstalten». I dette foreligger det en feilaktig forståelse av hvilket grunnlag skjønnsutøvelsen skal være tuftet på - vi er pålagt å innhente og å legge vekt på opplysninger fra politiet i slike saker.
- Spørsmålene som er skissert i intervjuguiden synes ikke egnet til å tilfredstillende belyse problemstillingen.
- Studien, slik den er beskrevet, synes lite hensiktsmessig til å være et redskap i den videre utvikling av innsattes rettssikkerhet. Videre stiller vi spørsmål ved om metodevalget er egnet i forhold til problemstillingen.
- Både intervjudelen og innsyn i mapper vil være meget ressurskrevende for anstalten - en ressursbruk vi stiller spørsmålsteget ved i dagens bemannings- og budsjettmessige situasjon.
- Det pågår allerede, som Departementet er kjent med, forskningsprosjekter i anstalten. Vi har både faglige og etiske motforestillinger mot ytterligere forskningsprosjekter overfor anstaltens fangebefolkning.

Forøvrig vil vi bemerke at vi i utgangspunktet finner hovedproblemstillingene i prosjektbeskrivelsen interessante og relevante i forhold til vårt daglige virke, både i relasjon til saksbehandlingen og sikkerhetsarbeidet.

[REDACTED] fengsel
Organisasjonsnr. [REDACTED]
Telefon: [REDACTED]

Telefaks: [REDACTED]

Besøksadresse
[REDACTED]
[REDACTED]Postadresse
[REDACTED]
[REDACTED]

Avslutningsvis tør vi be om en avklaring fra Justisdepartementets side hva gjelder saksbehandlingsregler for denne type saker. Vi formoder at Departementet med hensikt har fraveket tjenestevei i denne saken, jf telefonsamtale dd mellom førstekonsulen [redacted] og undertegnede. Imidlertid er vi uenige i den praksis Departementet her legger opp til, spesielt sett hen til at Justisdepartementet har avgjørende myndighet i denne type saker og som sådan bør være den myndighet som ber om anstaltens innstilling i saken via tjenestevei.

Vedlagt følger sakens dokumenter til orientering.

Med hilsen

[redacted]
direktør

Gjenpart til [redacted] fengsel
[redacted] fengsel

Vedlegg 9

KRIMINALOMSORGEN
REGION [redacted]

(Region for fengsel 1 og 2)

Saksbehandler
[redacted]

Vår dato
28.09.01
Deres dato

Vår referanse
[redacted]
Deres referanse

**VEDRØRENDE SØKNAD OM INNSYN I FANGESAKSMAPPER, I
KOMPIS OG INTERVJU INNSATTE OG ANSATTE**

Jeg viser til telefonsamtalen den 24.09.01 og oversender med dette [redacted] fengsels
(Fengsel 2)
innstilling vedrørende mulig innsynsrett i fangesaksmapper og intervju etc

Vedlagt følger innstillingen

Vennlig hilsen

[redacted]
[redacted]

rådgiver

Kriminalomsorgen, Region [redacted]
Organisasjonsnr [redacted]
Telefon [redacted]

Telefaks [redacted]

Besøksadresse
[redacted]

Postadresse
[redacted]

Vedlegg 10

Vedlegg 11

FENGSEL

(Fengsel 1)

Saksbehandler

Vår dato
13 09 01
Deres dato

Vår referanse
Deres referanse

VEDR. SØKNAD OM INNSYN OG INTERVJU

Det vises til Deres brev datert 6 september d. å. Undertegnede har fått henvendelser fra direktøren ved [redacted] Fengsel samt Kriminalomsorgen region [redacted] vedr. Deres henvendelse. Jeg har oversendt Deres forespørsel til Kriminalomsorgen region [redacted] som rette vedkommende. Jeg vil be Dem om å henvende Dem til Fængselsstyret eller Kriminalomsorgen region [redacted] i forbindelse med denne saken.

Vedlagt brev fra Kriminalomsorgen region [redacted] samt brev herfra til Kriminalomsorgen region [redacted].

Med hilsen

[redacted]
feng. direktør

Kopi Kriminalomsorgen region [redacted]

[redacted] fengsel
Organisasjonsnr. [redacted]
Telefon [redacted]

Telefax [redacted]

Besøksadresse

Postadresse

Vedlegg 12

FENGSEL

(Fengsel 1)

Saksbehandler

Vår dato
07 08 01
Deres dato

Vår referanse
Deres referanse

Kriminalomsorgen Region

**VEDR. SØKNAD OM INNSYN I FANGESAKSMAPPER, KOMPIS OG
ANLEDNING TIL Å INTRVJUE INNSATTE OG ANSATTE VED
FENGSEL.**

Det vises til vedlagte brev fra [redacted]. Undertegnede er i utgangspunktet positiv innstilt til at personer og institusjoner utenfor fengslene ønsker å undersøke de forhold som er gjeldene i fengslene.

Jeg oppfatter [redacted] arbeide som svært omfattende og anser at det vil medføre stor ressursbruk fra oss å kunne imøtekomme hans ønsker. [redacted] fengsel har som kjent lav bemanning og ikke anledning til å dekke opp alt fravær. For øvrig er jeg kjent med at [redacted] fengsel og [redacted] fengsel ikke vil innvilge [redacted] søknad se for øvrig vedlagte brev fra direktør [redacted] (Direktør for fengsel 3)

Jeg vil med denne henvendelsen be om en innstilling fra regionsdirektøren i forhold til søknaden fra [redacted] a jeg anser det som riktig å gå tjenestevei med saken

Med hilsen

[redacted]
fung. direktør

vedlegg

[redacted] fengsel

Organisasjonsnr

Telefon

Besøksadresse

Postadresse

Telefaks

Vedlegg 13

KRIMINALOMSORGEN
REGION [REDACTED]

(Region for fengsel 1 og 2)

Saksbehandler
[REDACTED]

Vår dato
19 09 01
Deres dato
22 06 01

Vår referanse
[REDACTED]
Deres referanse
01/03474

Justisdepartementet, Kriminalomsorgsavgd
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

VEDRØRENDE SØKNAD OM INNSYN I FANGESAKSMAPPER, I KOMPIS OG INTERVJU INNSATTE OG ANSATTE

Vi viser til departementets brev av 22.06.01

Etter anmodning fra departementet har [REDACTED] forelagt sin søknad om innsyn i fangesaksmapper m.m. for [REDACTED] fengsel og [REDACTED] fengsel. Vedlagt oversendes brev fra direktørene

Vil først bemerke at departementet avgjør søknader om fritak fra taushetsplikten i forbindelse med forskning jfr. fvl § 13 d. Vi stiller derfor spørsmålsteget ved den valgte fremgangsmåte. Vi ber i likhet med region nordøst, se vedlagte brev av 31.08.01, om en avklaring om behandlingen av denne typen saker i fremtiden.

Når det gjelder denne søknaden anbefaler vi at søknaden innvilges. En eventuell innvilgelse må ha som forutsetning at det enkelte fengsel selv setter begrensninger mht. ressursbruk slik at Wallan må operere innenfor de rammer som fengselet tilbyr.

Vi er i utgangspunktet positive til problemstillingen [REDACTED] ønsker å belyse.

Hans hovedproblemstillinger på side 3 i prosjektbeskrivelsen er interessante. Nettopp fordi han ønsker å avklare regelverket rundt taushetsplikten mellom politi og fengsel mener vi at det ikke er fare for at avhandlingen vil bygge på feilaktige hypoteser.

Etter vårt syn bør det stilles mer presise krav til utformingen av et forskningsprosjekt i startfasen overfor profesjonelle forskere enn overfor en student.

Tatt hensyn til tilleggsinformasjonen [REDACTED] har lagt ved etter departementets forespørsel i brev av 22.06.01 synes prosjektet godt nok formulert.

Med hilsen

[REDACTED]
assisterende direktør

[REDACTED]
rådgiver

Vedlegg: Sakens dokumenter

Kopi [REDACTED]
[REDACTED] fengsel
[REDACTED] fengsel
Kriminalomsorgen region [REDACTED]
[REDACTED] fengsel

Kriminalomsorgen Region [REDACTED]
Organisasjonsnr. [REDACTED]
Telefon [REDACTED]

Besøksadresse
[REDACTED]
Telefax [REDACTED]

Postadresse
[REDACTED]
[REDACTED]

Vedlegg 14

UNIVERSITETET I OSLO

DET JURIDISKE FAKULTET

PROFESSOR THOMAS MATHIESEN

Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Avdeling for rettssosiologi

Postboks 6706 St. Olavs plass
0130 Oslo

Telefon +47 22 85 01 16

Telefaks +47 22 85 02 02

E-post thomas.mathiesen@jus.uio.no

Nettadresse <http://www.jus.uio.no/ikrs/>

Dato: 19 februar 2002

Dykkar ref.:

Vår ref.:

Justisdepartementet

v/ [redacted]

Postboks 8005 Dep

0030 Oslo

Vedr. [redacted] fangerettslige prosjekt.

Jeg viser til [redacted] øknad om innsyn i KOMPIS og fangesaksmapper/papirmapper samt adgang til å intervjue ansatte og innsatte ved fengslen [redacted] av [redacted] 27 03 01, samt det der vedlagte støtteskriv fra professor [redacted] 29 03 01.

Det har snart gått et år siden søknaden ble sendt, og da det her er snakk om en studentavhandling er det avgjørende for prosjektet at det kommer en avklaring innen den tidsramme som studiet setter

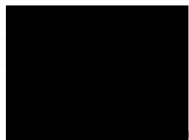
Undertegnede er ansvarlig for prosjektet under professor Andenæs' reisefravær (våren 2002). Jeg anser dette som et viktig prosjekt og ber om at det nå må komme en avklaring med hensyn til søknaden.

Vennlig hilsen

Thomas Mathiesen

Professor i rettssosiologi, Avdelingsbestyrer

Vedlegg 15

@jusstud uio no

Justisdepartementet
v/ [REDACTED]
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Oslo 28 mai 2002

**SØKNAD OM ADGANG TIL Å INTERVJUE INNSATTE SAMT ANSATTE
VED [REDACTED] FENGSEL**

Jeg viser til søknad av 27 03 01, samt vår telefonsamtale i dag der det fremkom at det ikke ville bli aktuelt å gjennomføre prosjektet mht [REDACTED]. Vi snakket også om [REDACTED] fengsel som et alternativ. Jeg søker med dette derfor om å få intervjue innsatte samt ansatte ved dette fengselet i stedet for [REDACTED].

Forøvrig oppfattet jeg det ut fra samtalen slik at det som nå gjensto for å kunne treffe en avgjørelse, var en fremleggelse for Rådet for taushetsplikt og forskning. Derfor kunne jeg forvente et svar i løpet av juli. Dette også mht adgangen til å foreta intervjuer ved [REDACTED] fengsel.

Jeg håper på positiv respons.

Med vennlig hilsen

Vedlegg 16

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning

Deres ref

Vår ref
01/03474 D AD/mha

Dato:
25.09.2002

VEDR. SØKNAD OM INTERVJU AV INNSATTE OG ANSATTE, OG INNSYN I KOMPIS OG FANGESAKSMAPPER

Det vises til henvendelser fra [redacted] av 27. mars 2001 og tilleggssøknader av 18. juli 2001, 6. september 2001 og 28. mai 2002 vedr. søknad om intervju av innsatte og ansatte, og innsyn i KOMPIS og fangesaksmapper. Undersøkelsen er en avhandling ved jusstudiet ved Universitetet i Oslo. Tema er den adgangen fengslene har til å få informasjon fra politi/påtalemyndigheten og bruken av slik informasjon.

1. Justisdepartementet gir tillatelse til å intervju innsatte og ansatte ved [redacted] fengsel, [redacted] og [redacted] fengsel.

De innsatte skal på forhånd gjøres kjent med at deltakelse er frivillig og at de kan trekke seg fra undersøkelsen på ethvert trinn hvis de måtte ønske det.

Det forutsettes at kontakten med de innsatte formidles via fengslene og at utvelgelsen av innsatte og ansatte skjer i samarbeid med fengslene.

De ansatte som intervjues har ikke anledning til å gi opplysninger om sikkerhetstiltak og -rutiner eller informasjon om innsatte, som kan ha betydning for innsattes, ansattes eller fengselets sikkerhet. Fengselsledelsen må påse at de ansatte som intervjues er innforstått med dette.

Du skal påse at innsamlet materiale blir oppbevart på en forsvarlig måte og at det foretas anonymisering av personidentifiserende opplysninger ved publikasjon. Innsamlet materiale skal makuleres så snart undersøkelsen er avsluttet.

Opplysninger du blir gjort kjent med i fengslene kan være undergitt taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13. Du er undergitt taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13 c. Av § 13 e følger at du plikter å hindre andre i å få tilgang til eller kjennskap til opplysningene. Overtredelser av taushets-pliktbestemmelser er straffbart, jf. straffeloven § 121.

Tillatelsen forutsetter at du har fått eventuell nødvendig konsesjon fra Datatilsynet.

Postadresse
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse
Akersgt. 42
Org. nr. 972 417 831

Telefon 22 24 55 01
Telefaks 22 24 55 90
jd-arkiv-kriminalomsorgsavd@jd.dep.no

Saksbehandler
[redacted]

Departementet ber om et eksemplar av rapporten.

2 Søknad om innsyn i KOMPIS og fangesaksmapper ved de over nevnte fengslene avslås.

Begrunnelse

Opplysninger om innsatte i KOMPIS og særlig i fangesaksmappene, kan være av svært sensitiv art. Dette kan for eksempel dreie seg om kildeopplysninger i sakene, som ved publikasjon i anonymisert form i en rapport, i visse tilfeller vil kunne skade innsatte som har deltatt i undersøkelsen, også ut fra saksforholdet i seg selv, eller andre innsatte eller ansatte.

Tilrettelegging for innsyn i KOMPIS og fangesaksmappene ville ha medført en meget stor arbeidsbyrde for fengslene med hensyn til gjennomgang av sakene, fordi kriminalomsorgen ikke har generell adgang til å gi ut dokumenter og sikkerhetsopplysninger.

Innsyn i KOMPIS og fangesaksmapper er etter departementets vurdering ikke en nødvendig forutsetning for å få belyst problemstillingen. Det vil være mulig å belyse tema via intervjuer av innsatte og ansatte.

Vi beklager at saken har tatt svært lang tid. Søknaden har vært gjenstand for omfattende drøftinger og har vært forelagt aktuelle berørte

Gjenpart av dette brev er sendt Kriminalomsorgen Region [redacted] og Region [redacted], [redacted] fengsel, [redacted] fengsel og [redacted] fengsel.

Med hilsen

[redacted]
underdirektør

[redacted]
rådgiver

Kopi : Kriminalomsorgen Region [redacted], Region [redacted], [redacted] fengsel, [redacted] fengsel, [redacted] fengsel

Vedlegg 17

Lyst til å stille opp i et Juss-Buss prosjekt?

Juss-Buss er en organisasjon som mange innsatte har stiftet bekjentskap med gjennom fengselsgruppa. Fengselsgruppa tar bl. a. saker for fanger som sliter med forskjellige vedtak fra fengselsvesenet. Dette kan være alt fra klager på refselsler til nekt av overføring, permisjon eller prøveløslatelse.

Gjennom mitt arbeid som saksbehandler i fengselsgruppa på Juss-Buss ble jeg gjort oppmerksom på et problem som angikk flere av de fangene jeg var i kontakt med. Det gjaldt fengselsvesenets tilgang på opplysninger fra politiet og de konsekvensene det fikk for den enkelte. Man opplevde å få et strengere soningsregime som følge av opplysninger som ikke var prøvd for retten og som man ikke hadde noen mulighet til å forsvare seg mot. For eksempel om påstått nye forhold osv. Politiets versjon ble uten videre lagt til grunn. I visse tilfeller fikk man ikke engang vite hva opplysningene dreide seg om. Konsekvensene kunne være harde.

Politiet og påtalemyndigheten har taushetsplikt jfr Straffeprosessloven § 61a. Det er derfor ikke opplagt at politiet har rett til å gå ut med denne type informasjon til fengselsvesenet. Utgangspunktet er at man skal anses uskyldig inntil det motsatte er bevist. Det er en domstol som skal ta avgjørelsen og man har krav på å få forsvare seg. De fangene jeg var i kontakt med med hensyn til dette problemet opplevde at fengselet tok sin avgjørelse uten å ta hensyn til disse rettighetene.

Jeg skriver nå en spesialavhandling om dette temaet. For å få et bedre bilde av praksisen på området er det viktig at jeg får anledning til å intervju de av dere som opplevd dette problemet evt kjenner andre som har opplevd problemet. At du får utdelt denne forespørselen av fengselet og ikke av meg skyldes at denne fremgangsmåten er lovpålagt jfr Personopplysningsforskriften § 7-25.

Det er selvsagt frivillig å delta og man kan trekke seg når som helst. De som stiller opp forblir anonyme slik at ingen utenom meg får tilgang på de opplysningene som gis. Kryss av for om du kunne tenke deg å stille opp. Svaret returneres som post til meg underskrevet i lukket konvolutt (frankerung er ikke nødvendig da jeg kommer og henter svarene). Jeg håper også det er greit at jeg tar med en båndopptaker slik at jeg ikke går glipp av viktige poenger ved å bruke konsentrasjon på å notere. Om du har noen papirer liggende som kan tjene som eksempel, ta gjerne disse med så skal jeg få de kopiert og returnert. Dersom det viser seg at undersøkelsen avdekker kritikkverdige forhold, vil Juss-Buss arbeide videre for å bedre fangenes situasjon på dette området.

Vennlig hilsen

Jeg ønsker å delta:

Ja:	Nei:
-----	------

Jeg har opplevet dette problemet selv:

Ja:	Nei:
-----	------

Jeg kjenner til at andre har opplevet dette problemet:

Ja:	Nei:
-----	------

Dato: _____

Underskrift: _____